پەیڤەك و دیاری

بـەزمـەیـا بـاتـەی ل نـیـڤـێ بێ گومان شاهانیه
گەه ب تەمبوور و ب سازە گەه تژی رووحانیه
لـەو مە پێ خۆشە برانۆ لـێ ب مێـڤانی بـچـیـن
دا ژ نـێـزیـكـی ببـیـنـیـن گـولـشـەنـا خاقانیه
وەر نە لائق ژی ببیتن گەر بـبـێـژین بـۆ مەلـێ
لـێ بـەرێ دا ویــە هـەر وی ب تـازە ئـانـیـە

ت . دۆسكی

پێشگۆتنا
چاپا دووێ

ڤێ کتێبێ تایبەتمەندیا خۆ ل نك مە هەیە ، چونکی ئەو ئێکەمین کتێب بوو مە هزر د دانا وێ دا کری ل سالا ١٩٨٩ دەمێ هێشتا مە ل زانکۆیێ دخواند ، پشتی کو هژمارەکا دەسنڤیسێن کەڤن یێن هندەك ژ بەرهەمێ مەلایێ باتەیی د ناڤ خۆ دا حەواندی ب دەست مە کەفتین ، وپشتی دویچوون ولێگەڕیانا چەند سالەکا ڤەکێشای ئەم شیاین پشکەکا باش ژ بەرهەمێ ڤی شاعرێ مەزن ل نك خۆ کۆم بکەین وبۆ چاپکرنێ بەرهەڤ بکەین ، بەلێ ژ بەر کاودانێن وی دەمی ـ یێن خواندەڤان پێ د ئاگەهدار ـ چاپکرنا ڤێ کتێبێ پتر ژ پێنج سالان هاتە گیرۆکرن ، حەتا ل سالا ١٩٩٦ دەمێ د ناڤ پرۆژێ چاپکرنا کتێبان یێ یۆبیلا زێڕینا (پ . د . ك) دا ل بن هژمار (١٣) هاتیە چاپکرن .

وهەر چەندە ڤێ کتێبێ ل دەمێ خۆ دەنگڤەدانەکا باش بۆ هەبوویە ، وگەلەك سەیدایێن بسپۆر وخەمخورێن ئەدەبێ مە یێ کلاسیکی خۆشحالیا خۆ ب دەرکەفتنا ڤێ کتێبێ دیارکر ، چونکی ئەو ئێکەمین کتێب بوو پشکەکا باش ژ ژین وبەرهەمێ شاعرەکێ کورد یێ مەزن وەکی مەلایێ باتەیی د ناڤ خۆ دا هلگرتی ، بەلێ ڕەنگ و ڕوی و دەرهێنانا کتێبێ گەلەك یا ب دلێ مە نەبوویە ، ژبلی کو کتێب یا ڤالا نەبوو ژ هژمارەکا خەلەتیێن چاپێ ، لەو هەر هنگی هیڤیا مە ئەو بوو کتێب ب ڕەنگەکێ دی یێ هێژای باتەیی بێتە چاپکرن .. ب تایبەتی پشتی هندەك زانینێن نوی ل دۆر مەلایێ باتەیی ب دەست مە کەفتین وهندەك شعرێن وی یێن (نوی)

گەهشتینه مه ، و ژ بەر کو د دەسپێکا چاپا ئێکێ ژی دا مه سۆز دابوو خواندەڤانـان کو ئەگەر ل پاشەرۆژێ هنـدەك بـەرهـەمـێ دی یێ باتەیی ب دەست مه کەفت ئەم دێ دەینه د گەل وی بەرهەمێ مه کۆمکری ، هیڤیا دوبارەکرنا چاپکرنا کتێبێ ل نك مه زێدەتر لـێ هات .. بـەلـێ ئەڤ هیڤیه هەر ما خوزی حەتا دەزگەها سپـیـرێــز یا چاپ و وەشانێ ل دهۆکێ پرۆژەیەکێ پـیرۆز ب سـتوییێ خـۆ ڤـه گرتـی ئـەو ژی بەلاڤکرن و وەشانا کولتۆر وئەدەبیاتا کوردی یه ب تایبەتی یا کلاسـیکی ، لـەو مـه ب فەر زانی بەرهەمێ مەلاییێ باتەیی دوباره بدەینه چاپێ پشـتی هژمارەکـا گوهۆریـن وڤەوژارتنان مه ل سەر کرین ، وهندەك تشتێن گرنگ لـــێ زێـده کریـن ، ب هیڤیـا هندێ ئەو رۆژ بێت یا بەرهەمێ مەلا حوســێنێ باتـەیی هـەمی تێـدا دئێتـه کۆمکـرن وبەلاڤکرن ..

وخودێ هاریکارێ مه هەمیان بت .

دهۆك

٢٠٠٥ / ١٢ / ٥

پێشگۆتنا
چاپا ئێکێ

خواندەڤانێن گران بها ، کورد زمانێن هێژا : ڕەنگە هوین ژ مە چێتر بزانن کو مللەتێ مە یێ کورد ل درێژیا دیرۆکا خۆ گەلەك یێ دەولەمەند بوویە ب تێگەهشتی و ڕۆناکبیرێن مەزن و ژێهاتی و ناڤدار ، ژ وان یێن کو خەو ژ چاڤێن خۆ ڕەڤاندی و گەلەك رەنج بری دا پاشمایەکی ب نرخ و پر بها بۆ مللەتی ل پاش خۆ بهێلن .. هەر چەندە زانا وتۆرەڤانێن مە ـ مخابن ـ ژ بێ خودانی و خەمساریا مە کوردان هێشتا ب جلکەکێ ژێهاتی و بابەتێ وان نەهاتینە دانان ل بەر چاڤێن خویانی وبیانیان ، لێ مە ئومێد وهیڤیەکا موکم هەیە کو ئەڤ تاریا درێژە سالان ئەم د ناڤ چەنگێن خۆ یێن ڕەش و کرێت ڤە پێچاین هێدی هێدی دێ ڤەشێیێت ، و توز و گەمار پیچ پیچە دێ ژ سەر بۆریێ مە ئێتە داقوتان ب دەستێ وان خەمخور و رەوشەنبیران یێن کو سوز دای ملێن خۆ بدەنە بەر ڤی باری .

برایێن خۆشتڤی : شاعرێ دەستهەل (مەلا حوسێنێ باتەیی) خودێ لێ خۆش بت ، ئێکە ژ وان تۆرەڤانێن کورد یێن کو ب زیرەکی شیاین شوین تبلێن خۆ ل سەر بەرپەڕێن دیرۆکا ئەدەبیاتێن کرمانجی بهێلن ، بەلێ د سەر هندێ ژی ڕا هەتا ئەڤرۆ وی مافێ خۆ ب دروستی وەرنەگرتیە و خۆشە دەنگ و شرینە ئاوازێن وی ل دیوانخانە و بەزمەیێن مە یێن هەڤچاخ باش ئامادە نەبووینە !

لەو مە دل چوویێ ل دویڤ هێز و شیانا خۆ یا کێم ل بەرهەم و پاشمایێ وی ب گەرەیێن و د کتێبەکێ دا کۆم بکەین ، وبدانینە بەر دەستێ خواندەڤانان .. د گەل کو مە زانیبوو کارەکێ ب ڤی ڕەنگێ یێ ب ساناهی نابت ، و ژ بەر گەلەك گرفتاری وئاستەنگێن ئەم هەمی یێ د ئاگەهدار کۆمکرنا دیوانەکا کلاسیکی یا ڤالا نابت ژ کێم و کاسان ، بەلێ د گەل هندێ ژی مە خۆ ژ ڤی کاری پاشڤە لێ

نەدا ، چونكی ئەم یێ ل وێ باوەرێ كو هەر بزاڤەكا بێتەكرن پێخەمەت كۆمكرن وبەلاڤكرنا كولتۆرێ مە قەرەكێ پێتڤی یێ پێشیانە ئەم ژ سەر ستویێ خۆ رادكەین .. وئەڤ ڤەكولینا هوین دبینن ـ گەلی خواندەڤانێن هێژا ـ مە ل سەر سێ پشكان لێكڤە كریە :

پشكا ئێكێ : ل دۆر ژین و سەرهاتیا مەلایێ باتەیی .

پشكا دووێ : دەقێ مەولوودنامەیا باتەیی .

پشكا سیێ : شعرێن جودا جودا یێن باتەیی .

هیڤیا مە ئەوە ئەم شیابین ب ڤی كاری خزمەتا بچویك بگەهینینە بۆریێ خۆ ، ومە یێ خۆشە سەیدایێن خۆ ژ زانا وڤەكۆلەرێن ئەدەبیاتێن كوردان ئاگەهدار بكەین كو سنگێ مە یێ فرەهە بۆ وەرگرتنا هەر ڕەخنەیەكا هەبت ، دیسا بۆ ڤەگرتنا هەر لەنگیەكا بێ دەستی كەفتبتە د كارێ مە دا ، ئەگەر هات و ئارمانج ژێ خزمەتا بەرهەمێ باتەیی بت ..

هەر وەسا یا د جهێ خۆ دایە خواندەڤانێن خۆ ئاگەهدار بكەین كو ئەگەر ل پاشەڕۆژێ هندەك بەرهەمێ دی یێ باتەیی ب دەست مە كەفت ئەم دێ وی د پشكەكا دی دا بەلاڤ كەین ، و ل دوماهیێ سۆپاسیا هەر لایەكی دكەین یێ دەستێ هاریكاریێ درێژ كری بۆ ساخكرنا ڤی بەرهەمی ..

وخودێ هاریكار بت .

دهۆك

٢٠ / ٦ / ١٤١٠ ك

١٧ / ١ / ١٩٩٠ ز

پشکا ئێکێ

ژین وسەرهاتیا مەلایێ باتەیی

ژین وسەرهاتیا مەلایێ باتەیی

میرنشینا هەكاری :

دەڤەرا هەكاریێ ـ وارێ مـەلایێ باتـەیێ لـێ ژیـای ـ ئێكـە ژ كەڤـنـتـرین و ناڤدارترین دەڤەرێن كوردستانێ .. دكەفتە ژۆریا دەڤەرا بەهدینان ورۆژهـەلاتا جـهێ بۆتان .

وئەڤ جهەكە وەلاتەكێ ئاڤی و پر چیایە ، زێ یێ مەزن ل باكوورا وی دزێت ، زڤستانا وی یا درێژە نێزیكی پێنج مەهێن سالێیە ، هەر وەسا بهارا وی ژی یا درێژە ، گیاییێ كەسك و هینكاتی هەر ژ نێزیكی سەرێ نیسانێ و هـەتـا دبتـە ئیلـوون هـەر هەیە ، نەمازە ل زۆزانێن هەكاریێ یێن ب ناڤ ودەنگ . [1]

كوردێن هەكاری د كەڤن دا دلێكڤەكرینە ل سەر هژمارەكا بـۆش ژ عەشـیرەت وئویجاخێن ناڤدار ، وەكی : ئەرتۆشی ، ئۆرەماری ، تیاری ، جۆلـەمێرگی ، پنیانشی ، تۆبی ، بەرواری ، هەسنان ، بازی .. وگەلەكێن دی . [2]

وبازێرێ (جولـەمێرگێ) یێ ب ناڤ ودەنگ ل درێژیـا چارسـەد ـ پێنـج سـەد سالان پایتەختێ میرنشینا هەكاریێ بوو ئەوا مالباتا (شـەنبوو) ی فـەرمانداری لـێ دكر ، وئەڤ مالباتە ئێكە ژ بنـەمالێن مـیر و حـاكمێن كـوردان یێـن ب مێرچـاكی وجامێرییێ ناڤدار بووین ، وئێكەمین میر ژ ڤێ بنەمالـێ هاتیە ناسـین ـ ژ بلـی باپـیرێ

---

(١) صادق بهاء الدین : هۆزانڤانێت كورد ، بپ ٣٦١-٣٦٢ .

(٢) د. جەلیلیێ جەلیل : كوردەكانی ئمبراتۆریەتی ئۆسمانی ، و : كاووس قەفتان ، بپ ١٢٢ .

وان (شمس الـدين) ىَ مەزن ـ مير ئێزدين شێرە ئەوێ ل سەر دەمێ تـەیمور لـەنگی ژیای و بەرهنگاريا هێزێن مەغوليان كرى ل دۆرێن سالا ٧٨٩ ك (١٣٨٧ ز) .

وهەتا سالا ١٢٦٤ ك (١٨٤٥ ز) ڤێ بنەمالـێ ميراتيا هەكارێ دكر ، ل ڤـێ سالـێ مير (نور اللـه) بەگێ هەكارى بوو ئێك قولپ د گەل مير بـەدرخان بـەگێ بۆتانى ، وكار ژ بۆ كوردستانەكا سەربـخـۆ كر ، لـەو ئۆسمانيان دويماهى بۆ ميرنشينا وى دانا ، وميرێ هەكارى گرت وهنارتە باژێرێ ستەمبوولـێ ، وئـەو ل وێـرێ مـا حەتا ل سالا ١٢٧٧ ك (١٨٦٠ ز) چوويە بەر دلۆڤانىيا خودێ . (١)

شەرەفخانێ بدليسى د پەرتۆكا خۆ (شەرەفنامە) يێ دا ناڤێ نەهـ ميرێن هەكارى ئينااينە ، ئەو ژى ئەڤەنە :

١- ئێزدين شێرێ ئێكێ ل سالا ٧٨٩ ك يێ زێندى بوو ، وئەو ژ نەڤيێن (شمس الـدين) يە ، ئەوێ دبتە برايێ (عماد الـدين) ىَ باپيرێ ميرێن ئاميَديێ .

٢- مير محەمەد كورێ ئێزدين شێرێ ئێكێ .

٣- (أسد الـدين) زێڕين چەنگ كورێ (عماد الـدين) كورێ ئێزدين شـێرێ ئێكێ .

٤- ئێزدين شێرێ دووێ كورێ زێڕين چەنگى .

٥- زاهد بەگ كورێ ئێزدين شێرێ دووێ .

٦- مەلك بەگ كورێ زاهد بەگێ .

٧- سەيد محەمەد بەگ كورێ زاهد بەگێ .

٨- زەيـنـەل بـەگ كـورێ مەلك بەگێ كورێ زاهد بەگێ ، ل سـالا ٩٩٣ ك (١٥٨٦ ز) هاتبوو كوشتن پشتى چل سالان ميراتى كرى .

٩- زەكەريا كورێ زەينەل بەگێ ، پشتى كوشتنا بابێ خۆ بووبوو مـير و حـەتا سالا ١٠٠٥ ز (١٥٩٦ ز) ژى مير بوو دەمێ بدليسى (شەرەفنامە) داناى .

---

(١) محمد أمين زكي : مشاهير الكرد وكردستان ، مطبعة السعادة ، مصر ، ١٩٤٧ ، ٢ / ٢١٧ .

وپشتی بدلیسی ـ ب هزرا مه ـ کەسێ ناڤێن میرێن هەکاریێ ل دویڤ ئێك نه هژمارتینه ، لەو مه ئەو ب دورستی نه نیاسینه ، و ب تنێ ئەڤ ناڤێن ژێری ب بەر چاڤێن مه کەفتینه :

١- میر (عماد الدین) ل دۆرێن سالا ١٠٦٠ ك (١٦٥٠ ز) میرێ هەکاریێ بوو ، وهەڤالینی د گەل مەلایێ جزیری هەبوو ، ژ بەر کو ئەو ژی شاعر بوو ، ووی ومەلایێ جزیری موساجەلەیەکا شعری هەیە .

٢- خالد بەگ کورێ میر (عماد الدین) ی ، ل دۆرێن سالا ١٠٧٢ ك (١٦٦٢ ز) وهەتا پشتی سالا ١٠٨٤ ك (١٦٧٤ ز) میر بوو .

٣- محەمەد بەگ ، سالا ١١١٣ك (١٧٠١ ز) میر بوو .

٤- یەحیا بەگ هەڤچاخێ باتەیی بوو ، و ل دەلیڤەکا دی دێ بەحسێ وی کەین .

٥- شەریف خان ، دبێژن : ل سالا ١١٠١ ك (١٦٨٩ ز) بوویە ، و ل سالا ١١٦١ ك (١٧٤٨ ز) مریە ، شاعر بوو .

٧- ئیبراهیم خان بەری موصطەفا بەگێ میر بوو ودبت باپیرێ وی بت .

٦- موصطەفا بەگ کورێ (عبداللە) بەگێ ، کورێ ئیبراهیمی ، کورێ محەمەدی ، کورێ ئێزدین شێری ، کورێ شەرەفخانی ، کورێ زەکەریا بەگی ، کورێ زەینەل بەگێ .. بەری سالا ١٢١٠ ك (١٧٩٥ ز) وهەتا پشتی سالا ١٢٢٥ ك (١٨١٠ ز) میر بوو ، وئەو شاعرەکێ ناڤدار بوو ، ناسناڤێ وی یێ شعری (پەرتۆ) بوو دیوانەکا شعری یا چاپکری هەیە .

٧- (نور الدین) بەگ ، ل دورێن سالا ١٢٥٠ ك (١٨٣٤ ز) میر بوو .

٨- (نور الله) بەگ ، کورێ محەمەد بەگێ ، میرێ دویماهیێ بوو، و ل سالا ١٢٦٤ ك (١٨٤٥ ز) هاتە دویرکرن ژ جهێ وی ، و ل سالا ١٢٧٧ ك (١٨٦٠ ز) ل ستەمبوولێ مر بوو وەکی بۆری د گەل مە .

و ژ لایێ رەوشەنبیری ڤە دەڤەرا هەکارێ وارگەهێ هژمارەکا مەزن ژ زانا و تۆرەڤانێن ناڤدارە ، وئەڤ چەندە نیشانێ پێشکەفتنا لایێ ئەدەبی ورەوشەنبیری یێ ڤێ دەڤەرێ یە .

مەلایێ باتەیی کیە ؟

مەلایێ باتەیی وەکی ژ ناسناڤێ وی دیار ، خەلکێ گوندێ (باتە) یە ئەوێ دکەڤیتە ژێریا رۆژهەلاتا جۆلەمێرگێ ، ل باشوورێ مدیادێ نێزیکی گەلیێ تیارێ و شارێ ئەلکێ (بێت شەبابی) ل دەڤەرا هەکارێ ل باکوورێ کوردستانێ .

د هندەك ژێدەران دا مە دیتیە دبێژن : ناڤبری ل گوندێ (باتە) هاتیە سەر دنیایێ ، هەر چەندە ئەڤ بۆچوونە یا بەرعەقلە ژی بەلێ دڤێت ئەو ب بەلگە ونیشانێن موکم بێتە چەسپاندن هەتا مرۆڤ ژێ پشت ڕاست ببت ، و ب تنێ پالدانا کەسەکی بۆ گوندەکی نابتە نیشانا وێ چەندێ کو ئەو ل وێرێ بوویە !

مەلایێ باتەیی وەکی د ناڤ خەلکێ دەڤەرێ دا بەلاڤ ژ ئویجاخا ئەرتۆشیانە ، لەو هندەك جاران دبێژنێ : مەلا حوسێنێ ئەرتۆشی ، وچونکی ئەوی ناڤێ خۆ یێ دروست د هەلبەستێن خۆ دا نەئینایە و ب تنێ ناسناڤێ (باتەیی) بۆ خۆ هەلبژارتیە گەلەك زانا ولێگەر د سەردا چووینە وگۆتنێن وان د دەسنیشانکرنا ناڤێ وی دا تێك ئالزینە .

ڕوژهەلاتناسێ ناڤدار (ئەلکسەندەر ژابا) د نڤیسینەکا خۆ دا ناڤێ باتەیی کری یە (مەلا ئەحمەد) ودبێژت : مەلا ل سالا ٨٢٠ ك (١٤١٧ ز) هاتیە سەر دنیایێ ، و ل سالا ٩٠٠ ك (١٤٩٥ ز) ئەو مریە . [١]

و ل سەر جلدێ هژمارەکا چاپێن (مەولوودنامە) یا باتەیی ئەو ب ناڤێ (حەسەنێ ئەرتۆشی) هاتیە ب ناڤکرن ، و د هندەك جهان ژی دا ئەو ب ناڤێ (محەمەد) هاتیە ب ناڤکرن .

---

(١) د. معروف خزندار : مخطوطات فريدة ومطبوعات نادرة ، بپ ٧٣ .

و باتەیی هەتا سالا ۱۹٤۷ ز ب ڤان ناڤێن نەڕاست د هاتە ناڤکرن ، بەلێ ل ڤێ سالا ژێگۆتی دەمێ مەولودنامە دوبارە ل شامێ هاتیە چاپکرن ژ نوی ناڤێ وی یێ دورست (مەلا حوسەین) ل سەر بەرگی هاتە دەسنیشانکرن ، و یا ئاشکەرا و ناڤدارە ل دەڤەرا هەکاری و بەهدینان کو ناڤێ مەلایێ باتەیی مەلا حوسەینە ، وهەتا دەمەکێ نە یێ دویر ژی گەلەك کەسان ژ پیرۆسیان ب ڤی ناڤی سویند دخوار !

وهەر وەسا هندەك دەسنڤیسێن کەڤن ژی ل بەر دەستێ مە هەنە ناڤێ باتەیی یێ دورست (حوسەین) تێدا هاتیە . [1]

و ل سالا (۲۰۰۰ ز) چەند بەرپەڕەك ژ دەسنڤیسا مەلا محەمەد نەزیر یووسفێ پیرۆسی گەهشتە مە تێدا هندەك شعرێن مەلایێ باتەیی تێدا بوون ، ونڤیسەری ل دەهمەنا بەرپەڕەکی نڤیسیە : (.. هكذا نقله أهل الهكاري وكما يفهم من أبنائه وهو الملا حسين واسم أبيه مصطفى ، وهو مدفون في قرية باتي تقع شرق قضاء بيت الشباب محافظة هكاري) .

و د گەل ڤان بەرپەڕان فۆتۆکۆپییێ دەسنڤیسا کتێبا (الحمائل) ژی یا کو دبێژن ئێك ژ کتێبێن مەلایێ باتەیی یە [2] هەر ژ لایێ مەلا محەمەدێ پیرۆسی ڤە گەهشتە مە د بەرپەڕەکێ وێ دا ئەڤ عیبارەتە ب بەر چاڤێن مە کەڤت : (سودە ملا درباس بن ملا طاهر بن ملا حسين الباتئي) . [3]

و ژ ڤان هەردو ڕێزکێن بۆری دو ڕاستییێن نوی دەربارەی مەلایێ باتەیی بۆ مە ئاشکەرا دبن :

ئێك : مەلایێ باتەیی ناڤێ وی مەلا حوسێنە وکوڕێ مەلا موصطەفایە .

---

(۱) وخواندەڤانێ هێژا دشێت بەرێ خۆ بدەتە وێنەیێن وان دەسنڤیسان ل دویماهیا ڤێ کتێبێ .

(۲) و ل دەلیڤەیەکا دی دێ بەحسێ ڤێ کتێبێ کەین .

(۳) وێنەیێ ڤی بەرپەڕێ دەسنڤیس ژی ل دویماهیا ڤێ کتێبێ مە ئینایە ، وهەژی گۆتنێ یە کو ل وی دەمی گۆتارەك ل دۆر ڤێ چەندێ مە د کۆڤارا مەتین دا هژمارا (۱۰٤) ل ئیلۆنا ۲۰۰۰ بەلاڤ کربوو ل بن ناڤێ (مەلایێ باتەیی وهندەك تشتێن دی) .

دو : باتەیی کوڕەك هەبوو دگـۆتـنـیّ : مەلا طاهر ونەڤیەك دگـۆتـنـیّ : مـەلا درباس ، و ژ ناڤیّ وان دیار بت کو ئەو هەردو مەلا بوون .

و د گۆتارەکا هەڤالـیّ مە بابیّ زێرەڤانی دا ل دۆر مەلا حـوسـێـنـیّ باتەیی ئەوا د هژمارا (٨٧) یّدا ژ کـۆڤـارا (نـووبـهـار) یّ ل زڤستانا سـالا ٢٠٠٢ بـەلاڤ بووی ، هندەك زانین دەربارەی مەلاییّ باتـەیی وبنـەمالا وی هاتینـە ، ژ وان زانینـان ناڤیّ بابیّ باتەیی ، ئەو ژی بۆ هندیّ دچت کو مـەلا حوسـێن کـوڕیّ موصطەفایـە ، ودبێژت : (ناڤیّ وی ییّ ڕاست ودورست حوسەینە ، کوڕیّ موصطەفایـە ، ئـەڤ هندە هەر وەکی خوەدیّ دزانە وی ب دەستیّ خوە ل سەر پشتا ویّ حـەمایلا ل نـك مەلا حاجی محەمەد شەمبی یـیّ باتـەیی وی وسـان ب عـەرەبـی نڤیسـیە : صاحبـە ومالکە حسین بن مصطفی ، ئانـکـۆ : خـوەدی وخوەدانـیّ ویّ حوسـەینیّ کـوڕیّ موصطەفایە) . [1]

و ل دۆر بابیّ مەلا حوسێنی دبێژت : (بابیّ مەلا حسـێنیّ باتـەیی ، موصطـەفا ، ئەڤە بەری پێنج سەد سالان پرترە ئەو د گەل سیّ براییّن خـوە ڤـە ژ وەلاتیّ بۆتـان ، ژ گوندەکی کو دبێژنیّ : " گوندکیّ باتوویان " ل دۆر چیاییّ جوودی وشەرنەخیّ یە ڕابوونە ب مشەختی و مهاجری ژ ویّ دەریّ چوونە دەڤەرا زاخۆ ل ناڤ مامێزدینـان و ل گوندیّ کو دبێژنیّ : " بازنگیریّ " دە چەند سالان ب مالانی مانـە . پاشـیّ ژی ئـەو دەر ب دلـیّ وان نـەبـوو ، ڕابـوونـە د گەل ڕەڤەندیّ دۆرا زاخۆ ئـەو ژی ب کۆچەری هاتنە زۆزانان و ئەو ل گوندیّ نها دبێژنیّ : " گوندیّ باتە " مانە ل ویّ دەریّ ئاکنجی بوونە ب یەکجاری) . [2]

---

(١) گۆتارا مەلا حسێنیّ باتەیی ، پشکا ئێکیّ ، کـۆڤارا نـووبـهـار هـژمـارا (٨٧) یّ زڤـستان ٢٠٠٢ ، بپ ٦٣ .

(٢) ژێدەریّ بۆری ، بپ ٦٤ .

بنەمالا باتەیی و هندەک ژ سەرهاتیا وی :

مەلا حوسێنێ باتەیی ـ وەکی مە گۆتی ـ کوڕێ موصطەفایە ، وئەڤ موصطەفایە یێ ئەرتۆشی بوو ، و ئێك ژ ئاکنجیێن گوندێ (باتە) بوو ، ودبێژن : موصطەفایێ بابێ مەلا حوسێنێ مرۆڤەکێ ڕێنجەر وهەژار بوو ، وکەسەکێ صۆفی وخودێناس بوو ، ژبلی حوسێنی وی سێ کوڕێن دی هەبوون ، ئەو ژی ئەڤەنە : ئۆسمان ، وئەحمەد ، ومحەممەد . [1]

وموصطەفایێ بابێ مەلا حوسێنی برایەك هەبوو دگۆتنێ : مەلا ئەحمەد باتەیی [2] و مەلا حوسێن ل زارۆکینیا خۆ ل سەر دەستێ بابێ خۆ هاتە پەروەردەکرن ، و ل نك مامێ خۆ فێری خواندن ونڤیسینێ بوو ، وهندەك دەرسێن دینی ژی ل نك وی خواندن .

دبێژن : دەمێ مەلا حوسێن هێشتا زارۆك نیشانێن زیرەکی ودینداریێ ل نك دئاشکەرا بوون ، وجارەکێ دەمێ میرێ هەکاری ئێزدین شێرێ دووێ [3] ل دەڤەرێ دگەڕیا گەهشتە گوندێ باتە ، و ژ نشکەکێ ڤە چاڤێ وی ب ڤی زارۆکی کەڤت ووی ژ شارەزاییا خۆ نیشانێن زیرەکیێ ل نك دیتن ، ئینا پسیارکر : ئەڤە کوڕێ کێیە ؟

وپشتی وی زانی ئەو کوڕێ زەلامەکیە دبێژنێ : صۆفی مصطەفا ، وی هنارتە ب دویڤ بابێ وی ڕا و گۆتێ : ب نیشانان ڤە کوڕێ تە بۆ خواندنێ دێ یێ زیرەك بت ، ما چاوایە ئەگەر تو وی بدانیە بەر خواندنێ ؟

---

(١) ژێدەرێ بۆری ، بپ ٦٣ .

(٢) وئەز دویر نابینم ئەوێن ناڤێ مەلا حوسێنی کریە مەلا ئەحمەد ، ئەو ب مامێ وی ـ یان برایێ وی ئەحمەدی کو ئەو ژی مەلا بوو ـ شوبهاند بت .

(٣) ئەڤ میر ئێزدین شێرە ب دورستی مە نەنیاسیە ، هەچەندە هزرا مە پتر بۆ هندێ دچت کو ئەو میر ئێزدین شێرێ کوڕێ میر شەرەفخانێ کوڕێ زەکەرییایە ، وئەڤ میر زەکەرییا ئەوە یێ هەڤچاخێ شەرفخانێ بدلیسی ، وەکی پشتی دەلیڤەیەکا دی دێ ئاشکەرا کەین .

وی گۆت : خوزی ! بـەلـێ ژ دەست كورتیا خۆ من پـێـڤــە نـائیێت ئـەز ڤـێ چەندێ بكەم ، و ژ بەر كــو مـیری گەلـەك كـەیف ب وی زارۆكـی هـات مـیری ئامادەبوونا خۆ بۆ بابێ وی دیـاركر كـو ئـەو دێ هاریكاریـا وی كـەت حـەتا ئـەو خواندنا خۆ ب دویماهی بینت ، لـەو پشتی هنگـی ب دەمـەكی صۆفـی موصطـەفایی كورێ خۆ برە جولـەمێرگێ و دانا بەر خواندنێ ل مەدرەسـا میرگـەهێ ، و ل وێـرێ میری چاڤێ خۆ ددایێ حەتا ئەو شیای خواندنا خۆ ب دویماهی بینت ، و ژ بــەر ڤـێ چەندێ پەیوەندیێن وی د گەل میرێ هەكاری ئێزدین شێرێ دووێ موكم بوون .[1]

ودبێژن : ل دەمێ فەقیاتییێ باتەیی ل گەلـەك جــهێن دی ژی ژبلــی جولــەمێرگێ گەڕیابوو بۆ وەرگرتنا علمی ، حەتا ئەو چووبوو كوردستانا ئیرانێ ژی .

ودبت مەلاییێ باتەیی هەر ژ زارۆكینیا خۆ ل گەلـەك جە ودەڤــەرێن كوردســتانێ گەڕیا بت ، ئەو ژی ژ بەر دو ئەگەران :

١ ـ باتەیی ژ ئویجاخا ئەرتۆشیانە ، وئەڤ ئویجاخە نەخاسمە بەری سێ سەد سالان ژ ئویجاخێن كۆچكەر و گەڕۆك بوو .

٢ ـ باتەیی بەری دەه سالییێ دڤێت دەست ب فەقیاتییێ كـر بـت ، وئاشـكەرایە كو فەقی هەتا بەری دەمەكێ نێزیك ژی ل گەلـەك گونـد و بـاژێران دگـەڕیان هــەتا خواندنا خۆ ب دویماهی دئینا .

و مە ب دورستی نەزانیە كانێ باتەیی ل كیڤە خواندنا خۆ وەرگرتیە ، یان ل نك كیژ مەلایی خواندیە ، سەیدا (عبد الرقیب یوسف) دویر نابینت كو باتەیی خواندنا خۆ ل مەدرەسا (میر حەسەن وەلی) ل باژێـرێ مكسێ ب دویماهی ئینـا بـت ، هــەر وەسا وی ل جزیرا بۆتان و جۆلـەمێرگێ ژی خواند بت .[2]

---

(١) گۆتارا مەلا حسێنێ باتەیی ، پشـكا دووێ ، كــۆڤارا نـووبـهــار هـژمــارا (٨٨) ێ بـهارا ٢٠٠٣ ، بپ ١٣-١٤ .

(٢) عبد الرقیب یوسف : دیوانا كرمانجی ، بپ ١٣٧-١٣٩ .

وپشتی ئەو بوویە مەلا ووی ئیجازا دوازدە علمی وەرگرتی ، ئەو هاتــە دەڤـەرا خۆ و ل گوندێ (پـیـرۆسا) ل نـێـزیـکـی باتە بۆ مەلا ودەرس دانە فەقیان ، و ناڤ و دەنگێن وی ب دینداری وزانینێ بەلاڤ بوو ، و خەلکی وەسا بــەرێ خـۆ ددایـێ وەك وەلیەکێ خودێ . و ل وی دەمی مەلا حوسێنی ژن ئینا ، ودبێژن : ناڤێ ژنا وی (حەمائیل) بوو ، وخودێ دووندەھ ژێ دایێ ، وئێك ژ کورێن وی (طاهر) بوو ، ئەوێ بوویە مەلا لەو دگۆتنێ : مەلا طاهر ، وەکی ژ وێ دەسنڤیسێ دیار دبت ئەوا بەری نوکە مە بەحس ژێ کری . (١)

و ژیێ مەلایێ باتەیی ژ پێنچی سالان دەرباس بوو بوو ، ژ بەر کو وی د شعرەکا خۆ دا ڕەنگە ئیشارەتەکێ ددەتە ڤێ ئێکێ دەمی دبێژت :

پێنجی سالــی شەهلـەوندی کەفتمە چاها ڕەصەد

من نـزانــم چەرخێ دێمە تێ هەیە بـورجا ئەسەد

وئەگەر ڕاست بت وەکی دبێژن کو مەلایێ باتەیی هەلبەســتا خـۆ (هلـۆ ڕابـە ئەبولـقاسم) ل سەر گۆڕا پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ ڤەهاندیە ، دێ ئێتە زانین کو وی قەستا وەلاتێ حیجازێ کریە ژ بۆ کرنا حەجێ ، وئەڤە دێ هندێ گــەهینت کـو ئەو مرۆڤەکێ دەولـەمەند بوویە ، چونکی کرنا حەجێ ل وی سەر دەمی پێڤە هــاتنێن زێدە پێ دڤیان .

مەلایێ باتەیی کەنگی ژیایە؟

ڕوژهەلاتناسێ ناڤدار (ئەلکسەندەر ژابا) هەڤالــێ زانـــا وڕەوشــەنبیرێ کــورد مەلا مەحموودێ بایــەزیدی ، ئــەوێ ل ناڤەڕاســتا سەدســالا نـۆزدێ زاییـنـی ژیـای ، ئێکەمین کەس بوویە د نڤیسینەکا خۆ دا بەحســێ مــەلایێ باتــەیی کــری ، و وەکــی

(١) هەڤالــێ مە بابێ زێرەڤانی د گۆتارا خۆ یا ناڤبۆری دا دیار دکەت کو مەلا حوسێنی چـو کـوڕ نەبوون ، و ب تنێ وی سێ کچ هەبوون : ئاسمین وزولفێ وبانێ (بڕێنە بپ ٦٣ ژ گۆتـارا وی پشکا ئێکێ) ..

بەری نوکە ژی مە گۆتی وی د ڤێ نڤیسینا خۆ دا ناڤێ مەلایێ باتەیی یێ کریە (مەلا ئەحمەد باتەیی) و دبێژت : مەلایێ باتەیی ل سالا ٨٢٠ ك (١٤١٧ ز) هاتیە سەر دنیایێ ، و ل سالا ٩٠٠ ك (١٤٩٥ ز) مریە .

و چونکی بارا پتر ژ وان دیرۆکێن ژابای بۆ شاعرێن مە دەسنیشان کرین نە دئاڤاکرینە ل سەر بناخەیەکی علمی یێ دورست ، گۆتنا وی د ڤێ دەربارەیێ دا نابتە جهێ هندێ مرۆڤ خۆ پێ پشت گەرم بکەت .. ژ لایەکێ دی ڤە هندەك ڤەکۆلەر بۆ هندێ دچن کو نابت مەلایێ باتەیی بەری شاعرێ ناڤدار ئەحمەدێ خانی (١٠٦١ ـ ١١١٩ ك) ژیا بت ، چونکی خانی د ڤەهینۆکا (مەم وزینێ) دا ناڤێ وی د گەل یێ جزیری وحەریری وتەیرانی نەئینایە .

و ب هزرا مە کانێ چاوا مرۆڤ نەشێت خۆ ب گۆتنا ژابایی د ڤێ دەلیڤەیێ دا پشت گەرم بکەت ، وەسا نەئینانا خانی ژی بۆ ناڤێ باتەیی نیشانا هندێ نابت کو باتەیی بەری وی نەهات بت ، چونکی ئەم دزانین ئەحمەدێ خانی د مەم وزینێ دا خۆ (مولزەم) نەکریە ناڤێن هەمی شاعرێن کورد یێن بەری خۆ بینت .. ڤێجا حەتا ئەم بشێین دەمێ مەلایێ باتەیی دەسنیشان بکەین دڤێت ل شعرا وی ب خۆ وسەرهاتیێن ژینا وی بگەرییێن بەلکی هندەك رۆناهی ب بەر چاڤێن مە بکەڤت .

و ل دۆر چاخێ باتەیی تێدا ژیای دێ بێژین : مەلا حوسێنێ باتەیی ژی وەکی بارا پتر ژ شاعرێن مە یێن کورد هەتا نوکە ژین و سەرهاتیا وی ب دورستی وبەرفرەهی مە نە زانیە ، لەو گۆتن و بۆچوون د دەر حەقا دەسنیشانکرنا دەم وچاخێ وی دا دژێك جودانە .. وپشتی چەند لێگەریانێن ئەم پێ رابووین ژ بۆ دەسنیشانکرنا دەمێ باتەیی تێدا ژیای بۆ مە دیار بوو کو ئەو ل دۆرێن ل نیڤا سەدسالا دووازدێ کۆچی (بەرامبەر سەدسالا هەژدێ زایینی) ژیایە ، وەکی د ڤان خالێن ژێری دا دیار دبت :

١ ـ ژ تشتێن ئاشکەرایە کو دۆستینیەکا موکم د ناڤبەرا مەلایێ باتەیی و مەلا مەنصوورێ گرگاشی دا هەبوو ، و د ئەنجام دا هەڤپەیڤینەکا شعری یا رند و جوان

د ناڤبەرا هەر دووان دا پەیدا بووبوو ، وئەڤە هندێ دگەهینت کو باتەیی وگرگاشی د ئێك دەمی دا ژیا بوون ..

ومەلا مەنصوور ب خۆ ژی شاعرەکێ خودان ناڤ و دەنگ بوو ل سەر دەمێ خۆ ل دەڤەرا بەهدینان ، و ژ بەر کو شعرێن وی دخۆش و سڤك بوون ، خەلکێ دەڤەرێ ئەو زوی ژ بەر دکرن ، و ل سەر ئەزمانێ وان دهاتنە ڤەگوهاستن ، و گەلەك جاران شاعرێن دەڤەرێ ژی د ڤەهاندێ دا چاڤ ل وی کریە ، و بەرگەریان کریە کو پەیوەندیێن خۆ د گەل وی موکم بکەن ، وئێك ژ ڤان شاعران شاعرێ ناڤدار بەکر بەگێ ئەرزی بوو .

ئەرزی ـ ئەوی پتر ژ سەدسالا ژیای ـ د جحێلینیا خۆ دا دەمێ ژ نوی ناڤ و دەنگێن وی ل دەڤەرێ بەلاڤ بووین وەك شاعر ، گەهشتبوو زەمانێ مەلا مەنصوورێ گرگاشی ئەوێ هنگی بوویە پیرەمێرەکێ ب ناڤ سال ڤە چووی ، ڤێ چەندێ مووسا بەگێ ئەرزی ـ کو ئێك ژ زانا وشارەزایێن ژین وسەرهاتیا بەکر بەگی بوو ـ ڤە دگوهێزیت و دبێژت :

((مەلا مەنصورێ گرگاشی و بەکر بەگێ ئەرزی ناڤ و دەنگێن ئێك و دو بهیستبوون بێی ئێك و دو ببینن ، جارەکێ بەکر بەگ دچوو ئامێدیێ ، و دەمی وی ڤیای ل رویباری دەرباس ببت وی پیرەمێرەك ل وێری دیت وی ژی دڤیا دەرباس ببتە لایێ دی ، بەکر بەگ هێشتا هنگی یێ گەنج و جحێل بوو ، وی گۆتە پیرەمێری : وەرە سەر ملێن من دا تە دەرباس بکەم . ودەمێ ئەو گەهشتینە نیڤا ڕویبارێ پیێن بەکر بەگێ ئەرزی ژ بن چوون و هەردو کەفتنە د نیڤا ئاڤێ دا و تەڕ بوون ، ئینا پیرەمێری گۆت :

((ما دەم هەی پیسێ گوڕی
نە بیت تاقەت وبری
دا بۆچی من هەلگری ؟!))

بەكر بەگێ د بەرسڤا وی دا گۆت :

((تــو ل وێــرێ وەكـی كـەرەكـی
پــێ مـــن تـــەحـسـی ل بـەرەكی
هەر ئێك بۆ خۆ چوو عەردەكی !))

پشتی پیرەمێری ئەڤ بەرسڤە ژ وی گوه لـێ بووی گـۆتی : ئەرێ تو نە بــەكر بەگی ؟ بەكر بەگی گۆتێ : بەلــێ ، ما تو ژی نە مەلا مەنصورێ گرگاشی یی ؟ وی گۆت : بەلــێ !

و ب ڤێ چەندێ ئەو هەر دو ب سەر ئێك هلبوون)) . [1]

وچونكی بەكر بەگ ل نیڤا ئێكێ ژ سەد سالا سێزدێ كۆچـــی بـەر پـیراتیێ ڤـە دچوو ، دڤێت دەمێ ڤێ سەهاتیێ بۆ نیڤا دووێ ژ سەدسالا دووازدێ كۆچی بزڤڕت و هنگی ـ ل نیڤا دووێ ژ سەدسالا دووازدێ كۆچی ـ دڤێت مەلا مەنصوور یێ پـــیر بت ، وئەگەر مـە زانـی كـو مـەلا مـەنـصـوور و مەلا حوسێن هەڤالێن ئێك بـوون و د ئێك ژی دا بوون ، دڤێت بێژین : ل نیڤا سەدســالا دووازدێ هــەردو د كاملانـا ژیێ خۆ دا بوون .

٢ ـ بۆری د گەل مە د سەرهاتیا مەلایێ باتەیی دا كو دەمــێ ئـەو زارۆك مـیرێ هەكارێ ئـێـزدیـن شـێـری ئەو دیت ، وتێ ئینادەرێ كو ئەو كەسەكێ زیرەكە لـەو ژ بابێ وی خواست ئەو وی بینتە جولـەمێرگێ وبدانتە بەر خواندنێ ..

وپشتی ئەم د ژێدەرێن بەردەست دا ل دیرۆكا میرەكێن جولـەمێرگێ زڤڕین یێـــن كو ل وی دەمی ژیاین یێ هزرا مە بۆ دچت كو باتەیی تێـــدا ژیـابت ، ئـەم ب سـەر میرەكێ ب ناڤێ عزەدین شێری (ئێزدین شێری) هلبووین ل دۆرێن سالا (١١٠٠ ك) ژیابوو ، ناڤێ ڤی میر ئێزدین شێری د سنسلا بابكــالكێن مـیر موصطـەفا بـەگێ

(١) محمد أمين دۆسكی : ئەرزێ وبەكر بەگێ ئەرزی ، چاپا ئێكێ ، سپیرێز ، ٢٠٠٢ ، بپ ٨٣ .

هه‌كاری دا مه‌ د ده‌سنڤیسا زێوكی دا دیت ، ئـه‌وا ل سـه‌ر ده‌مـێ موصطـه‌فا بـه‌گێ هاتیه‌ نڤیســین ، و سنسـلا وی ب ڤـێ ڕه‌نگیـه‌ : مصطـه‌فا بـه‌گێ هـه‌كاری كـوڕێ عه‌بدلـلاهـ خانێ كوڕێ ئیبراهیم خـانێ كـوڕێ محه‌مـه‌دێ كـوڕێ عزه‌ددیـن شـێرێ كوڕێ شه‌ره‌فخانێ كوڕێ زه‌كه‌ریایێ كوڕێ زه‌ینه‌ل بــه‌گێ هه‌كاریـه‌ ، وئـه‌ڤ مـیر زه‌كه‌ریا هه‌ڤچاخێ میر شه‌ره‌فخانێ بدلیســی بـوو ، و ل سـالا ١٠٠٥ ئـه‌و مـیرێ هه‌كارێ بوو .

ومیر ئێزدین شێر ئه‌وێ دبته‌ نه‌ڤیێ میر زه‌كه‌ریا ، یا به‌رعه‌قله‌ پشتی باپیرێ خـۆ ب شێست حه‌فتێ سالان هات بت ، مه‌عنا : ئه‌و دێ ل نێزیكی سالا ١١٠٠ ك ژیـا بت ، وئه‌ڤه‌ ژی بۆچوونا مه‌ كو باته‌یی ل دۆرێن سالا ١١٠٠ ببت موكم دكه‌ت .

٣ ـ سه‌یدا مه‌لا قاسـمێ ئه‌رتۆشی كو ئێك ژ ژی درێژێن ده‌ڤه‌رێ یـه‌ و هنـده‌ك شاره‌زایی د سه‌رهاتیا مه‌لایێ باته‌یی دا هه‌یه‌ ، د روینشتنه‌كێ دا ئه‌ڤ سه‌رهاتیه‌ بۆ مه‌ ڤه‌گێڕا ، گۆت :

((میرێ جۆلـه‌مێرگێ یه‌حیا به‌گێ دراڤه‌كێ ڤه‌بری بۆ مه‌لایێ باته‌یی ته‌رخان كـر بوو ، وهه‌ر سال وی ئه‌و بۆ دهنارته‌ گوندێ (باته‌) چونكی باتـه‌یی وه‌ك وه‌لیـه‌كێ خۆدێ ل ده‌ڤه‌رێ هاتبوو ناسین .. و ئه‌ڤ یه‌حیا به‌گه‌ ئه‌و بـوو یـێ هنـده‌ك شـه‌ڕ و لێكدان ل سه‌ر ده‌مێ وی چێ بووین د ناڤبه‌را وی و شاهێ عه‌جه‌مێ دا)) .

و د چو ژێده‌رێن دیروكی دا یێن ل به‌ر ده‌ست ناڤێ یه‌حیا به‌گێ هه‌كاری ب به‌ر چاڤێن مه‌ نه‌ كه‌فتیه‌ ، ب تنێ د ژێده‌ره‌كی دا ئه‌ڤ گۆتنه‌ مه‌ دیتیه‌ :

((ل هاڤینا سالا ١٧٤٥ ز [(١)] لـه‌شكه‌رێ عه‌جـه‌مێ ب سـه‌روكاتیا نـادر شـاهی دۆر ل (قارصێ) [(٢)] گرت و پاشی شه‌ڕه‌ك د ناڤبه‌را وان و یـه‌حیا پاشـای دا چـێ بوو ، و د ڤـی شـه‌ڕی دا هـێزێن ئیرانیـان ب سـه‌ركه‌فتن ، پشـتی ڤـێ سـه‌ركه‌فتنێ

(١) ئه‌ڤ ساله‌ دكه‌فته‌ به‌رانبه‌ر سالا ١١٥٨ ك .

(٢) قارص ، یان قه‌رصێ باژێڕه‌كه‌ دكه‌فته‌ ژۆریا ده‌ڤه‌را هه‌كارێ .

پێشڤەچوونا لـەشکەرێ شاهی ریککەفتن نامەیەك د ناڤبەرا ئوسمــانی و صەفـەویان دا هاتە مۆرکرن ..)) . [1]

و هەر چەندە ڤی ژێدەری دیار نەکریە کانێ یەحیا پاشا کی بوو ، بەلـێ هزر بۆ هندێ دچت کو ئەو دێ میرێ هەکارێ بت ، چونکی ئەو شـەڕێ د ناڤبـەرا شـاهێ عەجەمێ و ئوسمانیان دا قەومی د ناڤبەرا سالا ١٧٣٠ ز هەتا ١٧٤٧ ز هەمی ـ یـان بارا پـتـر ـ ل دەڤەرا هەکارێ و دۆر و بەرێن وی هاتبوونە گێڕان ، و چونکی میرێ جۆلـەمێرگێ یێ هەکاری تاگرێ سولتانێ ئۆسمانی بوو ، ئەوی ب زەلامێــن خـۆ ڤـە بەرگریا هێزێن شاهێ ئیرانی دکر . وئەمێ ل وێ باوەرێ کو ئەڤ یـەحیا پاشـایە دێ میرێ هەکارێ بت ، وئەو دێ ئەو بت یێ مەلایێ باتەیی دۆستینی د گەل دا هەی .

وحەتا هندەك نیشانێن موکمتـر ب دەست مە نەکەڤن ئەم نەشـێین سـالا بوونـا مەلایێ باتەیی یان مرنا وی ب دورستی دەسنیشان بکەین ، و ل دویڤ بۆچوونا مە یا بۆری ئـەم دشـێـیـن بێژین : دویر نینە باتەیی ل دۆرێن دەسپێکا سەدســالا دووازدێ (١١٠٠) کۆچی هاتبتە سەر دنیایێ ، وهندەك ژ دەمێ وی وێ ئەحـمـەدێ خانی د ناڤێك هلببت .

باتەیی و میرێ جولەمێرگێ :

مە دیت کو ژ سەرهاتییێن ب دەڤ ل دۆر مەلایێ باتەیی ل دەڤەرا هەکارێ دئێنە ڤەگوهاستن کو باتەیی پەیوەندیەکا موکم د گەل میرێ جولـەمێرگێ هەبوو ، و قەنجیا میری ل سەر وی یا ئاشکەرا بوو ، چونکی میری ـ کـو ئـێـزدیـن شـێر بـوو وەکـی ب دەڤ دئێتە گۆتن ـ دەور د پەروەردەکرن وفێرکرنا وی دا هەبوو ، وپشتی مــەلا حوسێن بوویە زانایەکێ مەزن و ناڤ و دەنگێــن وی ب چـاکی د نـاڤ خـەلکی دا بەلاڤ بووین ، و ئەو گوندێ باتە ئاکنجی بووی ، وی میر ژ بیـر نەکر و هەر جـار دچوو سەرا ددا ، ومیری قەدر و بهایەکێ مەزن ددایێ ..

---

(١) لۆنگریك : چار سەد سال ژ دیروکا عیراقێ ، وەرگێرانا : جعفر الخیاط ، بپ ١٨٧ .

و پشتی ئەڤ میرە مری و کورێ وی ـ ئەوێ ناڤێ وی د سەرهاتییێ دا نەهاتی بەلێ د هندەك ژێدەرێن مە یێن زارەکی دا هاتیە کو ئەو یەحیا بەگ بوو ـ ل شوینا وی بوویە میر وی ژی وەکی بابێ خۆ بهایەکێ مەزن ددا مەلاییێ باتەیی ، و دبێژن : ڤی میری راتبەکێ سالانە بۆ مەلاییێ باتەیی تەرخان کربوو ، و هەر جار وی راتب بۆ وی دهنارتە باتە ، وئەڤ چەندە بووبوو جهێ دلتەنگی ونەرازیبوونا هندەك مەلا وزانایێن جولەمێرگێ ب ڤێ چەندێ نەخۆش بوو ، لەو ڕابوون چوونە نك میری وهندەك بێ بەختی ب مەلاییێ باتەیی ڕادان ، و ئەو شیان دیتنا میری د دەر حەقا باتەیی دا بگوهۆڕن حەتا میری بڕیار دای ڤی ڕاتبی ژ مەلاییێ باتەیی ببڕت ، و ل ڤێرێ دو گۆتن دئێنە ڤەگێڕان :

یا ئێکێ : مەلا قاسمێ ئەرتۆشی د ڕوینشتنەکێ دا گۆتە مە : دەمێ هندەك کەس چووینە نك یەحیا بەگێ دا وی قانع بکەن کو ئەو راتبێ مەلاییێ باتەیی ببڕت ، و گۆتینێ : باتەیی وەلی نینە و یێ هێژای هندێ نینە تو ڤی بهای ددەییێ ، یەحیا بەگێ گوتە وان : ئەز دێ راتبی ژ مەلاییێ باتەیی برم ، ئەگەر پێ حەسیا مەعنا ڕاستە ئەو وەلیە ، و ئەگەر پێ نەحەسیا ، مەعنا هوین ڕاست دبێژن !

وهنگی خۆدێ وەسا حەزکر مەلاییێ باتەیی ب ڕێکا کەشفێ ب پیلانا وان حەسیا ، لەو ڕابوو قەستا جولەمێرگێ کر ، دا گللە و گازندەیان ژ یەحیا بەگێ بکەت ! و پشتی ئەو ل کۆجکا میری ئامادە بووی وی شعرەك بۆ میری خواند و تێدا گەف ل یەحیا بەگێ کرن کو ئەگەر ئەو ل بڕیارا خۆ لیڤە نەبت ئەو دێ هەڤالینیا وی هێلت ، و دێ چت قەستا میرێ موکسێ کەت ، وئەو شعر ئەوە یا باتەیی تێدا دبێژت :

ژ چریا پاشییێ پێدا   مەلاییێ باتەیی کانێ ؟
سەفەر کێشە ب موکسێ دا   ل سەر وەقتێ زڤستانێ

مەلایێ باتەیی گـۆتە میری : ئەگەر تو ل بڕیارا خۆ لیڤە نەبی ژ چریـا پاشـیێ و پێدا تو مەلایێ باتەیی ل نك خۆ نابینی ، هەر چەندە ل وی دەمی تەنگاڤیە ژی بـەلـێ ئەز دێ نەخۆشیا سەفرێ کێشم و چمە موکسێ ل نك میرێ وێ .. هـەر وەسـا وی گـۆتە میری :

« هـەچـیـێ ببینن هـەکاری   دێ پـێـڤەدەت وەکو ماری
ل دیـاربـەکـر بـبـتـە تاری   بلـەرزیت میـری شیروانی »

وپشتی باتەیی ئەڤ شعرە خواندی ب سلبوونی ڤە ژ کۆچکا میری دەرکەفت ، و ب ڤێ چەندێ بۆ میری ئاشکەرا بوو کو باتەیی یێ حەقـە ، وئـەوێن نـەکامیا وی کری د دل رەش و حەسویدن ، لەو وی هندەك هنارتنە د دویـڤ وی ڕا دا بێژنـێ : میر ل بڕیارا خۆ لێـڤە بوو ، ئینا باتەیی ل کۆچکێ زڤڕی ، و ژ میری ئاشت بوو!

یا دووێ : دبێژن : پشتی میر ل مەلایێ باتەیی قولپی ، و راتب ژێ بڕی ، باتەیی سلبوو و چوو قەستا موکسێ کر ، ونێزیکی سالـەکێ ئەو ما ل وێرێ ، و ل موکسێ وی مەلاتی دکر و دەرس دگۆتن ، ومیرێ موکسێ قـەدر وبهایـەکێ مـەزن دایـێ ، وپشتی سالـەکێ باتەیی نامەیەکا شعری بۆ میرێ هەکاری هنارت وتێدا هاتبوو :

« یـێ دل ببەت د هەکارێ   دێ پـێـڤەنیـن وەکی نارێ
دیاربـەکـرێ بـبـە تاری   بلـەرزیت میرێ شێروانێ »

وپشتی بۆ میری دیار بووی کو ئـەوی نەحـەقی د دەر حـەقا مـەلایێ باتـەیی دا کریە ، ل بڕیارا خۆ لێـڤە بوو ، وهنارتە ب دویڤ باتـەیی ڕا ل موکسـێ و زڤڕانـدە دەڤەرێ . (١)

---

(١) گۆتارا بابێ زێرەڤانی ل دۆر مەلا حسێنێ باتەیی ، پشکا دووێ ، بپ ١٧-١٨ .

مەلایێ باتەیی چاوا مر بوو؟

ل دۆر چاوانیا مرنا مەلایێ باتـــەیی ســەرهاتیەك ل ســەر دەڤ دئێتــە ڤــەگێڕان ، دبێژن : مەلایێ باتەیی سالـەکێ ل زفستانێ ب ســـەرەدان چــوو جولــەمێرگێ ل نـك مــیـرێ هــەکــارێ ، وهندەك دبێژن : ئەو چــوو موکســێ ل نـك مـیرێ موکســێ ، وپشتی چریا پاشییێ بۆری وی دەستویری ژ میری خواست ڤەگەڕتــە گونـدێ باتــە ، وهندی میر ما پــێـڤــە دا ئەو نەڤەگەڕت ژ بەر کو دەلیڤە نە دەلیڤا ڤەگەڕیانێ یــە ، بەلــێ ئەو یێ ڕژد بوو ل سەر ڤێ ئێکێ ..

مەلا زڤڕی و ب ڕێـڤــە دەمێ گەهشتیە زۆزانا بــەر چــەلا یـا نـاڤدار ل دەڤـەرا هەکارێ ڕەنیا بەفرێ ب سەردا هات ، و ئەو ما د بن بـــەفرێ ڤــە حــەتا خــەندقی ، وپــشــتــی بــهــار هاتی و بەفر حەلیای تەرمی وی هاتە دیـتـن ، و دبێژن : شعرا وی (ژ چریا پاشییێ پێدا ..) د گەل دا بوو ! (١)

و مەلا قاسمێ ئەرتۆشی ڤێ چەندێ دروست دبینیت ، و دبێــژت : یـا دورسـت ئەوە مەلایێ باتەیی ل گوندێ خۆ باتە مر بوو .

گۆڕا باتەیی :

گۆڕا باتەیی وەکی ناڤدار دکەفتە گوندێ باتە ل دەڤەرا هەکارێ ، و ژ بەر کـــو خەلکێ دەڤەرێ ب چاڤێ پیرۆزییێ بەرێ خۆ ددانە باتــەیی پشــتی مرنـا وی ژی وان جهێ گۆڕا وی کربوو مەزار ، و خەلکی بۆ تبەڕك قەست دکرنێ !

و دبێژن : بەرێ دەمێ پیرۆسی ژ زۆزانان دهاتنە دەشتێ وان قــاچ وقۆرێـن خـۆ ددانانــە نــك زیــارەتــێ وی دا کــەس خــۆ نــێزیك نەکــەت حــەتا ئــەو ڤەدگەڕیانــە زۆزانان .

---

(١) عبد الرقیب یوسف : دیوانا کرمانجی بپ ٤٩ ، و صادق بهاء الدین : هۆزانڤانێت کورد بــپ ٢٩٦ .

فەق عەبدلقادرێ هەکاری :

دبێژن مەلایێ باتەیی فەقیەکێ شاعر هەبوو ناڤێ وی عەبدلقادرێ هەکاری بوو ، و دەمێ باتەیی مری فەقیێ وی شعرەك پێ ڤەهاند بوو ، تێدا چاڤ ل شعرا (ژ چریا پاشیێ پێدا) کربوو ، ل دەسپێکا ڤێ شعرێ دبێژت :

دلۆ رابە بهار هات و مەجالێ گەشت وسەیرانێ
چ سەیرانا گولستانێ مەلایێ باتەیی کانێ ؟
مەلا ئیرو ل مە نەدیارە گولا کاملانە بهارە
قەوی سەیران مە یا سارە وەکی سورێ شەڤستانێ (١)

شاعریا مەلایێ باتەیی :

مەلایێ باتەیی شاعرەکێ زمان سڤك و چەلەنگ بوو ، گومان د ڤێ چەندێ دا نینە ، و هەر کەسێ ب سەرەدانەکێ رابت بۆ ناڤ گولزارا وی و ل مالکێن وی یێن ئاڤا ببتە مێهڤان ، ئێکسەر ڕاستیا ڤێ چەندێ دێ زانت .

وئەگەر بێت و هویر بەرێ خۆ بدەینە جیهانا باتەیی یا ئەدەبی دێ وەکی ڕۆژا خزیرانێ بۆ مە دیار بت کو جیهانەکا گەلەك ڕەنگ و عنتیکەیە .. ل ڤێ جیهانێ جار ئاوازێن جزیریێ مەزن دئێتە دەنگ ڤەدان ، جار هەلبەستێن (ماجن) ی دئێنە ڤەگێڕان ، وجار ژی مەلا مەنصوورێ گرگاشی ب خۆ لێ دبتە مێهڤان ..

جار دێ بینی پەسن و مەدحێن دینی و ترسا ژ خودێ ژێ بلند دبن ، و جار ژی دێ بینی ساز و چەنگ و دەف ل بەزمەیا خۆ یێن ئامادە کرین و یێ ل هیڤیا دلبەرا خۆ ، مانێ جهێ ب ڤی ڕەنگی نەبت باتەیی نەڤێت و ناچتێ !

(١) کۆڤارا (بەیان) هژمارا (١٤٩) گۆتارا هزرڤان عبدالله ، وهێژای گۆتنێ یە بێژین : مەلا قاسمێ ئەرتۆشی ژی پشتەڤانیا ڤێ بۆچوونێ دکەت .

مـەجلسا بـێ سازو هەی هەی
من نەڤێت ونل چمێ !
بێ دەف وبێ جەنگ وبێ نەی
من نەڤێت ونا چمێ !
بـــەزمـەیـا بـــێ یـارێ باتـەی
من نەڤێت و نا چمێ !

نه ب تنێ هنده ، بەلکی جار جاران دێ وی (ل گۆشێ خەراباتێ) بینی فنجانا خۆ یا هلگرتی و ب دەنگەکێ بلند یێ دبێژت : مە مەی نۆشی ب نامووسا .. !

بیژ هەلبەستێن باتەیی ومەولوودنامەیا وی یا کرمانجی دیار دبت کو ئەو ژ تەخا ئێکێ یا شاعرێن کوردە ، و ڕامانا ڤێ گۆتنـێ ئـەو نینـە هـزر بێتـەکرن کـو باتـەیی سویارەکێ هەر دەم بلند بوو ، یان ژی چو جاران تەیرێ وی نزم نەدادایە ..

مەلایێ باتەیی یێ دویر نەبوو ژ شاعرێن دی یێن کورد ، چ هـەڤچاخێن وی بـن یان ژی بەری وی هاتبن ، و شعرا وی دیار دبت کو ئەو ب هندەك شـاعرێن مـەزن داخبار بوویە وەکی مەلایێ جزیری ، و وی ژی ژ لایێ خۆ ڤە کار د هندەك شاعرێن پشتی خۆ دا کریە وەکی : فەقێ ڕەشیدێ هەکاری ، و سەیفیێ شوشی ..

بەرهەمێ باتەیی :

مـەلایێ باتـەیی خـودان بەهەمـەکێ خـۆش وشـرینە ، وشـعرێن وی د نـازك و دلڤەکەرن ، و هەر چەندە پتـریا بەرهەمێ وی ژ بێ ئغبالیا وی بژالـە مایە و چەندەك ژێ وندا بوویە ، و ژ بەرهەمێ وی یێ گەهشتیە مە ومە دیتی :

١ ـ کتێبا (حەمائیل) : وئەڤە کتێبەکا مەزنە ل دۆر بابەتێ نڤشتی و حـەمائیلان دزڤڕت ، و بەحسێ هندەك درەمان و طلسمان دکەت ، و مفایێن سۆرەت وئایـەتێن قورئانێ بەرچاڤ دکەت ، و ئەڤ کتێبە ب زمانێ عەرەبی و فارسیە .

فۆتۆكۆپیێ دانەیەكا ڤێ كتێبێ ل نك مە هەیە ، و دانەیا ئەصلی یا كتێبێ ل نك مەلا محەمەد نەزیریێ پیرۆسی یە ل هەكاری [1] ، وفۆتۆكۆپیكرنا دانەیا مە یا نەخۆشە و ل گەلەك جهان ب دورستی نائێتە خواندن ، وگەلەك بەرپەڕ ژێ دكەفتینە ، ونە سەرێ دیارە ونە بن ! و ژ ڕەنگێ خەتێ كتێبێ دیار دبت كو دو كەسان ئەو نڤیسیە ، وخەتەك ژ یێ دی كەڤنترە ، وئەو خەتێ نویتر ل دویماهیێ ئەڤ نڤیسینە هەیە : (سودە ملا درباس بن ملا طاهر بن ملا حسین الباتئي) ومخابن دیرۆكا نڤیسینێ ل سەر نەهاتیە دانان ، و ب هزرا من خەتێ كەڤنتر دێ یێ مەلایێ باتەیی ب خۆ بت ـ وەكی مەلا محەمەد نەزیری ب خۆ ژی گۆتی ـ وئەڤ مەلا درباسە دێ نەڤیێ مەلا حوسێنی بت .

٢ ـ ڤەهینۆكا (مەولودنامە) د بەحسێ بوونا پێغەمبەری دا ـ سلاڤ لێ بن ـ و د پشكا دوویێ دا ژ ڤێ كتێبێ دێ ل دۆر ئاخڤین .

٣ ـ دیوانا وی یا شعران كو ژ هژمارەكا شعران پێك دئێت ، وهندەك ژ وان شعران ـ یێن مە شیاین ب دەست خۆ بێخین ـ مە د ڤێ كتێبێ دا ئینانینە .

و ژ وان شعرێن باتەیی یێن كو ب بەر چاڤێن مە كەفتین دیار دبت كو وی شعر د گەلەك دەلیڤە وبابەتێن ل وی سەر دەمی دبەلاڤ ڤەهاندینە ، وەكی : (بابەتێ دینی ، غەزەل و ئەڤینداری ، گازندە ، پەسن و سالۆخدان ، وپێنج خشتەكرنا شعرێن هندەك شاعرێن ..) .

---

(١) هەڤالێ مە بابێ زێرەڤانی د گۆتارا خۆ یا ناڤبۆری دا بەحسێ سێ چار دانەیكێن ڤێ كتێبێ دكەت كو ل دەڤەرا هەكاری و ب تایبەتی ل گوندێ باتە هەنە .. تشتێ هندێ دگەهینت كو دانەیێن كتێبێ دبەلاڤن ، وهەڤالەكێ مە كو مەلایە ل گەڤەرێ بۆ مە ڤەگێڕا كو دەمێ مالباتا مەلایێ باتەیی ڤیای مالێ خۆ لێكڤەكەن ، ومەسەلە گەهشتیە كتێبا (حەمائیل) ئەو ب خیلاف چوون ، وهەر ئێكی گۆت : ئەو بۆ منە ! چونكی ئەو ل نك وان تشتەكێ پیرۆزە ، ودویماهیێ ئەو ل سەر هندێ پێك هاتن كو كتێبێ پەرپەڕ كەن ، وهەر ئێك هندەكێ بۆ خۆ ببەت !!

وهەژی گۆتنیٚ یە بیٚژین : سەیدا ئەمینیٚ ئۆسمان خۆ پشـت ڕاسـت دکـەت کـو مەلاییٚ باتەیی شعر د بابەتیٚ مللەتینی و نشـتیمان پـەروەرییٚ ژی دا ڤەهاندینـە [1] ، بەلـیٚ ب ڕاستی چ هەلبەستیٚن وی د ڤی بابەتی دا مە نەدیتینە .

و ژ بلی ڤان هەر سیٚ بەرهەمان بـابیٚ زیٚرەڤـانی د گۆتـارا خـۆ دا نـیٚزیکی دەھ بەرهەمیٚن دی بۆ مەلاییٚ باتەیی دەسنیشان دکەت ، بەلـیٚ وی ـ وەکی ئـەو ب خـۆ دبیٚژت ـ ئەڤ بەرهەمە نەدیتینە ، ب تنیٚ گوھ لـیٚ بوویە ، و هندەك ژ ڤان بەرهەمان وەکی ژ ناڤی دیار ییٚن هندەك شاعریٚن دی نە .

(١) محمد أمين عثمان : ديوانا مەلان ، بپ ٩ .

پشکا دووێ

مەولوودنامەیا مەلایێ باتەیی

مەولوودنامەیا مەلایێ باتەیی

ل دۆر مەولوودنامەیێ :

مەولوودنامەیا مەلایێ باتەیی ئێکە ژ بەرهەم وشینوارێن زێدە ژێهاتی د دیرۆکا ئەدەبێ کوردی دا ، هەر د کەڤن دا ناڤ ودەنگێن ڤەهینۆکێ بەلاڤبووینە نە ب تنێ ل کوردستانێ بەلکی خۆ ل وەلاتێن بیانیان ژی ، چونکی ئەو ئێکەمین مەولوودنامەیە ب زمانێ کوردی هاتیە نڤێسین .

وبەری مەلا حوسێنێ باتەیی مەولوودنامەیا خۆ ب کرمانجیەکا رەهوان ڤەهینت مەولوود ب زمانێ عەرەبی ل هەمی جهێن کوردستانێ دهاتە خواندن ، ومەلایێن کورد دەڤا عەرەبی بۆ ڤەخواندیان ڤەدگوهاستە سەر زمانێ کوردی ، باتەیی دیت ڤێ چەندێ زەحمت پێ دڤێت لەو رابوو ئەڤ ڤەهینۆکە دانا وئێخستە ژێر دەستێ خواندەڤانێن کورد ، وکارێ وی ئەڤە دبیتە پشکداریەکا باش د دەولەمەندکرنا تۆرە وزمانێ کوردی دا .

باتەیی مەولوودنامەیا خۆ ل سەر دەریا (الرمل) ڤەهاندیە ، کو ژ شەش پارچە دەنگێن دبێژنێ : (تەفعیلات) پێك دئێت ، و ب ڤی رەنگێ ژێری :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلا

فاعلاتن فاعلاتن فاعلا)

وزانایێن علمێ عەرووزێ دبێژن : دەریایا (الرمل) ب کێر دئێت کو هەلبەستێن ئایینی و تەڤوادارێ ل سەر بێنە ڤەهاندن ، وئەڤ چەندە شارەزیا مەلایێ باتەیی د هۆنەرێ کێش ولێکئینانا شعری دا ددەتە خویاکرن .

وهەتا نوکە مە گوه لێ نەبوویە بەرهەمەکێ کوردی هندی مەولوودنامەیا باتەیی هاتبتە بەلاڤکرن ودەنگ دابت ، وئەو هەتا نوکە پتر ژ دەه جاران هاتیە

چاپكرن ، چاپا ئێكێ ئەو بوو یا ل (مصرێ) ژ لایێ (ئەحمەد رامز كوردى) [1] ڤـە ل سالا ١٣٢٤ ك (١٩٠٧ ز) هاتیە چاپكرن .

و ل سالا ١٣٩١ ك (١٩٧١ ز) سەیدا مەلا (زیـن العابـدیـن) كوڕێ مەلا (رمضان) یێ ئامەدى شەرحەكا عەرەبى ل بن ناڤێ (بهجة الأنام بشرح مولد النبـي علیه الصلاة و السلام) دانایە ، پاشى هەر وى ب خۆ دو شەرحێن دى ژى ل ســەر مەلوودنامەیێ داناینە ئێك ب عەرەبى ل بن ناڤێ : (صفـوة الدرایـة في شـرح المولـد بالروایة) ویا دى ب كوردى ل بن نـــاڤێ : (جـامعێ موعجـزات وئایـەتان شـەرحا مەولـدێ ب روایەتان) ، و وەكى ژ ناڤى دیار وى د ڤـان هـەردو شـەرحان دا ئـەو ریوایەت ڤەگوهاستینە یێن باتەیى گۆتنێن خۆ ژێ وەرگرتـــین وەكـى كتێبـا (النعمـة الكبرى) یا (ابن حجر الهیتمي) .

و مەلایى باتەیى د ڤـەهـیـنـۆكا خـۆ دا چەند لایەكان ژ ژینا پێغەمبەرێ خـودێ ـ سلاڤ لــێ بن ـ ڤـەدگـێـڕت ، هەر ژ بەرى بوونێ وهەتا دگەهیتە سێ سـالـێ .. و ب ڤێ چـەنـدێ باتـەیـى دئێتە هژمارتن ئێكەمین شاعرێ هندەك ژ ژینا پێغەمبـەرى

---

(١) ئەحمەد رامز كـوردى : خـەلكێ قـەزا (لــجێ) یـە ، ئـەوا دكەفتـە ویلایـەتا دیاربـەكرێ ، مرۆڤەكێ زانا وكوردپەروەر بوو ، ل سالا ١٩٠٠ بووبوو ئەندامێ كۆمەلا (عەزمێ قەوى) یا كوردستانى ئەوا ژ لایێ فكرى ئەفەندیێ دیاربەكرى ڤە هاتیە دورســتكرن ، و ل ســالا ١٩٠٤ چـووبـوو مصرێ و ل وێرێ وەكى نوینەرێ كۆمەلــێ هاتە ناسین ، و ل مصرێ پەیوەندیێن وى د گەل ئەندامێن كۆمەلا (جوون تورك) هەبوون ، رۆلـەكێ بەرچاڤ د رەوشەنبیریا كوردى دا هـەبـوو وڕێـڤـەبـەرێ پـەیـمانگەها كـوردى بوو ئەوا ژ لایێ كۆمەلا (بەلاڤكرنا مـەعارفان) ل ستەنبۆلــێ هاتیە دامەزراندن ، و ژ بەرهەمێ وى : خەلـەتیێن پێشى وپاشیان ، أخطـاء دجلـە والفرات ویاغازیا خـبرا مـا بـین الـنـهرین ، پاشـڤەمانا كـوردان وكوردسـتانێ ، حیمایـەتكرنا مەعارفان ، ودویـماهیا ژیێ خۆ ل دیـمەشقێ بۆراند بوو ، و ل سالا ١٩١٤ ل تـاخێ كـوردان مر وهاتە ڤەشارتن ، بڕێنە : (في سبیل كردستان مذكرات زنار سلوپى) ، چاپا ئێكــێ ، ســالا ١٩٨٧ بیروت ، بپ ٢٢-٢٣ ، و (حي الأكراد في مدینة دمشق) یا عزالـدیــن علــى مـلا ، چاپا ئێكێ ، دمشق ١٩٩٨ ، بپ ٨٤-٨٥ .

ـ سلاڤ لـێ بن ـ ب كوردى ڤەهاندى . وئاشكەرايە كو مەولوودنامێ ـ د گەل كو گـێـڕانا ئاهـەنـگـێـن مـەولـوودێ ب خـــۆ تشـتەكێ شـــەرعى نينـە [1] ـ گەلـەك زێدەيى و (موبالـەغە) تێدا هەنە ، ومـەلايێ باتـەيى ژى وەكـى گەلـەك نڤيسـەرێن مەولوودنامەيان مەولوودنامەيا خۆ ژ موبالـەغە وبۆچوونێـن خەلـەت ونـەرەوا تـژى كريە !

ئەڤ دانەيا مەولوودنامەيێ :

دانەيا ڤێ جارێ يـا كـو مـە دڤێـت بدانينـە بـەر دەسـتێن خواندەڤـانێن كـورد جوداهيەكا بەر چاڤ هەيە دگەل هەمى دانەيێن چاپكرى ، چونكـى مـە بەرگـەڕيان كريە كو دەقا مەولوودنامەيێ بنەجـە بكەين وناڤەرۆكا وێ ل دويڤ دەست ودارێـن تويژاندنا زانســتى (التحقيـق العلمـي) هەلسـەنگينين ، دا گۆتنێـن دورسـت ونـە دورست ژێك بێنە ڤاڤێركرن .

د بنەجهكرنا دەقا مەولوودنامەيێ دا مە مفا ژ چەند دانەيێن دەســنڤيس ديتيـە ، ئەو ژى ئەڤەنە :

١ ـ دەسنـڤـيـسـا (حسن الأيروني بـن جانگير البنباطي) : ل سـالا ١٢٨٨ ك (١٨٧١ ز) هاتيە نڤێسين ، ژ (٤٨) بەرپەڕان پێك هاتيـە قـەبارە (٢٤ × ١٧) سم .

٢ـ دەسنڤيسـەكا دى ، ژمالكـا (٥٣) حـەتا (٥٢٠) ڤـــەدگێرت ، ســـالا نڤێسينێ ديار نەبوويە چونكى دويماهى يا كەفتى ، ژ بەرپەڕ وڕەنگـێ نڤێسـينێ ديـار دبت كو دەسنڤيسا بۆرى كەڤنتـرە ، ژ (٤٢) بەرپەڕان پێك هاتيە قـەبارە (٢٠ × ١٥) سم .

---

(١) بۆ زانينا حوكمێ شەرعى د گێڕانا ئاهەنگێن مـەوليدێ دا وكـو ئـەو بيدعەيـە ل دينـى هاتيـە زێدەكرن ، بەرێ خۆ بدە كتێبا مە : (ژياننامەيا پێغەمبەرێ ئيسلامێ سلاڤ لـــێ بـن) ، چاپـا ئێكێ ، دهۆك ، ٢٠٠٢ ز ، بپ (٢٧-٣٠) .

٣ ـ دەسنڤیسەکا دی ، ژ مالکا ئێکێ هەتا یا هەشتێ وهەشتێ تێدا هەنە ، دیرۆکا نڤێسینێ دیار نەبوویە و ژ کاغەزێ دیار دبت کو دبت ژیێ وی ژ سەد سالان پتر نەبت ، ژ دەھ بەر پەران پێك هاتیە ، قەبارە (٢٠ × ١٣) سم .

٤ ـ دەسنڤیسا مەلا (عبد الرحمن) ێ دێرشەوی ، ل سالا ١٣٩٧ ك (١٩٧٧ ز) هاتیە نڤێسین و ژ (٥٧) بەرپەڕان پێك دئێت ، قەبارە (١٧ × ١٤) سم .

وبۆ چاپا دووێ مە مفا ژ ڤان دانەیێن دەسنڤیس ژی دیتیە :

١ ـ دانەیا (شرف بن الشیخ أسعد الخنوکي) ئەوا ل دەڤەرا پەرواریا (خەسخیرێ) ل سالا ١٣٧٦ ك ١٩٥٧ ز هاتیە نڤیسین .

٢ ـ سێ دانەیێن سەیدا مەلا (زین العابدین الآمدي) یا ئێکێ ل سالا ١٣٩١ ك (١٩٧١ ز) هاتیە نڤیسین ، ویا دووێ وسیێ ل سالا ١٤١٠ ك (١٩٩١ ز) هاتیە نڤیسین .

وهەر وەسا مە مفا ژ چەند دانەیێن چاپکری ژی یێن مەولوودنامەیێ دیتیە .

هێژای گۆتنێ یە بێژن : مە گەلەك خۆ ب جوداهییێن د ناڤبەرا دانەیێن مەولوودنامەیێ ڤە مژویل نەکریە ، و ژ بۆ بنەجەکرنا دەقا ڤەهینۆکێ بەرێ مە ئێکەمین جار مایە ل دروستیا کێشێ پاشی دورستیا زمانی ، چونکی ئاشکەرایە ل نك هەر ئێکێ ب شعرێ ئاگەهدار کو هەلبەستڤان جارنا ژ بۆ لێکئینانا کێشێ دورستیا زمانی ب پشت گوه ڤە لێ ددەت .

بسم الله الرحمن الرحيم

حەمدا خودێ [١]

حەمد بێ حەد بۆ خودایێ عالـەمیـن
ئـەو خـودایـێ دایە مە دینێ موبیـن
ئەم کریـنە ئـومـمـەتا (خیر البشر)
تـابـعـێ وی مـوقـتـەدایـێ نـامـوەر
ئەو خودایـێ مالکێ مـولکێ عەظیم
دایــە مـە مـیـراثـا قـورئـانا کـەریم
دیـنـێ مە کر کامل و نعمەت تـەمام
یەعنی دا مە ئەحمەد و (دار السلام)
ئەو خودایـێ بێ نظیر و (ذو الجلال)
بـێ مـثـال و بـێ هەڤال و بـێ زەوال
رازقـێ بێ دەست و پا و مار و موور
عالـمـێ سررا نەگۆتی دەر صودوور
کـارسـازێ بـەنـدە و سولطانێ جان [١]
راحـم ورەحـمـان لـەطـیف ومهربان
ئاسـمـانـێ بێ ستوون وی کر بەدید
صـورەتـێ با خال وخەط وی ئافەرید

هـيـڤـيـدارين ئەم ژ تە شاهێ كەريم
(إهــدنــا يـا رب صراط المستقيم)
نـێ ژ مە سـووچ وخەطا تـێن وستەم
لــێ ژ تە ئحسان و غوفران و كەرەم
يا رەب ئيمانێ دخـوازيـن ئـەم مودام
ژێـرى ئـالايێ موحەممەد (والسلام)

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـارى بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

(١) ئەڤ ناڤ ونيشانێن ل سەرێ هەر فەصلەكى هەين ژ دانانا مەنە .
(٢) كارسازێ بەندە ئانەكۆ : ئەوە كارێ بەنيان چـێ دكـەت ، خـالقێ كـارێ وان ئەوە ، وشاعر ب ڤێ چـەندێ رەددا (موعتـەزليان) دكـەت ئـەوێن دبێـژن : مرۆڤ خالقێ كارێ خۆ يێ ئختيارى يە .

صەلات ل سەر پێغەمبەری

بــەر تــو بادا هەر زەمان وئــان و حــيــن
ئەی موحەمــمــەد صەد هزاران ئافەريــن
ئــەی شــەفــيــعــێ داروێ هــەر عللــەتێ
ديــــدە و بــيــنــاهــــيــــا ڤــــێ ئــومــمەتێ
دەستەگێر و موستەغاثـــێ هەردو کەون
بــۆ گــونەهکاران پەناه و پشت و عەون [1]
(صـــلِ يــا ربـــي عـلـى خـيــر البشر)
تا هەبن طــەيــر و بــخــوونن بەر شەجەر
ئــەو حەبــيــبــێ روهــنــيــا حەفت ئاسمان
هــەردو عالــەم قالــب ئەو رووح ورەوان
خاکــپــايێ ئەحــمەد ئەو (بيت الحرام)
لــەو شەريفن زەمــزەم و روکــن و مەقام
(صـــلِ يــا رب عـــلـــى خـيــر الــورى
مــا تــســيــر الــشــمس في السبع العلى)
فــەخــرێ ئيبراهيم و ئيسماعيل و نووح
مــوصــطــەفــايــێ بــا وەفايــێ با فوتووح
(مــا رمــيــت إذ رمــيــت) گــــوشــدار
دەستێ وی دەستێ خودا دەر کار و بار

(صـــل يـــا رب عـــلـــى خـتـم الــرسل
مـــا يـمـــوج العـاشـقـون فـي الـسـبل)

ئەو كەليمێ خوەش نەوايێ چەرخێ طوور
داغـــدارم بـــۆ وی ســـيـمـايـێ ب نوور

ئـــەی شـــەفـيـعـێ صاحـبـێ ئالايێ حەمد
مـــن هەنە بێ حەد گونەه نسيان و عەمد

لـێ مـــە هـيـڤـی واثـــقـە دێ ئەز فەقيـر
ژێـــری ئـالايـــێ تـــە بـــم رۆژا عەسيـر

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـارى بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

(١) ڤـێ مـالكێ (موبالـەغـەكا) نەدورسـت تێـدا هەيـە ! چونكـــی (دەســـتەگير وموستەغاث) ل هەردو كەونان هەر خودێ يە ، نە كەسێ دی .

خێرا خواندنا مەوولوودێ

هــەر کــەســێ گــوهــدارێ مــەولــودا نەبی
دەرگــەهــێ مزگـیـنـیـان دێ لـێ ڤــەبی
گــۆت وی پـێـغـەمـبەرێ عالی صفەت :
﴿ مـولــدا مــن هــەر کــەسێ مازن بکەت
ئــەز شەفـیـعـێ وی مـە رۆژا مەحشەرێ
دێ ڤـەخـوت ئـەو تـاسـەك ئاڤا کەوثەرێ
صـــەرفـێ مـەولـــوودا مە یەك درهەم فەرە
هــەمـــبــەری یەك کۆهێ زێرێ ئەحـمـەرە
(فـي سـبـيـل الله) ببەخشی بەر فـەقـیـر
قەدرێ مەولوودێ بزانن هوون کەبـیـر ﴾ [1]
هەم ژ بووبەکر و عومەر هات ئەڤ خەبەر
هــەم ژ عـوسـمــان وعەلـی چێبوو ئەثەر :
((دەرهەمەك بت صەرفـێ مەولوودا نەبی
خـەیـــرەکـــێ مـازن ژ بـۆ حاصل دبـی)) [2]
هەم ژ شەیـخـان بوو ریوایەت ئەڤ خەبەر
شەیخێ کەرخی ، فەخرێ رازی ، بادیگەر : [3]

هـەر كـەسێ حاضر بكەت ئەو يەك طەعام
با بـخـوور وشـــەربــەت وقـەدرێ تـەمام
گـازى كـەت ئـێـخـوان وهلـبـيـتـن چرا
بـێـتـە خـونـدن مەولوودا (خير الورى)
تـێـتـە حـەشرێ ئەو د گەل خەلقێ بەرێ
يـەعـنـى بـا پـێـغـەمـبـەرانـێ ئـەنـوەرێ
هـــەرچـــى بـيـنـت هندى تشتێ خوارنێ
دێ مـوبـارەك بـت ل بـەر ڤـێ خـوندنێ
بـێـتـە خـوەنـدن گەر ل ئاڤێ ئێ ڤەخوت
رەحـم نـازل جـومـلـەئـێ عللەت دبت
بـێـتـە خوەندن گەر ل يەك سككە دراف
دێ مـوبـارەك بــن دەراهـم بـێـنـە زاف (٤)
خانى يێ لـێ بێتە خوەندن رەحـمـە لـێ
دێ مـەلـەك بـێـنـە تـژى وێ مەنـزەلـێ
هـەر جهێ لـێ بێتە خوەندن ئەڤ صەلا
دێ ب ببـيـتـە بـاعـشـێ دەفـعـا بـەلا
بــۆ خـــودانـــێ زادى و بـۆ هەمنشيـن
هەر صەلاتان دێ بـدەن كـەرروبـيـيـن
دافعێ جوملە حەسوود و چاڤ خەراب
دەر مەزارى سەهلە لـێ رەددا جەواب

پـــورٍ كەسان ديـتـن كـەرامات وئەڤەر
ژ خوەندنا مەولـوودا سولـطـانێ بەشەر

هەر وەكی هاتـیـیـە گـۆتن بێ حساب
لـێ نـەشـێـم بـێـژم ژ تەطـويلا كتاب

قـەدرێ مەولـوودێ نـزانـم بـێـژم ئەز
لـێـك هـشـيـاربـن نە بيتە جەرگەبەز

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) بۆری د گەل مە كو دانا مەولوودێ بیدعەیەكە پشتی پێغەمبەری ـ سلاڤ لـــێ بن ـ دەر كەفتبوو ، و ل سەر دەمێ وی نەبوو ، ڤێجا چاوا ئەو دێ ڤـــێ گۆتنـێ بێژت ؟ وڤێ گۆتنا ئەو بۆ پـێـغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ پال ددەن حەدیسەكا (مەوضووعە) ونە ب رێكێن (صەحیح) ونـە یێـن (ضـەعیف) ژی نەهاتیـە ریوایەتكرن .

(٢) پالـدانا ڤێ گۆتنێ بۆ هەر چار خەلیفێن راشدی ژی چو راستی بۆ نینە ، چونكـی ل سەر دەمێ وان ژی دانا مەولوودێ نەبوو .

(٣) شەیخێ كەرخی مەبەست پێ شێخ مەعرووفێ كەرخیە ئـــەوێ ل ســالا (٢٠٠) مشەختی چوویە بەر دلـۆڤانیا خودێ ، وهنگی هێشتا بیدعـەیا دانـا مـەولـوودێ دناڤ ئوممەتێ دا پەیدا نەبووبوو ، ومەبەست ب مـــەخرێ رازی زانـایێ نـاڤدار موحەممەدێ كورێ عومەرێ رازیە ئەوێ ل ســالا ٦٠٦ مشـەختی چوویـە بـەر دلـۆڤانیا خودێ .

(٤) د هندەك دانەیان دا (راف) ل شوینا (زاف) هاتیە .

ئافراندنا ڕۆناهیا پێغەمبەری

سلاڤ لێ بن

گـرت یـەك قـەبـضـە ژ نـوورا خـۆ خودا
گۆتە وێ : ﴿ كونـي حبـيـبـي أحـمـدا ﴾ [1]
هێژ نە عەرش و فەرش و كورسی و قەلـەم
هـــێـــژ نـە لـەوح وئەنـبـیـایـێ موحتەشەم
سـالـەها تـەسـبـیـحـە كر نوورا شكەرف
شەش میئەت ئەلف وچهار وبیست وئەلف [2]
پـاشـی بـۆ وێ چـێـكـری دازدە حـجاب
هـەر یـەكێ خوەشتـر ژ یادی دەر حساب
قـودرەت وتـەعـظـیم ومننەت مەرحەمەت
هـەم سـەعـادەت هەم كەرامەت مەنزلـەت
هـــەم هـــدایـــەت هـەم نـبـووەت رفعەتە
طـاعـەتـە یـازدە ، شەفاعەت تـەمـمـەتـە
هـــەر یـەكـێ وەسـتـا بوو تێدا چەند سال
لـێ عـــەدەد مـە سـپـارە عـلمێ لا یەزال
هـــەر یـــەكـی تەسـبیحەكی خاص وجودا
دائـــیـــمـە تـەسـبـیـح خـوەندن بۆ خودا

پـاشــی ئـاڤـێـتـه چـهـار بــهـحـرێ مـهزن
وی خـــوادیـــێ (لا یـزال) ێ ئـنـس وجن
بەحرێ نوصـرەت ثـانـی بـەحـرێ مەرحەمە
بەحرێ قودرەت بەحرێ عرفان (این همه)
چــون ژ بـەحـرێ مەعرفـەت ئەو هاتە دەر
قــەطـره ژێ وەریـا ب ئـلـهـام ئەو قەدەر
سەد هـــەزار و هەم چهار و بیست و ئەلف
هەر یەکی بوو یەك (نەبی) یێ دل شکەرف
پــاشـــی وی چــێـکـــر ژ نـــوورا نـامـوەر
جـــەوهــەرەك لێکر نەظەر ئەو بـوو دو کەر
نـصـفـێ ئـــەووەل دایـی چـاڤـێ هەیـبـەتـێ
نـــصـفـێ ثـانـی دایـــی چـاڤـێ شەفـقـەتـێ
نـصـفـێ ئـەووەل بـوویە بەحـر و هـەر لڤی
نـــێ ژ تــــرس وهـەیـبـەتـــێ قـەط نانـڤـی
هـەم کەلی ئەو بەحر و کـەف دا و دوخـان
کەف بوویە ئەرض و دوخـان بـوو ئاسـمان
نـــیـــڤـــەکـا دێ چـێـکـرن ژێ چـار چیـز
عـەرش و کورسی و قەلـەم ، لـەوحێ تەمـیـز [٣]
هـاتـــه ئـــەمـــری پـادشـــاهـــێ (لا یزال)
(مالك الملك) ێ جەلیـلـێ (ذو الجلال) :

يـا قـەلـەم بـنـڤـيـس ب ئـەمـرێ پـادشـاه
ئـــەز چ بـنـڤـيـســم ب فـەرمـان يا ئيلاه ؟
(قـــال : اكـتـــب لا إلــــه إلا أنـــا)
هـــەم مـوحـەمـــمـــەد قـاصدێ ئەمرێ منه
سـاجـد و بـێ هـش كرى سەد سـالـێ دى [٤]
سـەر هـلـيـنـا گۆت : (إلـهـي ، سيدي)
ئـــەز دزانـــم (لا إلـــــه إلا) تــــويـــى
ئەو مـوحـەمـمـەد هەمبەرى ئسمت بـويـى
كـيـژكـە يـا سولـطـانێ با جود و كەرەم ؟
پـادشـاهـێ سـەرمـەدى گـۆت : يـا قەلـەم
گەر نە بوويا ئەو موحەمـمەد لـەوح وعەرش
مـــن نـــە تـيـــنـانـە وجوودێ تا ب فەرش [٥]
نـــێ تـــو و نـــێ جـەنـنـەت ونـارێ مەزن
جـــومـلـــە ئـەشـيـا مـن ژ بـۆ وى چێكرن
مـوحـبـەتـێ هنگافـت وشەق بوو ئەو قەلـەم
مـا ل ســـەر لـەوحـــێ ئەيـيـسى دەم ب دەم [٦]
ســـەرخـوەش و سـەكـرانـێ وى ناڤێ شرين
پـاشـى بـا ئـيـلـهـامـا (رب العالـمـيـن)
گـــۆتـــى ئـــەووەل : (يا مـحـمد السلام)
هـــەم (عليك) گـۆتـى رەبـبـێ (لا ينام)

دا (جـــوابـــاً عـــن حـــبـيـب الــعــــــزةِ)
(وعـــلـــيـــك ألـــســــلامْ ، ورحـــمـتـــي)

بوويه سوننەت لـەو سەلام ، ورەددە فەرض
جوملـەئێ ئەحوال پاشی هنگی كرنه عەرض

وی نـڤـیـسـی پـێـكـڤه ئوممەت ڤەنـجكار
جـــەنــــەتـی ، وعـاصـیان دێ بچنه نار

ئومـمـەتا ئـەحـمـەد نڤیسی : ئەهلێ نوور
(أمـــة مـــذنــــبــــة ، رب غــــفــــــور) [٧]

جــومـلـەئێ ئـەحوالـێ عالـەم بیش وكەم
وی نـڤـیـسـی بـۆری وهـشـك بوو ڤەلـەم

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) مەسەلا ئافراندنا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ژ ڕۆناهیا خودێ بەری ئافراندنـا ئادەمی ، چو ڕاستی بۆ نینـه ، وئـەڤ چـەندە ژ حەدیسـەكا نەدورسـت هاتیـه وەرگرتن ئەوا تێدا هاتی : (أول ما خلق الله نور نبيك يا جابر ..) وپێغەمبەرێ مە ژی وەكی هەر مرۆڤەكێ دی ژ ئادەمیه وئادەم ژ ئاخێیه .

(٢) هژمارا پێغەمبەران كو (١٢٠) هزارن و (٣١٣) ب تنێ ژێ رەسـوولـن ، و (١٠٤) كیتاب خودێ هنارتینه ، ئەڤە د حەدیسەكێ دا هاتینه (ئبـن حبان) ژ (ئەبوو ذەرری) ڤەدگوهێزت ، وزانایێن حەدیسێ دبێـژن : ئـەڤ حەدیسـه گەلـەك یا ضەعیفه !

ومەلا خەلیلیێ سێرتی ژی د ڤەهینۆکا (نهج الأنام) یێ دا دبێژت :

چهار وسەد وبیست وهەزارن نەبی

رەسوول سێ سەد وسێزدەهن ئەی ئەبی

د قورئانێ بیستن د گەل هەشتێ دی

کوتوب سەد تەمامن د گەل چارێ دی

و د شەرحا وێ دا سەیدا (أحمد حلمي دياربكرى) دبێژت : (ژمارا رەسوولا ژ ناڤێ " محمد " ب حسابێ ئەبجەد دەرانیە ، ب ڤی تەرزی : میم ، حاو ، میم ، دال ، ئەگەر تو ئەلیفا حاو ودالێ حساب بکی دبە ٣١٥ ئەگەر نا دبە ٣١٣) .

(٣) د حەدیسەکا دورست دا یا (ئەحمەد وترمذی) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزت هاتیە : ﴿ إن أول ما خلق الله القلم ، فقال : اكتب ، فجرى بما هو كائن إلى أبد ﴾ و ژ ڤێ حەدیسێ دئێتە زانین کو قەلەم ئێکەمین چێکری بوو نەکو نوورا موحەممەدی ـ سلاڤ لێ بن ـ .

(٤) د هندەك دانەیان دا ل شوینا (هش کری) پەیڤا (هشگەری) هاتیە .

(٥) ئەڤ گۆتنە ژ وێ حەدیسێ یا هاتیە وەرگرتن ئەوا (الديلمي) ڤەدگوهێزت وتێدا هاتیە پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : (أتاني جبريل فقال : يا محمد لولاك ما خلقت الجنة ، ولولاك ما خلقت النار ـ جبريل هاتە نك من وگۆت : ئەی موحەممەد ئەگەر ژ بەر تە نەبایە بەحەشت نەدهاتە ئافراندن ، وئەگەر ژ بەر تە نەبایە ئاگر نە دهاتە ئافراندن) وئەڤ حەدیسە وەکی زانایێن حەدیسێ دبێژن یا دورست نینە ، وحەدیسەکا دی ژی یا وەکی وێ نەدورست هەیە تێدا هاتیە : (لولاك لما خلقت الأفلاك) ، وخودێ د قورئانا پیرۆز دا دبێژت : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالأِنْسَ إلا لِيَعْبُدُونِ ـ جن وئنس من نەئافراندینە ئەگەر بۆ هندێ نەبت دا ئەو پەرستنا من بکەن ﴾ (الذريات : ٥٦) .

(٦) د هندەك دانەیان دا (نڤیسی) ل شوینا (ئەییسی) هاتیە .

(٧) د حەدیسەکا ضەعیف دا هاتیە : ﴿ دخلت الجنة فرأيت في عارضتي الجنة مكتوباً ثلاثة أسطر بالذهب ، السطر الأول : لا إله إلا الله محمد رسول الله ، والسطر الثاني : ما قدمنا وجدنا وما أكلنا ربحنا وما خلفنا خسرنا ، والسطر الثالث : أمة مذنبة ورب غفور ﴾ ئەڤ حەدیسە ئیمامی سیوطی د کتێبا خۆ دا (الجامع الصغير) ئینایە ، وچونکی ئەو حەدیس یا دورست نینە لەو سەیدا ناصر الدین الألباني د کتێبا خۆ (صحيح الجامع الصغير) دا نەئینایە .

ئافراندنا ئادەمی

چۆن ئیـرادەت هـات سـولطانێ رەفیع
چـێـکـەتـن ئادەم ب ڤێ شەکلێ بەدیع
ئـــەمـر هـاتـە گووشێ جبریلێ ئەمـیـن
قـــەبـضـــەئـێ بـینە ژ بەیضائێ زەمـیـن
ئـەو دلـێ ئەرضی و هەم حوسن و بەها
زیـنـەتـا مـەکـنـوون ودوررا بـــێ بـها
هات جـبـرائـیـل و بـا ئـەمرێ لەطیف
چەنگەکێ ئاخێ ژ وی قەبـرێ شەریف
گرت و با تەسنیم و صافی کر هـەڤـیـر
تێکڤەدا حەتـتا کو ئەو قەنج بوو خەمیر
بـوو وەکـی دوررا سـپـی وێ ساعەتێ
غـەوطـە دا دەر جـۆیـێ بارێ جەننەتێ [١]
ئـەمـرێ جـبـرائـیـلی پاشی کر چونان
وی بـگـێـڕە دەر زەمـیـن و ئـاسـمـان
بـەر و بەحر و شـەرق وغەربێ عالـەمی
هـاتـە گـێـڕان هـێـژ نە بەحسا ئادەمی

نـىٚ هــەزاران سـال چــوونــە ئـاخـەرى
ئەو نەبى بــوو ئادەم هـێـژ ئـاڤ وهـەڕى (٢)
پـاشــى هـنـگـى خـالقـىٚ هەر صوورەتى
چــێـكـرى ئـادەم ب دەسـتـىٚ قـودرەتى
پــف كـرىٚ رووحا خۆ ئەو بوو نازەنـيـن
لـەو مــەلـەك هـاتـن ژ بـۆ وى ساجـديـن (٣)
بــوو خــەزيــنـــە ئـەو ژ بۆ دوررا يەتيم
دانــيـــە پـشـتـا وى ئــەو نـوورا عەظيم
پـاشـى بـــر ئـاڤـێـتـــە بـاغـىٚ جەننەتىٚ
غـەيــرى دارىٚ ژىٚ بـخـۆ هـەر نـعمەتىٚ
صەف ب صەف وەستانە پشتا وى گەلـەك
نـاظــرىٚ نــوورا موحەمـمـەد ئەو مەلـەك
گــۆتـــى ئادەم : ئـەو مەلائيك بۆچى هەر
وىٚ ل پـشـتـا مـن دكـن دائـم نـەظـەر ؟
رەببـىٚ عـالـەم گــۆتـە ئادەم : ئەى مولى
تــو ژ بــۆ نــوورا موحـەمـمـەد حاملى
ئــەو حـەبـيـبـىٚ مـن د پشتا تە ظـوهوور
لـەو مـەلــەك تـێـنـە تـەمـاشـايـىٚ ژ دوور
گــۆتـــى ئـادەم : يـا خـوداوەندىٚ فەلـەك
من دڤـێـتـن بـێـنـە پـێـش من ئەو مەلـەك

هــەم ب فـــەرمـانـا خــودێ وێ ساعـەتـێ
نــوور ژ پــشـتـێ هـاتـە نـیـڤـا جـەبـهـەتـێ
هــن دبــێــژن : هـاتــە تـلـیـا شـاهــدێ
لـێ حــەقـیــقــەت هەر دزانـیـتـن خودێ
مــثـلـێ ڕۆژێ هاتـیـیـە ئــەوجـا فــەلـەك
هــەم تـەحـەیـیـور ئـادەم و هـنـدی مـەلەك
گـۆتــی ئـادەم : یـا رەب ئەو نوورا قەبـوول
مایە تشتەك ؟ گـۆتـی : ئـەصحابێ رەســوول
گــۆتــی ئـادەم : یـا ئـیـلاهـی قەنـجـە بێت
بــێـــتــە تـلـیــان هــەرچـی مـایە من دڤێت
نــوورا (بـوو بەکر) و دوەسطایێ (عومەر)
د (بنصر) و (عوثمان) د (خنصر ، مستقر)
هـاتـە ئبهامێ ـ دبـێــن ـ نــوورا (عـەلـی)
شــوعـــلــە دا تلیان و جەننەت مونـجەلـی
هـــاتــی (حەووا) و نەظەر دا نوورێ صاف
گــۆتــی : یـا ئـادەم چ نوورە هۆ شەفاف ؟
گــۆتـــی : نــوورا یەك نـەبـیـیـێ مازنە
ســەیـیـد و هـــەم ســەروەرێ نـەسـلا منە
چــونــکــی بــێ ئـەمری ژ ئادەم بوو ظهار
نــوور ژ ئـەنـیـێ هـاتــە پـشـتـێ بوو ستار

نـــێ ژ دارێ خـــوارن هـــەر دوكـــا شـريـن
(حــولـــلـــەئـێ) جەننەت ژ بەژنێ دا فـڕین
(اهـــبـــطـــوا مـنـهـا جـمـيـعـا) هـات ئـەمر
ئـادەمـا دێ بـــێـــتـــە ڤـــە لـێـكـن ب صـەبر
دەر ســـەرەنـــەدیـبـێ ب ئـــەردی كەت گری
چـــەنـــدی سـالان روهـنـكێ وی بوون هەڕێ
روهـــنـــكـــێ وی شـیـن كـــر دار و نـەبـات
چـــوون د ئـــەرضـــی دا و پـا و مـایـی مـات
پـــر گـــری وخـــوەش گـری بـێ حەد گەلـەك
نـــەوحـــەئـــێ (إنـــا ظـلـمـنـا) چوو فەلەك
ڕۆژەكـــێ ئـــەو دەر ســـجـــوودێ بـێ مەفەر
پـــر گـــری و هـــەم ل عـــەرشـی كـر نەظەر
دیـــت نـــڤـــیـــســـی (لا الــــــه الا الله)
(یـا مـــحـــمـــد ، یـا رسـول الله) ێ شـــاه
گۆت : ب حەققێ ئان موحەممەد كەی تە نەقش
وی كـری بـا ئـسـمـێ خـوە بـەر ساقێ عەرش
تـــو ب غـــوفـــرانـــێ مـــنـــێ بـێ چارە ئاه
هـات جـــبـــرائـــیـــل و بـا ئـــەمـــرێ ئـیـلاه
ســـەر هـــلـــیـــنـــە ئـادەمـا عـــەفـوا جـەلیل
بـــۆ تـــە هـات و ڕابـــە ئـــەی زیـبـا جـەمیل

حـورمەتا ناڤێ موحەمـمـەد ئان رەسوول
تـەوبـەيـا تـە بوو قەبوول و هەر قەبوول [٤]

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـارى بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) ئانەكۆ : جبريلى ئەو دوورا سپى د جۆ وڕوبيارێن بەحەشتێ هلاند .

(٢) ئيمامێ تـرمـذى د حەديسەكا دورست دا ژ ئـەبـــوو هورەيـرەى ڤـەدگوهێزت دبێژت : پسيار ژ پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـێ بن ـ هاتەكرن : كەنگى پێغەمبەراتى بۆ تە واجب بوويە ؟ گۆت : ﴿ وآدم بين الروح والجسد ـ دەمێ ئادەم د ناڤبەرا رح ولـەشى دا ﴾ بـڕێـنـە : (صحيح سنن الـتـرمـذي للألبــاني ٣ / ١٨٩) ، و د حەديسەكا دى يا دورست دا هاتيە : ﴿ كتبت نبياً وآدم بين الروح والجسد ـ ئەز هاتبوومە نڤيسين پێغەمبەر دەمێ ئادەم د ناڤبەرا رحێ ولـەشى دا ﴾ بڕێنە : (سلسلة الأحاديث الصحيحة للألباني ٤ / ٤٧١) .

(٣) د چو ئايەت وحەديسێن دورست دا نەهاتيە كو ملياكەت بۆ ئادەمى چووبوونــە سوجدێ ژ بەر كو نوورا موحەممەدى د پشتا وى دا بوو .

(٤) ئـەو حەديسا ئەڤ چەندە تێدا هاتى يا لاوازە وەكى زانايێ مەزن (ابن كـثـيـر) د كتێبا خۆ (البداية والنهاية) دا (١ / ٨١) دبێژت .

نەسەبا پێغەمبەری

سلاڤ لێ بن

چـــۆن ژ ئـادەم نـــوورا ئەحـــمـەد بوو جودا
هـاتـە پـشـتـا (شيث) ێ (بـرهان الهدى)
هاتە (ئـەصـلاب) و (بـطـونـێـن) طـاهره
قـــەط نــەبـــوو يـــەك ژێ خـراب و فـاجره [١]
فـــەوقـــێ (عـــدنـان) تـا ژ ئـادەم ئختلاف
تـــێ هـەيـــە ، لەو بـێ تـفـاقە ئەڤ مەصاف
ژێرى (عدنان) تا ب (عبد الله) گـوهـست
بـيـسـت و يـەك بابن هەمى ڕاست ودورست
هن يەكى (عدنان) و (معد) و هەم (نزار)
(مضر) و (الياس) ن بزان ئەى گـۆشـــدار
(مـدركـــە) پاشي (خـزيـمـە) تازە عەيش
هەم (كنانه) پاشي (نضر) ێ بوو قورەيـش
(مالك) و هـەم (فهر) و (غالـب) هەم (لؤي)
(كعب) و (مره) هەم (كلاب) و هەم (قصى)
هـەم ژ پـشـتـا وى (قـصـى) يێ پاك وصاف
ئـەو ئـەمـانـەت هاتە نك (عبد الـمـنـاف)

هەم ژ نك (عبد المناف) ئەو موختەفـی
هاتە پشتا (هاشم) ئەو نـوورا صـەفـی
هەم ژ (هاشم) بوو ئەمانەت مونقەلـب
هاتە بوو مـێـهڤانیێ (عبد الـمـطـلـب)
سـلـسـلا وی تـا ب ئـادەم دا و بـاب
پـێـكـڤـە دێ بچنە بەحشتێ بێ حساب [2]

گـەر دڤـێـتـن هـوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) د حەدیسـەكێ دا یـا (أبـو نعیـم) ژ (عكرمـه) ی ڤـەدگوهێزت ، دبێـژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆت : : ﴿ لم يلتق أبواي في سفاح ، لم يـزل الله عز وجل ينقلني من أصـلاب طيبـة إلى أرحـام طـاهرة صافيـاً مـهذباً لا تتشـعب شعبتان إلا كنت في خيرهما ﴾ و سەنەدا وێ یـا ب هـێز نینـه ، بەلـێ مـەعنا حەدیسێ یا دورستە وەكی ژ كۆمەكا حەدیسـان دیـار دبـت ، برێنـه : (إرواء الغليل للألباني ٦ / ٣٣١) .

(٢) دو حەدسێن دورست یێن ئیمام موسلم ڤەدگوهێزت خەلـەتیا ڤێ گـۆتـنـا باتەیی بـۆ مـە دیار دكـەت ، ئـەو ژی ئـەڤـەنـە : ئەنەس دبێژت : زەلامەكی پسیار

ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ کر و گۆتێ : بابێ من ل کیڤەیە ؟ پـێـغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گۆتێ : ﴿ في النـار ـ د ئـاگری دایـە ﴾ گاڤا ئـەو چـووی پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گازی کرێ وگۆتێ : ﴿ إن أبي وأباك في النــار ـ بابێ من و بابێ تە د ئــاگری دانـە ﴾ ، وحـەدیســـا دووێ : ئـەبوو هورەیـرە دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ گـۆت : ﴿ اسـتأذنت ربـي أن أسـتغفر لأمي فلم يأذن لي ، وستأذنته أن أزور قبرها فأذن لي ـ من دەستویری ژ خودایــێ خۆ خواست ئەو ڕێ بدەتە من ئەز داخوازا گونە ژێبرنێ بۆ دەیکا خۆ بکەم وی دەستویری نەدا من ، و من دەستویری ژێ خواست ئەو ڕێ بدەتە من ئەز سەرا قـەبرێ وێ بـدەم وی دەسـتویری دا مـن ﴾ وئـەڤ هـەردو حەدیسـە هنــدێ دگەهینن کو دەیك و بابێ پێغەمبەری بەحەشتی نینن !

بوونا عەبدللاهی
وگەهشتنا ڕۆناهیێ بۆ وی

هــەم ژ (عبد الــمـطـلب) بـوو حـامـلــە
(فـاطمة) هــەم مودەتــەش بـوو کـاملــە
ژێ بوو (عـبــد الله) ب حــوکمێ سابقــە
نــوورا (ئەحــمەد) دەر جەبــیــنش بـارقــە
موظهرێ نوورا (موحەمــمــەد) هاتە ئــەو
پاك و نــوورانی (مــوئــەیــیــد) هــاتــە ئەو
جــوبــبــەئــێ (یەحیا) دشامێ دا نــمــوون
صۆفەکی سپی بوو هەمی تێکدا ب خوون
گــرت و خوونێ جوببەئێ (یەحیا) چونار
وێ دەما بــوویــە شــەهــیــدێ بــێ شــووار
هــشــك بــوو ئــەو خوون و بۆرین رۆزگار
تــا وجــوودا (عـــبـــد الله) یێ نــامـــدار
تازە بوو ئەو خوون و مەرجان بــوونە ڕێــز
ڕاهبان گــۆت : ئای و ئای ، ئەحبار نــێــز
وەقتە ڕابــت ئەحــمــەدێ عــالــی عــەلــەم
نــاســخــێ تــەورات و ئنجــیل و صــەنــەم

هـات خـودانـێ سـەیـف و قورئانا موبین
خـوونـێ یـەحـیـا بـوو نیشانـا وی یەقین
لـێـك ڤەگێڕان هەم سوئال وهەم جەواب
وای و وەیـــلا کـەفتە ناڤ ئەهلێ کیتاب
وان یەقـیـن کر (عبد الله) هاتە وجـوود
با عەداوەت قـەصد کرن قەتلا وی زوود
ئـەهـلـێ کذب و ئەهلێ زوور و ئفتـیـرا
چـەنـــد جـاران هـاتـنـە (ام الـقـری)
(عبد الـلـه) دەر حفظــێ سولطانێ وەدوود
نـوورا ئـەحـمـەد دافـعـێ شوڕێ یەهوود
(عـبـد الله) مـازن بـــوو بـا نـاز ودەلال
جـانـێ (عبد الـمـطـلب) ئەو ماه وسال
خـــوەش دڤـــێ بـابـێ عـەزیـزێ مادەری
روهـــنـــیـــا مـالـــێ و زیـبـا ئەسـمەرێ
شـکـل و سـیـمـا مـثـلی بەدرا ئاسـمـان
نـازك و رەعـنـا و نـــوورا خـــانــــەدان
دلـبـەر و مەحبوب و شێرین وەك شەکەر
هەر کەسی ئەو دیت ودل لـێ بوو دوکەر
دوهـتـێ چاکانێ قورەیش و هـەم عەرەب
مونتەظر بوون پێکڤە بۆ وی رۆژ و شەب

هـەر یەکێ هیڤی دکر ئـەو بێت قەبوول
با یەکێ وی قـەط نـەدا مـەیلا وصوول
بـود ئـازاد ئـــەو ز فـکـرا ئـیـن و ئـان
یـومـنـێ نـوورا ئەحـمـدی بوو پاسپـان
ڕۆژەکێ وی گۆتە بابێ : ئـەی ئـەمـیـر
ساعـەتا ئـەز بـچـمـە بەطحائێ بەشـیـر
مـن ژ پـشـتـێ تێتە دەر نوورەك مـەزن
ڕادبـیـتـە ســـەر ســەرێ من ئەو ژ مــن
ئەز دبینم مـونـقـەسـم بـــوویە دو کەر
یەك د شـەرقێ یەك د غەربێ چوویە دەر
تـێـتـە ڤە چەسپان و چاپوك بێ درەنگ
تێتە سـەر یەك مثلی هەورێ تازە ڕەنگ
ئـــەز دبـیـنـم ئاسـمان بوویە دو شـەق
ڕادبـیـت ئـەو نـوور و تا هەفتم طەبەق
تـێـتـە ڤـە (في الحال) زان عالی مەقام
ئـەز دبـیـنـم تـێـتـە پـشـتـا من تەمام
سـاعـەتـا روونـم ل سـەر مەهدا زەمین
مـن عـــەجـائـب تـێـنـە پێشم ئافەرین
هەم ژ ئەردی تێـتە سەمعم ئەڤ کەلام :
وێ د گەل تە نوورا ئەحمەد (والسلام)

هــەرچــی داریٚ هـشـك و ئـەز بچمە بـنی
بـوو هشیـن وكـەسـك ژ بـەلـگـان پر غەنی
بــوو سـەھ وسەیـوان ل سـەر مـن نـاگەهان
ئەز كو چووم بوو هشك وبیٚ بەلگ وغوصان
ئــەڤ چ رەمــز و حـالە بـابـۆ بـیٚـژە مــن
گــۆتـی بـابـیٚ : روهــنــیـا چـاڤـیٚ د مــن
شـابــە مـزگـیــنـم ل تــە ئـەی نــازەنـیـن
دیٚ ژ تــە ظـــاهــر بـتـن شـاهـیٚ ئـەمـیـن
هــیــڤــیــا مــن واثــقــە دیٚ رابــتــن
ئـەحــمــەدیٚ مـورسـەل ژ تـە پـەیدا بـتـن
ئــەشــرەفـیٚ مـەخلـووق و سولطانیٚ جهان
دیٚ ژ تــە پــەیــدا بــتــن بـیٚ شەك بـزان
مــن دی بـەر دەر خـواب و مامـە مونتەظەر
ئـەحـمـەد (أز) پـشـتـا تـەیـە جانیٚ پەدەر

گـەر دڤـیٚـتـن هــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببیٚژن : (الصلاة)

بەرگەڕیانا جوهیان
دا عەبدللاهی بکوژن

چـــونـــکـــه عـــەبـــدللاه ڕابـوو پاك ذات
نـیێ ل قـەتـلا وی جـوهوودان کرن خەبات
راهـــب و ئـــەحـــبـــار و هەم ئەهلیێ کتاب
ژ ئاگـــریێ کـــەربـــیێ هەمی بـوونه کەباب
هاتــنــه هــەفتیێ جوهوود (أز) مولـکیێ شام
تازه بـەیـعـەت بـەسـت و عـەهدا نا تەمام
جـــەنـــگـــی و مەردیێ دلاوەر شـیـرگـیـر
پێکڤه خوارن سووند و بەستن تیـر و شـیـر [1]
تـــا نـەئـــێـــتـــه کـوشـتـن ئەو زیبا خەرام
یـــەك ژ مـه نـائـێـتـه ئـاخ و مـولـکیێ شـام
راهـــیێ صـــەحـــرا گـــرت ئەوانیێ کینەدۆز [2]
مثلی کوندیێ هەر ب شەب چوو نه ب رۆز
زوو گـەهـشـتـن چـوونـه دۆرا مەککەهیێ
گـەتـنـه پـۆسان مـثـلـی ئاڤـا بـن کـەهـیێ [3]
دا بـــنـــیێ کـەنـــگـــی دبـیـنـن دەرفـەتیێ [4]
نـــۆبـــەدار کـــەتـــنـــه کـەناریێ هیشەتیێ

ڕۆژەکــێ وان دی ب چــۆلــێ دا مــەشی
طالبــێ نـێـچـیـر و ئـاهـــۆیـــێ خــوەشی
وان کــو دی ڕابــۆری عــەبـدللاه چونان
بـا تــەنـــێ تــەنــها ب چـۆلـێ دا رەوان
فـورصەتا خوە دین و ڕابوون شیـر هەسوون
چوون د پێ دا مثلی گورگێ دەڤ ب خوون
هــەم د وێ ڕۆژێ ل صەیــدێ بوو وەهەب
یــەعــنـــی بـابــێ ئامـــنـــە عالـی نەسەب
چـۆن صـەدا هات و وەهەب لـێ کر نەظەر
هــاتـــە عـەبـدللاه قـەومێ خوون جەگەر
ڕەڤـــدە گــورگـــی هاتە بەرخێ نوو جوان
لـێ بـــەلـێ هــشــیـارە لـێ زیـبـا شڤان
نـاگـەهـان فەکری وەهەب دی ژ ئاسـمـان
هـاتــە خـــوارێ لەشـکـەرێ رووحانـیان
غـەیـبـیـان کـەسـکـە پـۆشـێ گولعوذار
هـاتـن ئــەو ژێــك ڕاکــرن ژێ تار و مار
(طـرفـــة الـعـیـنِ) جـوهوود بەرباد کرن
وان ژ ئــقـــلـــیــمـــێ جـهـان وندا کرن
ســاعـــەتـــا ســررا ژ غەیبێ دی وەهەب
مـایـــی حــەیـران و ڤـەمایی دەر عەجەب

چـۆن ژ عەبدولـلاه ديـت ئەو سرِ وحال
خوەش ل لـەوحێ دل نڤيسى ئـەو خەيال
گـەر قـەبـوول كەت دايە وى من ئامنە
پاك ومـەعـصـوومـە عـەفـيـفـە مـوقنە [٥]

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـارى بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) د هندەك دانەيان دا (تيزە شير) و د هندەكان دا (تازە شير) هاتيە .

(٢) د هندەك دانەيان دا هاتيە : گرت وچوون ئەو كينەدۆز .

(٣) د گەلـەك دانەيان دا ل شـــوينا (پۆسـان) پـەيڤا (بوسـتان) هاتيـە ، و ژ لايـێ مەعنايێ ڤە (پۆسان) دوستـتـرە ، چونكى (پۆس) يان (بۆس ـ بيسە) جهێ خۆ ڤەشاتنێ يە ، و چو بيستان ل دۆرا مەكەهێ نەبوون . وئاڤا بن كەهێ ئاڤا بن كايێ يە .

(٤) ئەڤ رِێـزكـە د هـنـدەك دانـەيان دا ب ڤـى رِەنگيـە : تـا ببينـن كـەنگى ببـتن فورصەتێ .

(٥) ئـەڤ سەرهاتيە يێن نڤيسەرێن مەولـوودان ژ بابێ پێغەمبەرى ـ سلاڤ لـێ بـن ـ د بێ بنياتن و د كتێبێن ديرۆكێ يێن باوەرێ دا نەهاتينە ، وتشتێ دورســت يـێ چێبووى و باتەيى ل ڤێرێ بەحس ژێ نەكرى ئەو بوو دەمێ باپـيرێ پێغەمبـەرى نەزركرى هەر جارەكـا عـەيالێن وى بوونـە دووازدە ئـەو دێ ئێـك ژ وان بـۆ خودێ ل كەعبێ ڤەكوژت .. و پشتى ئەو بووينـە دوازدە و وى پشـك هـاڤێتى پـشـك كـەفـتـە سـەر عـەبدللاهى ، و پشتى سەرهاتيەكا درێژ وى عـەبدللاه ژ ڤەكوشتنێ ئازا كر و سەد حێشتـر پێشڤە كرنە قوربان .

زەواجا عەبدللاهی وئامنایێ

پـاشـی وێ سـررا عەظیـمـــێ نوور تاب
نـازلـێ قـەلـبـێ وەهـەب بوو ئضطراب
چـاپـوك و چـەسـپـان ڤەگەڕیا هاتە مال
وی حـكـایـەت كـر ژ بۆ مالا خوە حال
هـــن حـكايەت كر ژ بۆ زەوجێ وەهەب
هەم كەرامەت هەم ژ جەنگا (بالعجب)
گۆت زەوجێ : قـەنـجـە قاصد بی ژ من
ڕابـــە چـــیـــنـــە خـانـــەدانـا دل مـەزن
بـــێـــژە (عـبـد الـمـطـلب) : من ئامنە
وێ ل نـك زیـــبـــا عـــەفـیـفـە مـوقـنـە
گـــەر ژ (عـبـــد اللهِ) بیتـن ئەو قەبوول
تەمشیەت دێ بێت وچێ بت ئەو وصوول
نـــازك و سـیـمـا و خـوەش دلـبـەر ئەوە
لائـــقـــا وی بـابـــەتـــا وی هـــەر ئەوە
هـاتـە (عـبـد الـمـطلب) كر با خەبەر
هـەم د (عـبـدُ اللهِ) حـوبـبـێ كر ئەثەر

گــۆتــە دایـێ : ڕابـە ئەی زیبا خصال
زەوجـەئێ بۆ من بـخـوازە بـەس دەلال
بــا جـــەمـال و بـا کـەمال و با ئەدەب
خـوەش ئـەدا شـێـرین لقا عالی نەسەب
زوود ڕابـــوو فـاطـمـە دل شـــادمـــان
نـاظـرە بـەر صوورەتێ گول چەهرەکان
پـورِ شەپال و گول روخان و تازە عەیش
سـاکـنـانـێ پـەردەئـێ ئـالـی قـورەیش
دل نـــەواز و پـێـکـڤـە ناز و قەند لـەب
کەس نەدی شێرینتـر (أز) بنتا وەهەب [١]
ئامـنـە گـول بـــوو د گـولـزارێ جەمال
حوسنێ بـێ حەد قـەدد و قامەت ئعتدال
دێ چ بـێـژم ئـەز جـەمـال و مـەعرفەت
والـدا ئـەحـمـەد بەسە هەر ئەڤ صفەت
فـاطـمـە دیـت و ڤــەگـەڕیـا ضـامـنـە
گـــۆتـــە عـەبـدولـلاهـی بـەحـثـا ئامنە
مـثـلـی وێ نـابـن شـەپـال و نازەنـیـن
نـە د دونـیـا نـە د فـرەدەوسـا بەریـن
جـار دی چـــوو دیـت ئـەو نازك نهال
لـێ ڤـەخـۆرن بـابـەتـن هەردو هەڤال [٢]

هـات (عـبـد الـمـطـلـب) ڕاكـر ژ مال
چـوو ژ بـابـێ خـوەست ئەو رەعنا دەلال
وەقـيـەك زيـڤ و وەقـيـيەك هەم ذەهەب
سـەد شـوتور سەد پەز ئەوی دانە وەهەب
سـەد بـەقـەر جـومـلـە جوان و سامنە
بـۆ هـنـارن پـێـكـڤـە نـەخـتـێ ئامنە
هـات (عـبـد الـمـطلب) وێ ساعەتێ
كـر تـدارەك كـار و بـارێ دەعـوەتـێ
چـێـكـرن زاد و طـەعـامـێ (بالعجب)
هـەم قـورەیشی خـوندن و هندی عەرەب
ئـامـنـە خـەمـلـی ژ ڕەنـگـێ گولشەنێ
زەنـد و بـازن رەشـتـنـە ژ ڕەنگێ خەنێ
خـوەش نـەوا و خوەش ئەدا هاتن عەرەب
جومعە بوو ئەو شەب نەهی ماهێ رەجەب
وێ شـەڤـێ ئـانـیـن نکاح و عەقد بەست
بـووك و زاڤا مـان و شەربەت دایە دەست
دەر مـەكـە مـەشـهـوور بوو ئەو گۆتنە
عـەبـدولـلاه زاڤـایـە بـووكـە ئـامـنـە
حـەسـرەت و كـەربـێ هەمی بەرباد كرن
وێ شـەڤـێ سـەد ژن تەمامی ژێ مرن ! [٣]

بـووك و زاڤـا هـەردو چـوونـە خـەلوەتێ
شـاهـيـانـە كـەفـتـە بـاغـێ جـەنـنـەتێ
زوود رضـوانـی ڤـەكـر بـابـێ جـنـان
داكـەتـن دەرگـاهـێ نـيـران نـاگەهان
حـوور و غلمان و چەم و طەيـر و نەبات
هـاتـنـە حەمد و ثـەنـايـێ خوەش لوغات
(أز) دەمی جان بەخشی جـبـريلێ ئەمين
مـوژدە دا ئەهلێ سـەمـاوات و زەمـيـن
جـبـرەئـيـلا ! هـاتـە دەورا ئـەحـمـەدی
هـات شـاهـێ مـثـلی وی چـاڤـان نـەدی
ڕابـە مـزگـيـنـێ بـبـە ژ مـەخـلووقـی ڕا
ژ ئـاسـمـان و ئـەرض و تا (تحت الثری)
غولغولە پـەيـدا بوو دەر هەفت ئاسـمـان
صەوتێ تەسبيحێ مەلـەك چوو (لا مكان)
هـاتـە خـارێ جـبـرەئـيـل و مـوژدە دا
كـەسـك ئـالايـەك ل بـانـێ كـەعـبە دا
مـوژدە دا مـەخـلـووقـهـايێ بەحر وبەر
جـومـلـە حـەيـوانـات زانـی ئەو خەبەر
خوەش ندا هات (أز) يەسار و مەيـمەنە
نـوورێ ئـەحـمـەد هـات چوو نك ئامنە

هـات نــوورانـــێ (شـفـيـع الـمذنبين)
هات (خـيـر الـنـاسِ خـتـم الـمـرسلين)
وێ شەڤێ هندی صەنەم بوون سەرنگوون
تـەخـتـێ ئـبـلـيسێ لـەعين بوو واژگوون
لـەو ل سـەر صـوورەت ڕەڤی تەشبيهی مار
هاتە كووهێ (بـوو قـوبەيسی) كر هەوار
ذوريـەتـا وی جـــومـلـە هـاتـن بـێ نەوا
ئـــەو چ حـالـە بـێـژە مە ؟ وی گۆتە وا :
لـەو ل مـن چـێـبـوويـــە تـرس و زەلزەلە
با مـوحـەمـەد ئـامـنـە بـــوو حـامـلـە
هـات دەورا ئـەحـمـەدی دەورا مـە چوو
لات وعـــوززا دێ بـكـەت بـێ ئاب روو
يـەك ژ مـە ئـێـدی نـەشـێـتـن بـت عيان
وی ل مـە ڕێ گـرت ژ چـــوونا ئاسـمـان [٤]
هـات خـوونـرێـزێ جـهـانگيـرێ سەفاك
ئـــەم ژ دەسـتـێ وی هـەمی دێ بن هلاك
روهـنـيـا هـــەردو جـــهـــان ومـلـلـەتان
ئـومـمـەتـا وی چـێـتـريـنـێ ئـومـمـەتان
دێ چ بت حـالـێ مـە و تەدبـيـر و رای
ئـای و وای و ئـای و وای و ئـای و وای

هەم د صوبحا وىٚ شەفا دەولەت فوزوون
تەختىٚ شاهانىٚ جهان بوو سەرنخوون

بىٚ تەكەللوم ما دەڤىٚ هندى مولووك
شاه ئەگەر حاكم ئەگەر میرىٚ بلووك

گەر دڤێتن هوون ژ نارى بن نەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) د ڤىٚ رێزكىٚ دا لەنگیەكا كێشىٚ هەیە ، چونكى دەنگىٚ دووىٚ ژ تەفعیلا دووىٚ (فاعلاتن) كو دڤیا یىٚ كورت بت درێژ بوویە ، وئەڤە ل دویڤ ئاوایىٚ زانینا عەروزىٚ كارەكىٚ دورست نینە .

(٢) ل شوینا (ڤەخۆرن) د هندەك دانەیان دا (ڤەخوارە) هاتیە ، و د هندەكان دا (ڤەخوارە) هاتیە .

(٣) ئەگەر مەخسەد پىٚ مرنا مرن بت ئەڤ گۆتنە قەت وقەت یا ڕاست نابت ، وئەگەر مەخسەد پىٚ مرنا هیڤیا وان بت كو ئەو بگەهنە عەبدللاهى دىٚ موبالەغەیەكا زێدە بت .. و ب هەر حالەكىٚ هەبت مەسەلا گەهشتنا دەیك وبابێن پێغەمبەرى ـ سلاڤ لىٚ بن ـ هەوجەیى ب ڤان هەمى هویر هویرك وزێدەییان نینە !!

(٤) د ئایەتا (٩) ێدا ژ سوورەتا (الجن) هاتیە كو پشتى هاتنە خوارا قورئانىٚ ڕىٚ ل وان هاتە گرتن ، نە كو پشتى بوونا پێغەمبەرى ـ سلاڤ لىٚ بن ـ .

گرانیا ئامنایێ
ب پێغەمبەرێ سلاڤ لێ بن

ئامنێ گـوٚتی کو شەش ماه چوونه سەر
من ژ حەملا خوه نەدی قەط یەك ئەثەر

پاشی شەش مەه هاته من ئاوازێ غەیب
مـن ل تـه مـزگیـنی ئەی پاکیزه جەیب

وێ د گـــەل تـه خـاتـەمـێ پێغەمبەران
نـاسـخـێ حـەرفـا کـتـاب و دەفتەران

لـێ د خـەونـێ دا مه دیتـن بێ عەدەد
ئـەنـبـیـاء و رەمـز و نـیـشان و سەنەد

ئـەووەلا مـن دی ژ مـن نـوورەك دچی
قەصرێ بـوصرا من ژ عەکسا وێ ددی (١)

مـاهـێ ئـەووەل هات و ئادەم طەیـیـبـا
کـر سـەلام وگـوٚتـه حەملی مەرحەبـا

ماهێ ثانی هات شیث (أز) مەیـمـەنـه
گــوٚتــه مـــن مـزگیـن ل ته ئەی ئامنه

مـاهـێ ثـالـث هـات ئـدریـسـێ نـەبی
کـر سـەلام و موژده بەر حەملێ ته بی

ماهیێ رابع نووح و خامس هوود و هەم
هاتن و مزگینی دا من پورٍ کەرەم
ماهیێ سادس هات ئیبراهیم خەلیل
دا مە مزگینی ژ وی حەملیێ جەمیل
ماهیێ سابع هات ئیسماعیل ذەبیح
موژدە بەخشی من ژ وی حەملیێ مەلیح
ماهیێ ثامن هات مووسا با وەفا
(أبشري يا آمنة بالمصطفى)
ماهیێ تاسع هات عیسا ژ ئاسمان
موژدە دا من هات سولطانیێ جهان
ئەو کو شەش مەه چوون ژ حەملیێ مونقەلب
گۆتە (عبد الله) ی (عبد المطلب)
با تجارەت تو بچی تا سەمتیێ شام
(أز) مەدینە بار بکی تەمر و طەعام
ویێ دەما دیێ ئامنە کوودەك ببی
یەك ضیافەت لازمە دەعوەت نەبی
(عبد الله) ئان ماهیێ ڕوویێ گولعذار
دەر مەدینە شەربەتا مەرگیێ ڤەخوار
عومریێ (عبد الله) ی بیست و پێنج سال
بۆری و کر وی ژ دونیا ئرتحال

چــۆن ژ (عــبــد الــمــطلب) ئەو واقعە
هــەردو چــاڤــێ ئــامــنــە بــوو دامعە
کان حەبیبێ مــن ؟ دلــێ من بوو دو نیم
ئاه و حەسرەت کوودەکێ مــن ما یەتیم
ئــەســمــەرێ مــن مــا ژ خەلقێ کاروان
هــاتــنــە پــەیــدا نە ئەو رووح و رەوان
دار و بـــەر بـــۆ وێ گرین وێ ساعەتێ
ئاب و روهــنــك نــادەنــێ قەط موهلــەتێ
هەم مەلـەك ڕابوون و گــۆتن : یا کەریم
نێ حەبــیــبــێ تــە موحــەمــمــەد ما یەتیم
(مالك الملك) ێ مەزن دا ئەو جەواب
چــێــتــرم بـــۆ وی ژ خـــەیــرا دا و باب
ئـــەی خــوداوەنــدانــێ عەقلێ موستەقیم
کـــەس نـــزانـــت قــیــمــەتا دوررا یەتیم

گــەر دڤــێــتــن هـــوون ژ نــاری بــن نــەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

(١) ئیمام ئەحمەد ژ ئەبوو ئومامەی ڤەدگوهێزت ، دبێژت پێغەمبەری ـ ســـلاڤ لـــێ بن ـ گۆت : (أنا دعوة أبي إبراهیم ، وبشری عیسی ، ورأت أمي حـــین حملــت بي أنه یخرج منها نور أضاءت له قصور الشام ـ ئەز دوعایا بابێ خـــۆ ئیـــبراهیمی

مه ، ومزگینیا عیسایی ، ودەیکا من دەمێ ب من گران بووی د خەونێ دا دیت هەر وەکی رۆناهیەك دێ ڤەپەشی کۆچکێن بوصرایــێ ژ بــەر روهــن دبــوون) برێنە کتێبا (صحیح السيرة النبوية) سەیدا (ناصر الدين الألبــاني) **١ / ٥٣** .

ومەسەلا هاتنە پێغەمبەران بۆ نك ئامنایێ وەکی د مالکێن دی دا شــاعر بــەحس ژێ دکەت چو راستی بۆ نینە .

بوونا پێغەمبەرێ خودێ
سلاڤ لێ بن

(أز) رەبیعولئەووەلا شەڤ رەوشەنە
هەشت شەڤ بۆرین ل حەملا ئامنە
یا نەهێ زائل بوو ژێ ترس و عەنا
یا دەهێ بوو موژدە دەر خیف و منا
یازدەهەم بوو غولغولە ئاواز و هەم
زەمزەما تەسبیحێ دەر هندی حەرەم
دازدەهەم هلبوو شەمالا دەولەتێ
ئامنە مابوو تەنێ دەر خەلوەتێ
وێ شەڤێ دەر کەعبە (عبد المطلب)
مابوو بەر تەعمیرا ئەرضێ مونقەلب [١]
ئامنە گۆت : مام تەنێ بێ مێر و ژن [٢]
ئەز دەمەك ترسام و لەرزی هاتە من
من دی خانی روهنی بوو غایەت بەلێ
چار ژن هاتن ژ روکنێ مەنزلێ [٣]

با جـەمـال و حـوسـن و نـوورانـی قـەمەر
حـوللـەئـێ ئـسـتـەبرەق و سوندوس دبەر
لـەعـلـهـا تـێـر ئـاڤ ژ ئـاڤـا کـەوثـەرێ
زولفـهـا سـەد طـەعـنـە دانـە عـەنـبەرێ
بــەژن وبـالا سـەرو و سـیـمایـێ شەفاف
من شوباندن توخـمەئێ (عبد الـمـنـاف)
یـەك ل دەستێ ڕاستێ هات و یەك ل چەپ
یـەك ل پـشـت و یـەك ل پـێشم با ئەدەب
ئـەو کـی بوون ؟ حەووا ، و سارا ، ئاسیە
یـا ل پـێـشـم مـەریـەمـا عـمـرانیە
مـەریـەمـێ حوسن و مەلاحەت زێدە بوو
پـالڤـەدا بـوو ئـەو ژ بـۆ مـن تەکیە بوو
نـاگـەهـان بوو زەمزەم و تەسبیح و دەنگ
بـا لـوغـەتـهـایـێ مـوخـالف ڕەنگە ڕەنگ
ڕاست و چەپ من دی کەواکب تێك فڕین
قـاف تـا قـافـێ جـهـان بـوو ئـەنـوەرین
پـێـکـڤـە دونـیا من ددی بوو قورصێ نوور
مـەشـرق و مـەغـرب ددیـتـن مـن ژ دوور
کـەسـك ئـالایـەك د مـەغـرب دا م دی
یـەك ل شـەرقـێ یەك ل بانێ کەعبە دی

ئـەمـرێ جـبـرائـیـلـی کر مـیـرێ مەزن
مــوژدە دا ئـــەهـــلـــێ سـەماواتان ژ من [٤]
داکـــەتـــن دەرگـاهـێ نـیـران ناگـەهان
شـاهـیـانـە حـــوور و رضـــوانـــێ جنان
غـولغـولـیـن حووری د قەصرێ جەننەتێ
کـــی دزانـــی کـــار و بـــارێ قـودرەتـێ
هـات جـبـریـل و مـەلائـك فـەوج فەوج
چار کنارێ مەککەهێ بـوون مەوج مەوج
نـاگـەهـان ئەز تـێـهـنی بووم وێ ساعەتێ
مـن دی دا دەسـتـێ مـە جامـەك شەربەتێ
سـپـی وەکی شیری و شێرین وەك عەسەل
نـــێ ژ وێ شـیـر و عـەسـەل بوویە مەثەل
من ڤەخوار و تێهنی چوو (في الحال) ژ من
طـەیـرەکـێ سـپـی هات و پـەڕ مالی د من
وی دەمـی من بوو موحەمـمـەد مـوصطەفا
نـــوورێ جـان و مـەعـدەنا صدق و صەفا
چـوون ژ مـن بـوو وی و سولطانێ دەریـن
غەرقێ نوور بوو ئەڤ سەماوات و زەمـیـن
هـەرچـی مەخلووق پـێـکـڤە بوونە شادمان
غـەم دچـوون عـالـەم ژ نـوو ڤـە دیت جان [٥]

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) ل شوینا پەیڤا (بەر) د هندەك دانەیان دا (بۆ) هاتیە ، و د هندەكان دا (ئەو) هاتیە .

(٢) چو ڕاستی بۆ ڤێ گۆتنێ نینە ، ویا دورست وەكی د كتێبێــن دیرۆكـێ دا هـاتی ئەوە (الشفاء بنت عوف) دەیكا صەحابییێ ناڤدار (عبد الرحمن بن عـوف) ی داپیركا پێغەمبەری بوو ـ سلاڤ لـێ بن ـ ، وئەو ل نك ئامنـــاییێ بـوو ، وەكـی زانایێ مەزن (القاضي عیاض) ڤەدگوهێزت .

(٣) د هەمی دانەیێن بەردەست دا (مـەنـزلـێ) هاتیە ، وئەز دویر نابینم د بنیات دا (مەزەلـێ) بت ، چونكی ئەو د گەل قافیا مالكێ پتـر دگونجت .

(٤) ئەڤ مالكە د هندەك دانەیان دا ب ڤی ڕەنگی هاتیە :

ئەمرێ جبرائیلی كر میرێ مەزین موژدە دا ئەهلێ سەماوات و زەمین

(٥) ئەڤ هەردو مالكە د دانەیا (بهجة الأنام) ب تنێ دا هاتینە .

گازیا کائناتان
ل دەمێ بوونا پێغەمبەری
سلاڤ لێ بن

جـومـلـە ذەرراتـێ جـهـان دا ئـەڤ نـدا
کــرنـە گـازی پـێـکڤە گۆتن مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئەی سررێ فورقان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا دەرمـانـــێ دەردان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئـــەی جـانـێ باقی مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا عـوشـشـاقێ ساقی مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئـەی عـالی سولطان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئـەی کـانێ عـرفان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئـەی شەمسێ تابان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئـەی جـانـێ جانان مـەرحـەبـا
مـەرحـەبـا ئەی (قـرة العیـن) یێ خەلیل
مـەرحـەبـا ئـەی خاصێ مەحبووبێ جەلیل
مـەرحـەبـا ئەی (رحـمـة للعـالـمـیـن)
مـەرحـەبـا (أنـــت شفـیع الـمـذنـبـیـن)

مـەرحـەبـا ئـــەی ئـافـتـابـــیٚ بـــیٚ زەوال
مـەرحـەبـا ئـــەی مـاهـتـابـــیٚ (لا یزال)
مـەرحـەبـا ئـــەی بـولـبـولـیٚ باغیٚ وصال
مـەرحـەبـا ئەی ئاشنایـیٚ (ذو الـجـلال)
مـەرحـەبـا ئـەی نووریٚ خورشیدیٚ خودا
مـەرحـەبـا ئـــەی تـــو ژ حەق نابی جودا
مـەرحـەبـا ئەی گەشـتـەئیٚ بەحرا حەقیق
مـەرحـەبـا ئـــەی دیـدەئـیٚ ئەهلیٚ طەریق
مـەرحـەبـا ئەی صاحبیٚ جەیش و حەشەم
مـەرحـەبـا ئـەی کـاسـریٚ لات و صەنەم
مـەرحـەبـا ئـەی صـاحـبیٚ سەیف و غەزا
مـەرحـەبـا ئـــەی مـانـعـیٚ لات و عـــوزا
مـەرحـەبـا ئەی مەطلووبیٚ عالـەم هەر تویی
مـەرحـەبـا ئـــەولادیٚ هـاشــــم هـەر تویی
مـەرحـەبـا ئەی نووریٚ حەق ڕا مەظهەری
مـەرحـەبـا ئـــەی ئـەولـیـا ڕا سـەروەری
مـەرحـەبـا هـاتـی شـڤـانیٚ ئـــومـمـەتـیٚ
مـەرحـەبـا هـات بـۆ مـە نوورا دەولـەتیٚ
مـەرحـەبـا ئەی بەدریٚ عالـەم یا مـونـیـر
مـەرحـەبـا خەلقیٚ کەتی ڕا دەستـەگـیـر

مـەرحـەبـا سـولـطـانـیٚ جـومـلـە ئەنبـیا
مـەرحـەبـا ئەی نووریٚ چەشـمـیٚ ئەصفیا
مـەرحـەبـا ئـەی ئـفـتـخـاریٚ ئـــەنـبـیـا
مـەرحـەبـا ئـەی شـەمـعیٚ جەمعیٚ ئەولیا
مـەرحـەبـا ئەی مەنبەعـیٚ عـــزز و وەفـا
مـەرحـەبـا ئـــەی کـانـیٚ ئـەلطافیٚ عەطا
مـەرحـەبـا ئەی نووریٚ چەشمیٚ ئومـمەتیٚ
مـەرحـەبـا ئەی صونعیٚ شاهیٚ قودرەتـیٚ [(١)]

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

(١) ئەڤ هەر سیٚ مالکە د دانەیا سەیدا (صادق بهاء الدیـــن ئـامێدی) ب تنـیٚ دا هاتینە .

ئەو تشتێن ل شەڤا

بوونىَ چێبووین

سەجدە بر هەر وی دەمی ئان نووریَ جان
دەست هلیناندن ب سوویىَ ئاسمان [1]

پارەئىَ عەورەك سپی ئەز ئاسمان
هات وهلگرت و ژ من غائب بوان

هاتە ڤە مەدهوون و پێچایىَ كەحیل
پارە عەورەك دی گەهشتىَ بۆ دەلیل

گرت و بر لىَ هاتە گوه من ئەو خەبەر
گرت و وی دونیا سەراسەر بەحر و بەر

هاتە ڤە سپی پارە ئارمیشەك د گەل
وی مژی با لەعل و وەك شەهد و عەسەل

لىَ بەلىَ خوەش هاتە گووشم ئەڤ ندا
پێكڤە زانی خەلقهایىَ ئەنبیا [2]

من دی خانی بوو ژ طەیران ڕەنگە ڕەنگ
دم ژ زەمروودان و هەم یاقووتی چەنگ

پاشی هاتن سیٚ نەفەر لیٚ هەر یەکی
حوسنیٚ صوورەت مثلی قورصا ڕۆژەکی
یەك د دەستیٚ وی مەسینە یێکی طەشت
یێکی ئانی جامەئیٚ سپی (أز) بەهەشت
هەفت جاران شووشت و پیٚچان پوڕ هونەر
گۆتی هەر سیٚ ڕابوونە و چوونە دەر
نائیٚنە حەدد و حسابیٚ موعجزات
موختەصەر من گۆتنە نەعت و صفات
دیٚ چ بیٚژم نەعتیٚ ذاتیٚ ئەنوەری
ئیٚ کو عالەم جوملە بۆ وی چێکری (٣)
مونعەکس بوون ویٚ شەڤیٚ هندی صەنەم
ئاگریٚ فارس ڤەمریا بوو عەدەم
تازە ئەیوان خانەئیٚ نووشیٚروان
ڕاست و چەپ هەژیا و لەرزی ناگەهان
شەق بوو کون کر چاردە ڕیٚ ژیٚ چوونە دەر
خەوف و ترسەك هاتە کسرا بیٚ مەفەر (٤)
بەحریٚ ساوە چك بوو و هشك بوو نهان
وادیا ناڤ لیٚ سەماوە بوو ڕەوان
(أز) سەریٚ هندی مولووکان تاج کەت
زێدە بوو لیٚ ترس و فکر و زەلزەلەت

دەر دوشەنبىێ دازدەئێ ئەووەل رەبیع
سالێ فیلی هات ئەو حەملێ بەدیع (٥)

گەر دڤێتن هوون ژ ناری بن نەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) بارا پتر ژ ڤان سەرهاتی و ڕویدانێن نڤیسەرێن مەولوودان ل دەمێ بوونا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ د بێ بنیاتن و ب ڕێكێن دورست نەهاتینە ڤەگوهاستن ، بەلكی ئەو ژ ڤەهاندنا هندەك چیرۆكڤانانە یێن هزركری دێ ب ڤان موبالەغاتێن نەدورست مەزنیا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بەر چاڤ كەن !

(٢) ل شوینا (ئەنبیا) د هندەك دانەیان دا (ئانیا) هاتیە .

(٣) ئەڤە ئیشارەتە بۆ وێ حەدیسا نەدورست ئەوا تێدا هاتی : ﴿ لولاك لما خلقت الأفلاك ﴾ ئانەكۆ : ئەی موحەممەد ئەگەر ژ بەر تە نەبایە من فەلەك نە دئافراندن .

(٤) ئەڤ مالكە د هندەك دانەیان دا ب ڤی ڕەنگیە :
شەق بوو كون كر چاردە ژێ چوونە خوار
خەوف و ترسەك هاتە كسرا بێ قەرار
وئەڤ چەندە د حەدیسەكا نە دورست دا هاتیە ڤەگوهاستن ، وەكی ئیمامێ ذەهەبی د سیرەتێ دا (بپ ١٤) دبێژت .

(٥) یا دورست ئەوە بوونا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ل ڕۆژا دوشەنبێ نەهی هەیڤا (ربیع الأول) ێ بوو ژ سالا ٥٧١ زایینی ، وەكی زانایێن حەدیسێ دبێژن .

ئەو نیشانێن (عبد المطلب) ی
ل وێ ڕۆژێ دیتین

ڕابـوو (عبد الـمـطـلـب) تـیـکل سەحەر
گۆت : مە دی زەمزەم کەتە روکنێ حەجەر
کەعبە چـوو سـەجـدە مـوبـارەك بوو مەقام
روکن و بان و بـەیـت و لـێك دو کر سەلام
روکـــنـــهـــا (اللہ أکـــبـــــر) ژێ دهـات
هات مـزگـیـنـیـا مـوحەمـمـەد (الصلاۃ)
پـاك بـوو (أز) لات و عـوززا و صـەنـەم
هـات (أبـو الـقـاسم) شەهرێ عالی عەلـەم
ڕاست و چەپ خوەش هاتە زیبا ئەرغەنوون
نـێ موحەممەد هات و بوت بوون سەرنخوون
هاتن ئـبـریـق و لـەگـەن مـسـك و گولاڤ [1]
کەعبە شووشـتـن مـامـە حـەیرانێ طەواف [2]
ئـەز ب دەرکەفـتـن ژ بـابـێ شـیـبـە زوود
مـن صـەفـا وو مەروە دیـتـن دەر سوجوود
بـەلـگـێ دار و بـەر ژ فەیضا (لا یـمـوت)
(جـاءنـا أحـــمـــدْ رسـول اللہ) دگـۆت

هـات ئـاوازەك ئـــەيـا مـەزنـــێ قـورەيش
ئەڤ چ ترس و لـەرزەیە ئەی طەیب عەیش

ڕابـــوو (عبد الـمطلب) خوەش هاتە مال
طـەيـرەكـــێ مـازن ل بـانـی چەنگ و بال

بـێـهـنـا فـــردەوســـێ ژ حـــوجـرا ئـامنە
هـات و دەر هـنـگافت و گـۆ : يا ساكنە

ئـامـنـە هـات و ئـــەوی ژێ كـر سـوئال
كـانـێ ئەو نوورا د گەل تە ئەی شەپـال ؟

ئـامـنـێ بـۆ گـۆتـی مـــەولـوودا مـەزن
هـاتـفـی نـاڤـێ موحـەمـمـەد گـۆتـە من

وێ د خـــەونـــێ دا ديـــە نـوورا موبـيـن
گـــەر دڤـێـتـن تـو ببـيـنـی دێ ببـيـن

رەفـــت (عـبـد الـمـطـلـب) بـۆ ديتنێ
شـيـر د دەسـتـی ناگەهـان يەك رەهزەنێ

نـەعـرەئـێ زەد هـاتـە (عبد الـمطلب)
هەيـبـەتـێ گـرت و دلـێ وی مورتەعب

نـابـتـن ديـتـن حـەتـا سـێ ڕۆژ تـەمـام
تـا مـەلـەك بـێـنـە طـەوافـێ خاص و عام (٣)

هات (عبد الـمـطـلب) پـێ خوەش بتەن (٤)
بـــێ تـەكـەللوم مـايـە ئـەزمان و دەهەن

پـاشی چەندی دیت ئەو نوورا صـەبی
روهـنـيـا چـاڤـیٚ د باپـیـریٚ خوە بی
ئامنیٚ شـیـر دا دەهـانـیٚ شـەککەرین
تا گـەهـشـتی وەقتیٚ تەسلیما دەیـیـن
ئامـنـیٚ گـۆت : مـن د خەونیٚ دا دیە
مـورضـعـە دیٚ بـــت حەلیما سەعدیە

گـەر دڤـیٚـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببیژن : (الصلاة)

---

(١) لـەنگی ژ لاییٚ ئیٚکیٚشیٚ ڤە د ڤیٚ ریٚکیٚ دا هەیــە ، چونکـی دەنگـیٚ دوویٚ دریٚـژ بوویە و ب دورستی ناکەفتە بەرانبەر (فاعلاتن) !
(٢) د هندەك دانەیان دا هاتیە : مامە حەیران ئەز تەڤاف .
(٣) ڤیٚ گۆتنیٚ ژی چو راستی بۆ نینـە ، چونکـی یـا هاتیـە ڤەگوهاسـتن کـو (عبـد المطلب) ی هەر ژ رۆژا ئیٚکیٚ نەڤییٚ خۆ هلگـرت وبـرە د کـەعبیٚ ڤـە ل نـك صەنەمیٚ هوبەلی ! پاشی طەواف پیٚ کر .. بـریٚنە : (البدایة والنهایة لابن کثـیر ٢ / ٢٦٤-٢٦٥) .
(٤) د بنیات دا (پیٚ خوەش بتن) هاتیە ، بەلـیٚ دڤیٚت بیٚتە خواندن (بتەن) دا قافیە دورست ببت .

هاتنا حەلیما سەعدی بۆ مەکەهێ

و برنا وێ بۆ پێغەمبەری

مـەکـکـیـان کـوودەك ددانـە شـیـــردار

دا د گـــەرمـــێ دا نـەبـن کـوودەك نەزار

هـەم قـەبـیـلا سـەعـدیـان دیـگەر بلووك

هـەر دهـاتـن تـا مـەکـەهـ طـەلبێ بچووك

وێ قـــەبـیـلا سـەعـدیـە لـێ بـوو غـەلا

مـێـر و ژن پـێـکـڤـە ژ بـرسـا مـوبـتـەلا

گۆت حەلیمێ : ڕۆژەکێ ئەم چەند هەڤال [1]

بـــۆ گـیـایـــی چـــوونـە نـاڤـا یەك نەوال

هـەم گـیـا ژی تـێ هـەبـوو هەم ئاڤا سار

مـن گـیـا خـوار و ژ ئـاڤـێ هـەم ڤەخوار

هـەم هـەڤـالان ژی گـیـا و ئـاڤ ڤەخوار

هـات ئـاوازەك خـــودانـــێ نـا دیـــار :

(هـا نـهـا بـچـنە مەکەهـ ئەی جوملە ژن

دا مـوبـارەك بـن ژ مـــەولـــوودا مـــەزن

خوررەم ئـــەو زیـبـا دەیـین بۆ خوە ببت

خـــوزیـا پـوسـتـانێ کو شیر ژێ بخوت) [2]

تـــرس غــالــب بـــوو ل مـــه هــاتـــيـنــه مــال
گـــۆتـــه مــن حــارث : چ حالـه ئەى هەڤال ؟
من ژ بۆ وى گۆت ئەوى گۆت : ئەى حەبيب
بـەلكـه ئـەڤ مـەولـوود ژ بۆ مە بت نەصيب
مـــن وەلـــەد بـــوو ضـەمـرە و يا دى شكەم (٣)
قـــەط ژ بـــرسـان مـــن نـــەزانـى دێ چكەم
نـاگـــەهـــان مـــن دى د خـــەونـێ دا يەكى
ئـــەز بـــرم ئـاڤـێـتـمـــه ڕووبـــارەكـــى
ســـپـــى وەكـــى شـــيـــر و شێرين شەهدوار
ژێ ڤـەخـۆ ـ وى گـۆتـه من ـ سێ چار جار
ئـــەز ژ خـــەو ڕابـــوومـەڤـه تـێـر و تـــژى
هـــەردو پـــوسـتـانـێ د من شـيـر ژێ ڕژى
صـاحـبـان ئـــەز ديـتـم و پـڕسـيـن درێـــژ
لـێـك تـەنەبـبوه بوو ل من بۆ كەس مـەبـێـژ
يـــەك خـــەرێ لاغـەر هـەبوو لـێ پڕ كەساد
حـارث ئـانـى تـازە كـــورتـان لـێ نـــهـــاد
كـــاروان ڕابـــوو ب قـــەصـــدا مـەكـكەتە
بـــووم ســـوار و هـــەم ل بـەر من ضەمرەتە
دۆرە دۆرا كـــاروانـــێ لـــەنـــگ ولـــووك
كـــەر ژ چـــوونـێ بوو و حارث ما خودووك

گـــۆتــە من : وەر دا بچین بێ زەحمەتێ
من دگـۆتــێ : هــات نـــوورا دەولـەتێ
دا بـچـیـنــە پـێـشی ئووجاخا قورەیش
بەلکە حـالــێ مە بـبـیـتـن تازە عەیش
مــن دی یەك مەردێ طەویلێ ئەنوەری
بــا ســەرێ رم وی ئیشارەت دا کەری
(یا حـلـیـمـة إسـرعـي) مـزگین ل تە
تـو دەیـیـنــی بۆ موحەمـمەد خوزیە تە
تیز چوو ئەو خوەش کەرێ لاغەر میان
وی بـــەراهـــی بـــر ژ هـنـدی کاروان
(أولا) مــن کـر ل بـەطـحـائێ نەظەر
چـار طـەرەف پـێـکـڤە گیا و لالـە تەر
کـاروان دانــی ل جایێ طەیب و عەیش
ژن هــەمــی گەریان ل ئەشرافێ قورەیش
گۆتە (عبد الـمـطلب) خوەش ئامنێ :
نێ دڤـێـتـن بـۆ موحەمـمـەد دایـیـنــێ
(قــال : هـــذا الأمــــر مـنـه قـد بدا)
هــاتـــە گـــووشـێ من ژ هاتف ئەو ندا
(صـفـوة الرحـمـنِ خـیـرُ الـمرسلینْ)
نینە (أز) غەیری حەلیمە ئەو دەیــن

هـاتـــنـــه نـــك ئـامـــنـــێ ژن بـا سـورروور
هـــەر چـــی زانی ئەو یەتـیـمـه چوویه دوور [٤]

ئیٚ خوەشی زیـبـا یـەتـیـمـــێ شـیـرخـــوەر
هـــەردو عالـەم ژێـری فـەرمان سەر ب سەر

ئـیٚ خـــوەش ئـەو رەعنا یەتیمیٚ شـیـر جـوو
نووریٚ هەردو عالـەم (أز) روخساریٚ (أو)

ئـــەی حـەلـیـمـا هـــلـگـره ئان پاکیٚ ذات
دەولـەتـــیٚ بـاقـی و دائـــم بـــۆ تـــه هـات

هات حـەلـیـمـا گۆته (عبد الـمـطـلـب) :
حـالـیٚ سـالـیٚ حـالـیٚ قـەحـطا موضطەرب

هـاتـــمـــه بـــۆ یـەك پوسەر ئەز بـم دەیـین
گـــەر ل نـــك تـــه دیٚ هـەبی (نعم الأمین)

گـــۆتـــیٚ (عـبـد المطلب) : نامەت چیه ؟
گـــۆتـــی : نـاڤـیٚ مـــن حـەلـیـمـا سەعدیه

گـــۆتـیٚ (عبد المطلب) : خوەش مەهدی تو
هـەم ب حوسن و هەم ب حلم و سەعدی تو

ویٚ ل نـك مـن نـووریٚ چەشم و قووتیٚ جان
مـثـلی وی نـــەی بـوونـه نـابـن دەر زەمـــان

لـیٚ یـــەتـیـمـه دورره بـــیٚ مـثـلـه مـه هەی
ئـــەز جـــهـــیٚ بـابـیٚ مـــه گـەر دیٚ تو ببەی

گـۆتــه (عـبـد الـمطلب) : دا ئەز بچم
بـێـژمــه زەوجــێ خــوه پـرسێ پێ بکم
هـات وگــۆتـه حارث : ئەی زیبا خطاب
(یا حلـیمة ویـحـكِ !) وی دا جــەواب
دێ چ کەی تو با یەتـیـمـێ بـــێ پـــدەر
یا حـــەلـیـمـا دامـــەنـا صـەبـرێ بگەر
هـاتــه چـــوونـــێ کاروان و کر جهـێـز
دیـتـه حـارث روهـنـکێ وێ بوونه رێــز
حـارثـی گـۆت : ئـەز دبینم تـو خودووك
گـۆت : حەقـقا ! دێ بچم ئەز بێ بچووك
گۆتێ : هان بینه ئـەوی طـفـلــێ یـەتـیـم
(قـــد تـــوكـلـنـا عـلـی الله الـكـریـم)
خوەش ڤەگەریا پـێشی (عبد الـمـطـلـب)
هـاتــمـــه دوردانـــەئـــێ تـه ئەی مـوحب
دا بـــچـــیـنـه پـــێـــشـی دایـــێ (آمنین)
مـن كـــو دی ئـــەو حوسن و دیدارا شرین
یـــەك رەگـەم خـالـی نەما (أز) موحبەتێ
بـــوومـــه یـــەخـسـیـرا ئەوی وێ ساعەتێ
خوەش دەما هلگرت کەنی بێ حەد گەلـەك
نـــوورێ خـــەنـــده لاحـقێ چەرخا فەلـەك

بــۆســـە دا مـــن هـــەردو چاڤێ ئەنوەرین
خوەش مژی با هەردو لـێـڤـێ شـەککەرین
ڕاست ڤەخوار و دەڤ نەدا ئەدیـێ چـەپـێ
هشت ژ بـۆ ضـەمـرەی ب ئلهاما خوەدێ
وەقـتـێ چـــوونـــێ هـات (عبد المطلب)
دا مـــە زاد و تشت و من گـۆ : یا موحب
مـن بـەسـە ئـەو کوودەکێ نوورین جەمال
دەولـەمـەنـــدم دێ چ کـەم با تشت و مال
خـــوەسـتـی خـاطـر من ژ جەدد و ئامـنـە
ئامـنـێ هـلـگـــرت ئـــەو نـازك تـــەنـــە
دابـوو بـــەر بـهـنا خوە روهنك بوونە چەم
وا موحەمـمـــەد تـو بچی ئەز دێ چ کەم ؟
دووریـــا تـــە ســـــوهـــتـــی قـەلبێ ئامنە
لـێ چ کەم ئەڤ شوغلە نە ب دەستێ منە
ئـەی حـەبـیـبـێ مـن موحەممەد ئەی دەلال
بـــێـــژە دا روهـــنـــك نـە بارن بـۆ تە ئال
تـــو بـکـە فـــەروار دا صـەبر و سوکوون
بۆ مە بـێـتـن وەر نـە جان و دل مە چوون
تـو ئـەمـانـەتـێ خـــودێ بـی ئـەی جگەر
ئـــەی حـەلـیـمـە (فـي أمـان الله) بـبەر

بــر حەلـیما بۆ خوە ئەو دوررا یەتیم
خوەش بتە داینە یا سەعد و حەلـیم [٥]

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) گۆتنا حەلـیمایێ ـ بێی زێدەهی ـ ئبن ئسحاق د سیرەتێ دا ڤــەدگوهێزت ، وئـەو ئاشکەرا دکەت کو حەلـیما وهەمی هەڤالێن وێ ل بەر نەهاتن پـێـغـەمـبـــەری د گەل خۆ ببەن ، چونکی ئەو یێ ئێتیم بوو ، وبەرێ وان لـێ بوو زارۆکـــەکێ ب باب د گەل خۆ ببەن ، دا بابێ وی پارەکێ باش بدەت .. وپشـــتی هــەڤالێن حەلـیمایـێ ـ کـو دەه ژن بـــوون ـ هەر ئێکێ زارۆکەك بۆ خۆ ئینـــای حـەلـیما ب تنێ ما لـەو نەچار بوو بچت پێغەمبەری بینت ، وبۆ زێدەتــر برێنــە (البدایـة والنهایة ٢ / ٢٧٣) .

(٢) ئەڤ گۆتنە د چــو ریوایــەتێن دورســت دا ب بــەر چـاڤێن مــە نەکەفتیــە ، ویـا دورست ئەوە هاتنا حەلـیمایێ و هەڤالێن وێ بۆ مەکەهێ هەر ژ بەر هندێ بـــوو دا ئەو هندەك زارۆکێن خەلکێ مەکەهێ بۆ دانا شیری ببەنە نك خۆ بۆ هنـــدێ دا هندەك مالی بەرانبەر ڤێ چەندێ ژ مرۆڤێن وان وەربگــرن .. وئەڤـە عـەدەتێ بەلاڤ بوو د ناڤ وان دا .

(٣) ضەمرە کورێ حەلـیمایێ بوو ، وبرایێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ یـێ شـیری بـوو ، وئبن ئسحاق دبێژت : ناڤێ وی عەبدللاه بوو ، و (شکەم) ئـەز دویـر نابینم د بنیات دا (شــەم) بت کو کورتیا ناڤێ (شەیماء) ێ یە وناڤێ شــەیمائێ یێ دورست (حوذافــە) یــە وئـەو کچـا حـەلـیمایێ بـوو ، وئـەو ژی خویشـا

پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ یا شیــریه . و د هندەك دانەیان دا ل شوینا شكەم (چ كەم) هاتیه .

(٤) حـەلیما ب خـــۆ ژی ئێك ژ وان بوو یێن خۆ ژێ دایه دوور وەكی مە گۆتــی ! و ل دویماهییێ دەمێ وێ دیتی چو زارۆك ب دەست نەكەفتین ئەو مەجبوور بــوو پێغەمبەر ـ سلاڤ لــێ بن ـ د گەل خۆ بر ، ئەڤەیه یا د ریوایەتێن ســـیرەتێ یێــن دورست دا هاتی .. مەعنا چو ڕاستی ڤێ سەرهاتییێ نینه یا شاعری ڤەهاندی !!

(٥) دەقێ گـۆتـنا حەلیمایـێ ـ بێ زێدەهی چیرۆكڤانان لــێ زێدەكرین ـ د پــەرتۆكا (السـیرة النبویـة لابـن هشـام) دا (١ / ١٤٨-١٥٤) هاتیـه ، هـەر وەسـا سەیدایێ رەحــمــەتی طاهرێ شۆشی ئەڤ سەرهاتیه ب ڕەنگێ وێ یێ دورست د گولزارا خۆ دا ڤەگێڕایه ، یێ بڤێت دئشێت لــێ بزڤڕت .

زڤڕینا کاروانێ سەعدیان

ژ مەکەهێ

صـوبــحــێ ڕابــوون کـاروانــێ سـەعــدیـان
ئــەو کــەرێ لاغــەر ژ بــۆ وان هـەر سـیـان
حــارث ئـانــی و حــەلـیـمـە لـێ ســوار
پـاخــلا ڕاســتــێ مـوحـەمـمـەد تــێ ڤـەشـار
یـا چــەپــێ دانــیــبــوو تـێـدا ضـەمـرەتـە
کــەر سـقــك چـوو چاپـوك و بێ زەحـمـەتـە
(أولا) چــوو کــەعـبـە سـێ جـار سەجدە بەر
(ثـانـیـا) ئــەو هــاتــە چــوونـێ پــڕ هـونەر
دی کوسان ئەو کەر نەبی چوون خوەش چەلـەنگ
وێ ل پـشــتــا وی ســوارێ نــەه فـەلــەك
ئــــەو کــەرێ لاغــەر د پـێـشــی کــاروان
وەك ســهــا طــەیــری ل دەشـتـێ بــۆ رەوان
ســەعــدیـان گـۆتــن : حـەلـیـمـە ئەی هەڤال
ئــەو کــەرێ لاغــەر مــە گــۆ نـاچـیـتـە مـال
ڤــی دەمــی ســێ لـێ ســوارن مــثـلـی طـەیر
وێ دچـیـتـن نـاگــەهــیــتــێ کـەس ب سـەیر

کـەر ب ئـەزمـان هـات و گـۆتە سەعدیان
قــەط عـەجـەب نـیـنـە ژ چوونا من عەیان
وێ ل پـشـتـا مـن رەسوولــێ رەببێ عەرش
ژێــری دەسـتێ وی ژ عەرشی تا ب فەرش
سـەیـیـدێ مەخلووقێ (رب العالــمـیـن)
چــێــتـریـنـێ ئـەووەلـیـن و ئـاخــەریـن
قــەومـێ سـەعـدی پێکڤە گۆتن ئەو مەقال
نــیــنــە ئــەو قـەول و صەدا (إلا خیال)
مــثـلــی بـائــی کـەفـتنە ڕێ هەر ب غار
دانە سەر یەك کوور و دەشت وکووهێ سار
گــۆتــی ئـەزمـانــێ حـەلیمە ئەڤ بەیان :
ئـەم ب دوور کـەفـتـن ژ خـەلقـێ کاروان
مــن دی سـاکـن ئـەربـعـوونــە راهـبــان
تــابــعــێ ئـسـقـووفـەکـێ ئەسوەد قەبان
وی دگــۆتـــە راهــبــان وەصفا حەبـیب
وەقــتـــە ڕابیـتـن موحەممەد (عن قریب)
کـاسـرێ ئـەصـنـام و قـەتـتـالـێ جوهوود
بــێ عــەدەد نـیـشـانێ وی هاتنە ووجوود
ئــەز ژ وان بــۆریــم و چەندی نێ گەلـەك
شــوعـلــەئــێ نوورا موحەممەد چوو فەلـەك

وەی هەوارە ، گـۆت ئـسـقووفێ کـەبـیـر
هـێ ئـەڤـە وەرنـێ و ژێك ڕاکن ب شـیـر
دەسـت ددان شـیـران و هاتـن شوبهی صان
خــوەش ل پـەی مە مولـحـدانـێ بـێ ئەمان
دێ چ کــەم یـا رەب مەدەد مـیـرێ مـەزن
وا مـوحـەمــمــەد روهـنـیـا چـاڤـێ د من
هــاتــە نــێــزیــکــی مــە کـۆمـا راهبان
مــن مـوحـەمـمـەد دی نەظـەر دا ئاسـمـان
هــاتــــە خــــوارێ ئـاگــرێ مـثلی شهاب
تــێــك وەراتـن سـۆتـن ئەو ئەهلێ عـەذاب
هــاتــفــی گـــۆتـا ژ یـومـنـا شـەهسوار :
(اهــلــكــوا الـكـفـار مــن نـار القهار)
کــاروان هــات و هــەمــی ئەم چوونە مال
پێکڤە پێ خوەش بوو (نسا) و هەم (رجال)

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

پێغەمبەر

ل ناڤ ئویجاخا سەعدیان

دەولــەتـا بـاقـی گـەهـشـتـە سـەعـدیـان
رزق و نـعـمـەت هـاتـنـە بـیٚ طـەحلیـان
دەخـل و دان و گـا و پەز لـیٚ زێدە بوون
هـەم جـەفا و مـحـنـەت و ئـالام چــوون
پـیٚـکـڤە هاتن دەست و پیٚ لـیٚ بۆسە دان
مـوحـبـەتـا وی کەفـتـە قەلبیٚ جوملەکان
هـەم حـەلـیـمـە غـەرقـیٚ ئـنعام و کەرەم
ویٚ (أبو القاسم) ل مالـیٚ بـۆ چی غەم ؟
گـۆتـی : (واللهِ الـعـظـیـم) ئـەو نـازدار
هات و من جامە نەشوشـتـن قـەط تو جار
طـاهـر و پـاکـیـزە پـاقــژ هـــەر مـە دی
بەول و غائط من ژ عـەورەت قـەط نە دی
بـوو دو سـالـی و خـرامـان سوو ب سوو
تـیٚـکـلـی لـەعـبـا بـچـووکان قەط نەبوو
ڕۆژەکـا وی هــەفــتــیــا یەك کوودەکی
هـەفـتـیـا وی مـاه و مـاه بـا سـالــەکی

ئــەووەلــێ لـەفظا وی مـن مـایـە ل بـیـر
گــۆتـی وی : (اللّٰهُ أکـبـرْ مـن کـبـیـر)

سـالا ســێ نـازك نـهـال و رووح و جان
ئـارەزۆ کـر وی شــڤــانــی نـاگـەهان

هـەم ب حوکمێ کارێ ئوممەت پەروەری
بــوو شــڤــان و لائـقـی پـێـغـەمبەری

ڕۆژەکــی وی گــۆتــە مـادەر : ئەو برا
کـانــێ ؟ مــن گـۆتێ : پەزێ بریە چەرا

گـۆتـی : قـەط ئـنـصافە دایێ ئەز ل مال
ئــەو ل گــەرمـێ ئـەز ڤەخوم ئاڤا زەلال

گــۆتــە وی مـن : ئـەز دترسم حاسدی
بـێـت و تـە چـاڤـیـن بکە ، یا راصـدی

گـۆتــە مـن : دایـێ مە بسـپـێـرە خودێ
مـن تـەوەکـکـول دایـە وی هـەم تو بدێ

صوبـحـێ مـن دایـێ عـەصا و زاد و هەم
بــوو شـڤـان و هەردو چـوونە بەر غەنەم

ئــەی شـڤـانـێ بــەررەئــێ بـورجا بەرە
ژێـری گـۆپـالـێ تـە عـالـەم یــەکـسەرە

با تەرەححوم پەز چەرین (أز) جان و دل
رەحـمـێ تـو بەر جوملە عالـەم موشتەمل

ئـــەی شـڤـانـــیٚ کـوودەکـا زیـــبـا دلـیٚـر
خـــوزیـا وی بـــەرخــــیٚ ژ دیـدارا تە تـیٚـر
وەقــتـــیٚ ئـیٚـڤـاری شـڤـان دیٚ بـیٚـتـە مال
ئـــەز دچـــوومــە پـیٚـشـی زیـبـایـــیٚ دەلال
گـۆتـە من : دایێ ! مە گۆ : هاتـم (إليك)
ئـــەی مـوحـەمـەد (سـلّـم الله عـليكْ)
ضەمرە هات وگۆتە من خوەش ئەڤ جەواب
مـــن ژ وی دیـــنـــە عـەجـائـب بیٚ حساب
پـا نـەهـد بەر خوشك کەسکوون بوو تەمام
هـەر چـی ئـەو دیت دار و بەر لیٚکر سەلام
بـیٚـژتـە پـەز : دیٚ هـەڕە .. ئـەو دیٚ بـچی
وەر : نـەچـە ، نـاچـت و ساکـن مولتەجی [1]
ڕۆژەکـــیٚ پـــەز بـــوو بـــەلاڤـیٚ وادیـیٚ
مـــن ڤـــەگـــەڕیـــانـــدن ژ ترسا عادیـیٚ
گـــۆتـــە مـــن : بـۆچـی تـو نـاهیٚلی دلیٚر
پـــەز بـچـی ؟ من گـۆ : جهیٚ قەیغانە شیٚر
(لا تـخـف) وی گـۆتە من پەز چوو چەرە
نـاگـەهـانـی هـاتـە مـــە یـــەك قـــەسـوەرە
وی موحەمـمـەد دیـت و دووڤیٚ خوە هژاند
عـاشـقـانـە هـاتـــە پـیٚـش و سـەر نـهـانـد

گــرتـــه گـووشـی گـۆتـنـیٚ یـەك دو مەثەل
مــن نـــه فـەهـمـی وی چ گۆتن کر د گەل
شـێـر کو ڕابـوو ئێدی چوو قەط کەس نەدی
پـەز چـــەری خـوەش راحەت و کەفتە قەدی [٢]
ئانـــی یـــەك پـەز مـن شکـێـنـاند دەست هێژ
هـاتـه پـێـش و دەسـتـیٚ خـوە وی کر درێـژ
دەسـتـیٚ ئـان پـــەز گـرت و مـالـی با دەلال
وی دەمـــی ڕابـــوو بـــەزی مـثـلـی غـەزال
وەقـــتـــیٚ ظـــوهـریٚ ڕۆژەکـیٚ بـیٚ کار وبار
ضـەمـره چاپـوك هات وگازی : هەی هەوار
جـۆتـه مـەردوم بۆ مـوحـەمـمـەد هات وبر
ئـــەز نـزانـم بـــۆ بــــرایــــیٚ مـن چ کــر
وا مـوحەمـمـەد گـۆت و ڕابـوون مێر و ژن
گـــۆتـــی حـارث : ئەی حەلیما وای ل من !
هاته کوشـتـن دەر غـەریـبـیٚ بـەرکیٚ عەیش
ئـەز چ بـێـژم پـێـشـی سـالاریٚ قـورەیش ؟
پـێـکـڤـه ڕابـــوون خـاص و عامیٚ سەعدیان
لـیٚ حـەلـیـمـا زوو گـەهـشـتـیٚ ئان زەمان
گۆتی : من دی دەر تەبەسسوم لـەعلیٚ شوور [٣]
ژیٚ دچـوو چـــەرخـیٚ فەلـەك ئەستوونە نوور

بــۆســە دا من هەردو چاڤێن سورمەیــی
ئــەو چ بــوو هاتە حەبـیـبــیٚ من تویی ؟
گــۆتــە من : هاتن دو مەردیٚ با جەمال
شــەکــلــیٚ نوورانی ژ نوورا (لا یزال)
دەســـتـــیٚ من گرتن ڕەڤـام ئینامە ئـێـر
دانــیــامــە ئــەرضــی و دەر دەستەگــیــر
سینــەئیٚ من وی دو کەر کر تا ب ناڤ
ژیٚ دەریــنــا قــەلــب و ئەحشائم تەڤاڤ
وان ب دەســتیٚ خوە دلــم تەقلیب کر
نــوقــطــەئــیٚ ئــەســوەد دەرینا ژیٚ ڤەکر
گۆتە من : ئەڤ بەهرەئیٚ دێویٚ لـەعین
مــن ژ تــە ئاڤــێــت ئــەی شاهــیٚ ئەمین
ئــێــدی ئانی یەك مەسین و یەك لـەگەن
شوشت نەرم و پاك و نازك بیٚ مــحەن
وی دەمی دانینە جــی قــەلــب و جەگەر
مــوهــرەکــیٚ مــازن ژ نــووریٚ هاتە دەر
مــوهرەئی کر قەلـب و جاییٚ بوویە شەق
هاتە سەر یەك ئەو ب ئەمریٚ میریٚ حەق [٤]
ڕاکـــرم دانــیــمــە جــە بــیٚ زەحــمەتی
گــۆت : بکێشە با دەهــان (أز) ئوممەتی

بـا دەهـان كـێـشـان و ئـەز بوومە گران
گـۆت : بكـێـشە با هەزاران هەر ووسان
هـاتـە كـێـشـان و مـە ڕاكـر ئـەو هەزار
گـۆت وی نووری جـبـاهێ گولعـوذار :
گەر بـكـێـشی با جەمـیـعـی ئومـمـەتـێ
دێ گـرانـتـر بـی ژ نوورا رەحـمـەتـێ
هەر دوكان ئەز دامە بەر بهنا خوە صاف
هەر دو چەشمان و سەرێ من كر طەواف
مـثـلـی بـــەرقـا خاطفا ڕابوون و چوون
من ددیـتـن تـا ل چـەرخـێ بەرزە بوون (٥)
گـۆت حـەلیـمە ئەو بەیان و ئەو مەقال
من ئـەوی هـلـگـرت و ئەم هاتینە مال
قـەومـێ سەعدی گۆتە من : چ ساكنی
ڕابـە هـلـگـر وی بـــە نـك كاهنی
مـن بـرە نك كاهنی ئەڤ قصصە گۆت
كاهنی هلگرت و دا بەر سینە گـۆت :
(اقـتـلـوا هـــذا الـغـلامَ) مـن د گـەل
وەر نـە .. دێ باطل بكەت دینێ هوبەل
نـاگـەهـان مـن دیت یەك مەردێ مەزن
ڕم ل كـاهـن دا لـبـاســێ وی كـەفـن

قـەومـێ کـاهـن بوون هەلاك ئەو ژی هەرێ
مـن مـوحـەمـمـەد ئـانـی و هـاتـم ل ڕێ [٦]

مـن دی یـەك ژن بـا گـریـن و شیـن و ئاه
بـەر کـەنـارێ بـیـر و بـەر سەر خاکێ راه

وەی ل من ! من یەك پـوسـەر بـوو جانێ پاك
چـوو د بـیـرێ دا و ئـاخـەر بـوو هەلاك

مـن موحەمـمـەد ئـانـی و مـن گـۆتێ : وەر
مـوعـجـزە گـەر تـە هـەنـە دێ بینە دەر

وی ئـشـارەت کـر ب تـلـیـا نووری باڤ
ئاڤ ب سەرکەفت و پوسەر بەر ڕوویێ ئاڤ

ئـەو ژ ئـاڤـێ هـاتـە دەر ڕابـوو قـیـام
گـۆتـی ئان دەم : (یا مـحـمـد السلام)

هـات ئـاوازەك تـەعـەجـجـوب نـیـنـە گەر
ئـەو ژ بـیـرێ کـوودەکـان بـیـنـیـتـە دەر

ئـەو تـەعـەججوب بوو کو ئەو چاوان سوار
دێ خـەلاص کـەت ڤان گونەهکاران ژ نار [٧]

پـاشـی ئـەز چوومە سەری و هەردو چاڤ
لـێ ڕەشـانـدن عـەنـبەر و مسك و گولاڤ

هـات دەنـگـێ هـاتـفـی : یـا مـەککـەتە
ئـێ ژ تـە هـاتـی بـەلـێ وێ هـاتـە تـە

کەتمە کاری وی دەمی ئەز دەم ب دەم
ئـامــنــە پــڕ ژێ غـەریـبـە دا بـبـەم

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) د هندەك دانەیان دا ئەڤ نیڤ ڕێزکە ب ڤی ڕەنگی هاتیــە : گــەر نــەچن بێژتــە غەنەم یەك ژێ نەچی .
(٢) ئـەڤ سـەرهاتیــە د ژێدەرێن سیرەتێ یێن بەردەســت وبـاوەری پێکـری دا مـە نەدیتیە ، وهزر بۆ هندێ دچت کو ئەو ژ ڤەهاندنا چیرۆکڤانان بت !
(٣) د دەسنڤیسان دا (شوور) هاتیە ، ودویر نینە د بنیات دا (سۆر) بت ، لـەعلێ سۆر ئانەکۆ : لێڤێن سۆر وەکی لـەعلێ .
(٤) د هندەك دانەیان دا هاتیە : هاتە سەر یەك مپلی عەورێ تازە بەرق .
(٥) سەرهاتیا ڤەکرنا ملیاکەتان بۆ سنگێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بــن ـ ب ڕێکێــن دورست هاتیە ڤەگێڕان ، و بـۆ بەرفرەهی بـرێـنە تەفسیرا سوورەتا (الـشــرح) د هەر تەفسیرەکا مەزن یا هەبت دا .
(٦) زانایێ من (ابن کثیر) پشتی ڤێ سەرهاتییێ ڤەدگوهێزت ، دبێژت : چو ڕاســتی بۆ ڤێ سەرهاتییێ نینن . برێنە (البدایة والنهایة ٢ / ٢٧٥) .
(٧) ئەڤ سەرهاتیە ژی ژ ڤەهاندنا چیرۆکڤانانە !

زڤراندنا پێغەمبەری سلاڤ لێ بن

بۆ مەکەهێ

ئـــەو کـــەر ئـانـــی بـوو حـەلیما بوو سوار
هـــەم ل بـــەر سـیـــنـــە حـەبـیـبـێ نامدار
ڕوو ب کـەعـبـە هات و ئەو بێ ترس و بیم
ئەو کەرێ چوون خوەش مە دی هاتە حەطیم
هـاتـــە گـــووشـــی ئان حـەلـیـما ئەڤ نەوا
خـــوەش نـــدایـــێ جـان فـدایـێ ئـەز هـەوا
ئـەی حـەطـیـم و ئـەی حـەرەم پـاك وتەمیز
بـۆ تـە هـاتـــە بـــەژن و بـالایـــێ عـــەزیـز
هـــات سـولـطـانـێ فـــەلـەك ژێـری نـەعال
هـــات جـانـانـێ دو عـالـەم عـەکـسێ حال [1]
هـات مـەحـبـووبێ دو سەد یووسف غولام
هـات مـوخـتـارێ کـو عەرش و فەرش رام
هـات بـۆ تـە ئـەی مـەکـەه وەقتێ سورروور
ســـەد هەزاران نووریَ سـیـمـایـێ ب نـوور
نـــێ تـــو بـوویـــی مـــەنـــزلا رووحـانـیـان
تـا قـیـامـــەت روکـــبـــەدارێ حـاجـــیـان

ڕاست و چەپ فەکری حەلیما کەس نەدی
وێ د گـــێـــڕیـیـا تـەحەیـیـور دا خوە دی
هــەر پـــەیا پـــەی هـات ئاوازەك شـریـن
مــوصـطـەفـا وێ دانـیـانـده سـەر زەمیـن
دا بـچـیـتـن طـەلـبـە کـــەت کـانیێ کیە
خـــوەش دبـــێـــژی ڤـــی نـــەوایـــێ عالیە
کـــەس نـــەدیـــت و هـاتـەڤـە ئەو هادری
مـوصـطـەفـا لـێ بـەرزە بـــوو بەردا گری
دەنـگ هـلـیـنـانـد وێ ل بانـێ کـۆچکان
ئـاه ئـاه ! دوڕدانـــەئـــێ مـن کێ ڕەڤان ؟
مـەکـکـیـان گـۆتـن : مـە ها ژێ نینە قەط
وێ ڤـەڕێـهـتـن ئاڤ و روهنك بـوونە شەط
پـیـرەمـێـرەك هـاتـە پـێـش و بـا عـــەصـا
ئـــەی حـەلـیـمـا ئـەو چ حـالە بـۆ خوەدا
مـن ژ بـــۆ وی گـۆت حـال و ڕەنـج و ئـاه
گـــۆتـــە مـن : وەر دا بـچـیـنە پـێشی شاه
ئـــەز بـــرم تـا پـێـشـی عـوززایـێ صـەنـەم
گـــۆتـــە مـــن : ئـەو غـەیـبـزانە پڕ کەرەم
نـــێ هـــەزاران بـــەرزە وی پـــەیـدا کرن
مـــشـــلـی تـــە بـێـچـارە وی شـادان کـــرن

سەجدە بر پـیـری و گۆتی : ئەی صەنەم
ئـەڤ حەلـیـمە هاتیە پـێـشـی تــە هەم
کوودەکێ وێ دەر مەکەهـ وندا بوو لــێ
ئسمێ ئان کوودەك موحەممەد بوو بەلــێ
وی موحەمــمەد گۆتە ، عوززاییێ صەنەم
سەرنشیفی هاتە ســەجـدێ گـۆت هەم :
تــو هـــەرە ئـەی پـیـر ئـەو چ گـۆتـنـە
ئـەو مـوحـەمـمـەد هـات نێ عەزلا منـە
سەرنـخـوون و شـەرمـزاریـن ئەم ژ وی
هـەم کـەسـاد و بـێ عەیارین ئـەم ژ وی
ئەو زەمان بۆری کو ئەم تێ خوەش ببیـن
بـارەگـاهـا وی گـەهـشـت و ئەم ڕەڤین
ڕابـە ئـەی پـیـرێ هـەوایــی هـات ڕۆژ
بـەس ب نـاڤـێ وی دلــێ مـن تـو بسۆژ
نــێ ژ نـاڤــێ وی دلـــەرزن ئـاسـمـان
هـەم ژ حـوبـا وی کەلینە بەحر و کان
هەیبــەتێ خوەش گرتە پـیـرێ ڕیهـ سپی
وی عـەصـا ئاڤـێـت و لـەرزی مـثـلی بی
لـێ حـــەلـیـمـا گـۆتـە پـیـرێ هیشەتێ
گـــەر چ ئـــەز کـەفـتـیمە بەحرا حیرەتێ

یەك دەمی با وی ل من وەعظــێ دكەت
یــەك دەمی سەكنی ب من رەحمێ دبەت
كـــوودەكـــێ مـــن وێ ڕەڤایی غەیبیان
غـەیـبـیـانـێ كەسـكـە پـۆشێ ئاسـمان
ئـەز ژ كـێ نـالــم ژ كـێ گـازندە كەم
هەر چ ئــەو بـێژیتە من ئەز دێ وە كەم
گـوهـتـنـا غـەیـبـێ ئجازەت من نەبوو
لـەو دبێژم : ئەحـمـەدێ مـن بەرزە بوو
گـەر بـبیـێـژم حال و ئەسرارێ دەروون
دێ بـبـێـژن : دین و سەودایە جونوون
گـۆتـە وێ پـیـری : حـەلیـمـا ڤێ بكە
حـەمـدێ رەبـبـانی و هەم شوكرێ بكە
(حـاشَ للّٰهِ) ئەو موحەمـمـەد بەرزە بی
بـەلكـی عـالـەم دێ د وی دا بەرزە بی
بۆ موحەمـمەد هەر زەمان و هەر مەكان
ســەد هـــەزاران نـــۆبـەدارن پاسبان
زانـــی (عـبـد الـمـطـلـب) ئەو واقعە
ئـاڤ و روهـنـك چوون ژ چاڤان دامعە
هـاتـە بەر دەرگاهێ كەعبە ئەو ب سۆز
ئـەی عـەلیمێ سررێ ئەی دانایێ رووز

تـــو مـــويـــەســـــەر كە جەمالا وى يەتيم
ديـتـنـا ئـاثـار و ئـــحـــســـانـــا كـــەريـم
نـاشـــوبـهـتـە مـــە ئـەگـەر چ كـو ژ مەيە
كـــيـــمـــيـــايـــێ فـەضـل و ئـحـسانا تەيە
تـــو ب حـەقـقـێ فـەضل و ئحسانا عەظيم
بـــێـــژە مـن ئەحوالـــێ وى طـفـلـــێ يەتيم
نـاگـەهـــانـــــى هـات ئـاوازەك لـەطـيـف
هـــا نـــهـــا بـچـنـە تـــوهـامـەئـێ شەريف
وێ ل بـــن دارا يـــەمـــامـــى و غـــەمـــام
بـــوويـە سـەيـوان وێ د كەفـفا وى مودام
پــــڕ دكـەت تەسبيح و دەر كەف مونقەلب
ڕابـــوو چـــوو طـەلبـا وى (عـبد المطلب)
چـــوو كـــو ڕوونـشـتـى ل بـن دارا يـەمام
(قـالَ : مـــنْ أنـتَ) ئـەيـا شيّرين غولام ؟
گـــۆت : ئـــەى نامەم ژ من پـرسى ب لەز
ئـــەز (مـحـمـد ابـن عـبـد الله) مـە ئـەز
گۆتێ : ئەز جەددێ تەمە ئەى رووح وجان
ئـەى حـەبـيـبـێ مـن عـــەزيـزێ خانـەدان
دابـــوو بـەر ســـيـــنـە سـوار كر هاتە مال
هـاتـە مـالـێ تـازە ئـــــەو نـــوورا زەلال

ئامنیٚ چاڤ بـوونه ڕەوشەن (و الـسلام)
هەم ژ مەولـوودا نـەبـی (تـم الـكـلام) [2]

گـەر دڤـێـتـن هــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

(١) د هندەك دانەیان دا هاتیە : عەكسیٚ خەیال .
(٢) سەرهاتیا بەرزەبوونا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـیٚ بن ـ دەمیٚ حەلـیمایێ ئەو زڤڕاندیە مەكەهیٚ بێی ڤان زێدەهیێن شاعر ڤــەدگێڕت د (ســیره ابــن هشــام) دا (١ / ١٥٤) هاتیە .

پاشگۆتن

ئـەحـمـەدا چـاڤـێ تـە (مـا زاغ البصر)
یـەك ئـشـاراتـا تـــە (انـشـق الـقـمـــر)
حوکمێ تو جاری ژ عەرشی تا ب فەرش !
ئـێ ژ نـوورا تـە مـونەووەر تا ب عەرش ! [١]
ئـاتـەشـێ مـووسـا چ بوو ؟ روخسارێ تو
(والـضـحـی) نـوورا دلـێ هـشـیارێ تو
دورِ ژ نـــوورا تـە ضـیـائـە ، مـهـر و ماه
(لـــي مــع الله الـجــلـيـلِ) بـارەگـــاه [٢]
نـــێ ژ نـــەعـــــلەیـنـا تە ئەی دورِا یەتیم
فـــەخـــر و تـەشـریفە ژ بۆ عەرشێ عەظیم
هـــەردو عـالـەم چ ؟ ســـهـــا ئـقـبـالـێ تو
سووندێ (و اللیلِ) ب زولف و خالـێ تو
هـــەم تـــو رووح و هەم رەوانی جان و دل
پـێـشـی بـــەژنـا تـە سها گول بوو خەجل [٣]
جـانـفـدایـــێ بـــەژن و بـالایـــێ تـــە بـم
مەسـت و ســەرگـەردانـێ سیمایێ تە بـم

شـەهـریـاریٚ چـەتـرەئـیٚ عـەورایـیٚ تو
خـەط شـەق بوو بەر فەلـەك طوغراییٚ تو
شەهسواریٚ دولـدولـیٚ کـەون و مەکان
واصـلـیٚ وەحدەت سەراییٚ (لا مکان)
من هەبن سیٚ سەد هەزار ئەزمان و دەڤ
یــەك دەمـی غـافل نەمینم ڕۆژ و شەڤ
وەصـفـیٚ حـوسنا تە ببێژم صوبح و شام
ســەد قـیـامـەت دیٚ بچن هێژ نا تەمام
(یا رسول الله) رەسـوولـیٚ ئنس و جن
یا شـەفـیـعـیٚ صـەدریٚ دیـوانا مەزن
تــو شـەفـاعـەت کـە ژ بـۆ مە عاصیان
وەر مە نەفسا شوومە ناکەت قەنـجـیـان
(یا کـریـمُ ، یـا إلــه الـعـالـمـیـن
یـا رحـیـمُ ، یـا عـظـیـمُ ، یـا مـتـیـن)
هــیــڤـیـداریٚ رەحم و ئحسانا تەیـیـن
طـالـبـیٚ ئـکـرام و غـوفـرانا تەیـیـن
حـاضـریٚ گوهداریٚ مەولوودا رەسوول
هـیـڤـیـا مــە تـو بـکی یا رەب قەبوول
نـیٚ تـو غـەفـفاری و سەتتاریٚ عویووب
مـە ببـەخـشیـنی ب غوفرانیٚ ذونووب

هەم ل دا و بابێ هـنـدی موئـمـنـيـن
هەم ل هندی موئمناتان ئەجـمـەعـيـن

تـابـعـی ئان شـەهسوارێ ئومـمـەتـێ
پـێـكـڤـە ڕابین و بـچـینە جەنـنـەتـێ

(أولا) بـۆ رەوضـەئـێ نوورین نقاب
(ثانیا) بـۆ ئـال و ئەزواج و صەحاب

(ثالثا) بۆ ئەنـبـیـاء و مـورســەلـیـن
(رابــعــا) بــۆ ئـەولیاء و موئمنیـن

هەم ژ بۆ حوججاج و غوززاتان تەمام
هـەم ژ بۆ ڤێ مەجلسا صاحب طەعام

هـــەم ژ بـۆ هـەر چار ئیمامێ جادەئێ
هـــەم ژ بــۆنـا كـاتـبێ ڤێ نوسخەئێ

بــۆ جــەمیعی موسلمین و صـالـحـە
بـۆ فـــەقـیـرێ باتەیی (الـفـاتـحـە)

گـەر دڤـێـتـن هـــوون ژ نـاری بـن نـەجات
ب عشق وشەوقەك هوون ببێژن : (الصلاة)

---

(١) ئەڤە موبالـەغەیەكا نە د جهێ خۆ دایە د دەر حەقا پێغەمبەری دا ـ ســلاڤ لـــێ بن ـ و ب تنێ خودێ هێژای ڤان گۆتنانە .

(٢) گۆتنا (لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملــك مقــرب ولا نبـــي مرســل) صووفــی گەلەك د کتێبێن خۆ دا ڤەدگێرن کو حەدیسا پێغەمبەری یە ـ سلاڤ لــێ بــن ـ و د ژێدەرێن بەردەست دا ئەڤ حەدیسە مە نەدیتیە .

(٣) سەیدا (زين العابدين الآمدی) د کتێبا خۆ (بهجة الأنام) دا ڤێ نیــڤ مــالکێ ب ڤــی ڕەنگی دورســتــتــر دبینت : (پێشی بــەژنا تــە ســها تــە بــوو خــەجل) ئانەکۆ : سیبەرا تە شەرم ژ تە کر لەو نەکەفتــە عــەردی ، وئــەڤ ل ســەر وێ هــزرێ یا ئاڤاکریە ئــەوا دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ سیبەر نــەبوو ! و ب هزرا من مالك وەکی مە دانای ژی یا خەلەت نینە ، چونکــی مــەعنا وێ ب ڤی ڕەنگی لــێ دئێت : سیبەرا گولـــێ بەرانبــەر بــەژنا تــە شــەرمێ ژ خــۆ دکەت ، چونکی گولــێ د گەل نازکیا خۆ سیبەر هەیە ، بەلــێ بەژنا تە ســیبەر نینە !

(٤) هەر چار ئیمام موجتــەهدێن خــودان مەزهــەبن ، ئــەو ژی ئەڤەنــە : أبــو حنیفــە نوعمانێ کوڕێ پــابتی (٨٠ ـ ١٥٠ ك) ، ومــالکێ کــوڕێ ئەنەســی (٩٣ ـ ١٧٩ ك) ، وموحەممــەدێ کــوڕێ ئدریســـێ شـــافعی (١٥٠ ـ ٢٠٤ ك) ، وئەحمەدێ کوڕێ حەنبەلی (١٦٤ ـ ٢٤١ ك) .

پشکا سیێ

ژ شعرێن مەلایێ باتەیی

هندەك ژ شعرێن

مەلایێ باتەیی

خواندەڤانێن هێژا : مەلایێ باتەیی وەكی د دەلیڤەكا بۆری دا مە گۆتی شاعرەكی قەسە شیرین و پەیڤ نازك بوو ، لەو شیا بوو ب چەلەنگی هژمارەكا نە یا كێم ژ شعرێن شەنگ وشەپال ڤەهینیت ، بەلێ مخابن بەرهەمێ وی ژی وەكی یێ بارا پتر ژ شاعرێن مە ژ بێ خودانی و خەمساری هەتا ئەڤرو د كتێبەكا تایبەت دا نەهاتیە كۆمكرن .. و وەك پشكداریەكا كێم ژ لایێ مەڤە د خزمەتا تۆرەیێ كوردی دا مە دل چوویێ ل دویڤ شیانا خۆ ل بەرهەمێ ڤێ شاعرێ دەسهەل بچین ، وكۆم بكەین ، وئەڤ شعرێن نوكە ل ژێر دەستێن هەوە نە هەمی شعرێن مەلایێ باتەیی نە ، بەلكی ئەون یێن ئەم شیاین ژ ژێدەرێن دەسنڤیس و یێن چاپكری ژێ ب دەست خۆ بێخین .

و مە پێ خۆشە خوەنداڤانێ ڤان شعران ل ڤان خالێن ژێری ئاگەهدار بكەین :

١ ـ ئەڤ كۆما شعران مە ل دویڤ ناڤەرۆكا وان لێكڤەكرینە ، ل پێشیێ شعرێن ئایینی مە نڤیسینە ، پاشی یێن ئەڤینێ ، پاشی هەڤپەیڤینا باتەیی و مەلا مەنصووری .

٢ ـ ناڤ ونیشانێن شعران ژ دانانا مەنە ، ومە ئەو ژ ژ سەرێن شعران ب خۆ وەرگرتینە .

٣ ـ دبن هەر شعرەكێ دا ناڤێ ژێدەران ـ چ ددەسنڤیس بن چ د چاپكری ـ مە ب رێزكرینە .

٤ ـ چۆ دانەیێن تایبەت ژ ژێدەران مە نەكرینە بنەكۆك بۆ نڤیسینا دەقا هەلبەستێ ، بەلكی هەر ڕەنگەكێ مە دروستتر دیت بت مە ئەو یێ دانایە سەری و ل بنی ژی جوداهی یێن بەرچاڤ مە نڤێسینە ، و هەچی ڕەنگێ پتر نێزیكی كێشا هەلبەستێ بت پاشی لەهجا شاعری مە ئەو دورستتر دیتیە .

٥ ـ ل دویـماهیا شعران هندەك پەیڤێن گـــران و یێـن بیـانی ـ ب تایبـەتی یێـن فارسی ـ مە مەعنا کرینە ، دا تێگەهشتنا خواندەڤانی بۆ شعران یا تـمـامـتـر بت .

٦ ـ وهەر بۆ مفا ونـموونە هندەك وێنەیێن وان دەسنڤیسان یێن کو بۆ مە بووینە ژێدەر ل دویماهییێ مە ل بەرچاڤ دانایینە .

و مە پێ خۆشە سوپاسیا هەر سەیدایەکی بکەین یێ دەستێ هاریکارییێ بـۆ مـە درێـــژ کری و ژێدەرێن دەسنڤیس ل بەر دەسـتـێ مە دانایین دا مفای ژێ وەربگرین ب تایبەتی سەیدایێ ئەمینێ ئۆسمان ومەلا مەحموودێ یووسفی وحـەجی جەعفـەر ..
وهیڤیا مـە ئـەوە ئـەو رۆژ بێت یا دیوانا مـــەلایێ باتـەیی تێـدا ب تمـامی دئێتـە کۆمکرن و بەلاڤکرن .

ئەی نەعتێ تو
(أز) عەرشی حەتا فەرشی شەهیرا

ئەی نەعتێ تو (أز) عەرشی حەتا فەرشی شەهیرا
(أز) پـەرتـەوێ نـوورا تـە جهان گەشت مونیرا
ئـەی سـەیـیـدێ عـالـەم بـکـە پـەراویـێ ئەسیرا
ئەی تـاجـێ سـەرێ شاه و سـەلاطـیـن و ئەمیرا [1]
(قـد کـان لـك الـفـضل لـك الـجـود کـثـیـرا
أرسـلـت إلـی الـخـلـق بـشـیـراً ونـذیـرا)

طـاهـا تـو رەسوولـێ مـەلکێ عەرشێ عەظیمی
دەر بـەحـرێ جـەمـالـێ تو تەنێ دوڕڕا یەتیمی [2]
ئەحسەنتـری (أز) یووسفێ صددیق وحەلیمی
لـوءلـوء صیفەتی دەر صەدەفێ بەحرا کەریـمی
(مـا کـان لـك الـنـاس شـبـیـهـاً ونظیـرا
أرسـلـت إلـی الـخـلـق بشیـراً ونذیرا)

ئـەی سەروەریٚ دین مەهـبەطـێ ئایاتیٚ موكەررەم
ئـسـمـیٚ تە د هندی صوحوفان بـوویە موفەخخەم [٣]
لوطـفـا تـە شـەیاطـیـن ژ سـەما كرنە مورەجەم [٤]
گەر دیٚ تو نەبوویا نە دبوو چـەرخیٚ موعەظـظـەم
(طـوبـی لـمـن اشــفـعــت لـه كـنـت مـجـیـرا [٥]
أرسـلـت إلـی الـخـلـق بــشــیــراً ونــذیــــرا)

ئەی لـەعلیٚ لـەبت عەظمــێ رەمیمی دكەت ئەحیا
بـــەر شـەوقا روویێ تە بوویە سەرگەشتە ثورەیـیـا [٦]
جـــووشـــان و خـــورووشـان ژ فیـراقا تەنە دەریا
هـــەرچـی كو ب شەرعا تە عەمە لدارن د دونـیا [٧]
(كـانــت لـهـم الـخـلــد حـــریـــرا وســـریـــرا
أرســـلــت إلـــی الـخـلـق بـشـیـراً ونــذیـــرا)

فـــەخـــرا مـەلـەكـان پـادشـەهـێ تەختیٚ مەدینە
یـەك لـەحـظـە گـهـا عەرشیٚ خەرامان ب مەشینە
نـەهـ چـەرخـیٚ فـەلـەك بۆ تەنە سەرگەشتە حەزینە
هـــەرچـــیٚ كـو نـەئـیـنـت ب تـە ئـیمان ویەقینە [٨]
تــیٚــك بـــوونـە خـوسارت (وسیصلون سعیـرا
أرســـلـــت إلـی الـخـلـق بـشـیـراً و نـــذیـرا)

بـارانـــێ صـــەلاتـان ژ خودا صوبح وعەشییا [9]
بـەر سەيـيـدێ موختارێ رەسوولـێ عەرەبییا
صـدديق و چ فارووق و چ عوثمان وعەلـيـيـا
بـــەر ئـال و ئـــەصحابـێ حەبیبێ قورەشـيـيـا [10]
(كــانـــوا لـــك فـي الـديـن معـيـناً ونصيـرا
أرســلـــت إلـــى الـخـلـق بشـيـراً و نذيـرا)

ئەی سەيـيدێ عالـەم سەنەدێ نوورا هدايەت
هيڤی دكرن ئەم ژ تە ئـەی صەدرێ رسالـەت [11]
مـەحـرووم نـەكـی تو مە ژ ديوانا شەفاعەت [12]
باتـەی ب جەهەنـنـەم نـەبری رۆژێ قيامەت [13]
(قـــد كـــنـــت لـــه ثـم شـفـيـعـاً وظـهـيـرا
أرسـلـت إلـى الـخـلـق بـشـيـراً و نـــذيـرا)

---

(١) ئەڤ ريزكە د ژێدەرێ ئێكێ دا نەهاتيە .
(٢) د ژێدەرێ ئێكێ دا هاتيە : دەر بەحرێ كەمالاتێ تەنێ دوڕڕا يەتيمی .
(٣) د ژێدەرێ ئێكێ دا ب ڤی رەنگيە : ژ هندی یێ چـﻪ مان .
(٤) د ژێدەرێ دووێ دا هاتيە :كريە .
(٥) د ژێدەرێ دووێ دا هاتيە : كنت منيرا .
(٦) د ژێدەرێ ئێكێ ب ڤی رەنگيە : بەر شەوقێ خوها روويێ تە .

(٧) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : خەلقیَ کو ..
(٨) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : خەلقیَ کو ..
(٩) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : باریَ .
(١٠) د ژێدەریَ دوویَ دا : بەر ئال و ئەصحابیَ ب رەسمیَ قەدەمییا .
(١١) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : دکین .
(١٢) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : مە نەگێری مە تو .
(١٣) د ژێدەریَ ئێکیَ دا : ب جەهەننەم نیە پەروایێ قیامەت .

ژێدەریَ شعریَ :

١ ـ دەسنڤیسا مەلا مصطفایێ یووسفی بابێ شاعریَ ناڤدار مەلا مەحموودیَ یووسفی ، ئەوا ل سالا ١٣٥٤ ك ١٩٣٥ ز هاتیە نڤیسین ، بپ ١٦ ـ ١٨ .

٢ ـ دەسنڤیسا مەلا ئەحمەدیَ جووزی ، ئەوا ل سالا ١٤٠٧ ك ١٩٨٧ ز هاتیە نڤیسین .

وبۆ زانین ئەڤ شعرە یا هاتیە بەلاڤکرن د دیوانا کرمانجی دا ، بپ ٤٥ ـ ٤٧ ، و د هۆزانڤانێت کورد دا ، بپ ٢٨٠ ـ ٢٨١ ، وسەیدا (عبد الرحمن درە) د کتێبا خۆ دا (شەرحا دیوانا ئەحمەدیَ خانی) بپ (٥٣) هندەك ژ ڤیَ شعریَ ئینایە و بۆ ئەحمەدیَ خانی هژمارتیە ، هەر وەسا سەیدا (عەبدوللا ڤارلی) ژی د کتێبا خۆ دا (دیوان و گۆبیدەیێ ئەحمەدیَ خانی یێد مایین) بپ (٨٤–٨٩) ئەڤ شعرە ب ڕەنگەکیَ درێژتر ئینایە و بۆ خانی هژمارتیە .

یا ئیلاهی ئەز غەرییم ..

یـا ئـیـلاهـی ئـەز غـەریـــبـم دائـمـا هـــەر دل کـەئـیـبم
بـێ حـەبـیـب و بـێ طەبـیـبم مـام ت ناڤ قەومێ غەریب

مـوتـــرکــێ بـاب و بـرامـە سـۆتـیـێ شـەمـع و چـرامە
کـوشتـیـێ دەست دلـبەرا مـە مـام ت نـاڤ قەومێ غەریب

کـوشـــتـــیـــێ تـیـرا غەدارم کـــەس نـــەنـاسم هەر دزارم
ئـــەز فـــەقـیـرم بـــریـــندارم مـام ت نـاڤ قـەومێ غەریب

ئـەز فـــەقـیـرم بێ بـهـامـــە ڕوورەشـم هـەم ڕووسـیامـە
ڕاضیـــێ ب عـەفوا خـودامـە مـام ت نـاڤ قەومێ غەریب

ڕاضیـــێ ب عـەفـوا لـەطیفم مـەجـرووحـێ تـیـرا ثـەقیفم
عـاشـقـێ بـورهـێ نـەظـیـفم مـام ت نـاڤ قەومێ غەریب

عـاشـقـێ بـێ کار و کەسـبم ئـەز فـەقـیـرم دوورە دەسـتم
سەرخوەش وسەکران ومەستم مـام ت نـاڤ قـەومێ غەریب

سـەرخـوشـم من حال تـو نینە جـەرگ و دل صـافـی بـرینە
ڕۆندکێ من تێن ئاڤ وخـوینە مـام ت نـاڤ قەومێ غـەریب

ئاڤ و خوینان دل ل من کەرکر فــکـــرا ئـەوطـانان مە تەر کر
غـوربەتیێ حـالــم خـــەراب کر مـام ت نـاڤ قـــەومـیێ غەریب

ئـاڤ و خـویـن بـاریـن پەیایەی دائـمـا بـــەد حـالـــە بـاتـەی
ســائـلـم رەحـمـیێ فــیـزا کەی مـام ت نـاڤ قـــەومـیێ غەریب

ژێدەر :

دەسنڤیسا فــەق ئیــبراهیم حەســەن بێدوهـی ئـەوا ل دهۆکـیێ ل ســالا ١٣٧٣ ك ١٩٥٣ ز هاتیە نڤیسین . وبۆ زانین ئەڤ شعرە یا هاتیە بــەلاڤکرن د هژمـارا (٦٤) یێدا ژ کۆڤارا (بەیان) ژ لایێ (عبد الرحــمــن مـــزووری) ڤـە ، هەر وەسا د کتێبا (کەلهێن ئاڤا) ژی دا یا سەعید دێرەشی بپ ٣١٠-٣١١ هاتیە بەلاڤکرن .

هلۆ ڕابە ئەبولقاسم

هـلـۆ ڕابـە ئـەبـولـقـاسـم	هـلـۆ ئـەی قـاصدێ ئەکبەر
هـلـۆ فـەخـرا بـەنـی هـاشم	هـلـۆ ڕابــە تـویـی ڕەهـبەر

هـلـۆ ئەی سـەیـیـدێ عالـەم	هـلـۆ ئـەی مـەفخەرێ ئادەم
ژ رەوضــێ ڕابــە یـا خـاتەم	ژ نـاڤ ڤـێ مـەرقـەدا ئەنوەر

ژ نـاڤ ڤـێ مـەرقەدا نوورین	هـلـۆ طـاهـا هـلـۆ یـاسیـن
ژ دوور سۆتین ئەمێت مسکین [١]	هـلـۆ مەهدەرچـیێ مەحشەر [٢]

هـلـۆ جـارەك د حـیـنــێ دا	کو دا نوو چیت ب چـینێ دا
حەتا کەنـگـی د مـەدیـنـێ دا	نـقـاب پـۆشـی نقاب ل سەر

نـقـاب و پــەردەیـان بـاڤــێ	ل مـەهجووران دەم و گـاڤـێ
ب رەحـمـەت لـێ بکە ئاڤـێ [٣]	شـەفـاعـەت کە ژ بۆ مەهدەر

تـویـی خـاهـێ شـەفـاعـاتـێ [٤]	سـڤـك سـازێ مـونـاجـاتـێ [٥]
هــلــۆ نـــوورا هــدایــاتـێ	ئـیـمـامـێ مـەسـجد و منبەر

ئـیــمــامـێ ئـەنـبـیـانـی تو	ل قـورئـانــێ خـــودانــی تو
پــەزیـن ئەم خوەش شڤانی تو [٦]	شـڤـانـێ ئومـمـەتـێ یەکسەر

شـڤـانـێ ئەسـمەرێ گولباڤ [٧] هـلـۆ ئـەی نـێـرگزا تێر ئاڤ
خەدەنـگـا عـشـوەیـا پر تاڤ بـكـە ئـەز گـیـسـوان عەنبەر

عەبـیـر و بـەیـنـی زولفەیـنـێ [٨] خـودانــێ قـابـە قـەوسەیـنـێ
ل سەر چاڤـێـت مەنەعلەیـنـێ بـنـێـر ئەی داعـیـێ سەروەر [٩]

تـویـی داعـی (حبـیـب الله) فـراقێ سۆتـیـن ئـەم (والله)
(تـــرحـــم یـا نـبـي الله) ! ل مـەهـجـووران هـلۆ بنكەر

هـلـۆ جـارەك ژ ڤـی خـاكی سـوارێ هــەفــت ئەفلاكی
بەلـێ سـولـطـانـێ لـەولاكی تـویـی ئەی ساقـیـێ كـەوثەر

(ألا یـا أیـهـا الـسـاقـــي) خــودانــێ عـەهد ومیـثاقی
هـــلــۆ سـوار بە ل بۆراقێ [١٠] هـەرە پـێـش خالقێ ئەكبەر

هـــەرە پـێـشـی خودایـێ مە رەحـیـم و رەهـنـمایـێ مـە [١١]
شەفاعەت كە خـەطایـێ مـە ل دیـوانـێ بـكـە مـەهـــدەر

بـكـە مـــەهـــدەر ل دیـوانـێ عـەفــوكــە مـە ژ عصـیـانـێ
د ڕۆژا حـــەشـــر و مـیـزانـێ نەبین شەرمەندە ئەی سـەروەر

د ڕۆژا حەشر وپر هەی هەی هـەزاران پـێ ل سەر یەك پەی
بــكـومــارا بـــەیـا بـاتـــەی خودا بەخشی بەرو بوگـــذەر [١٢]

---

(١) د دیوان كرمانجی دا هاتیە : ژ دۆرێ سوتن ئەم مسكین .

(٢) د دانەیا مەلا عبدالرحمن دا هاتیە : شەفاعەت کە ژ بۆ مەهدەر .
(٣) د هەردو دانەیێن بەلاڤکری دا هاتیە : ژ زەحمەت لـێ بکت ئاڤێ .
(٤) د ژێدەرێ مە دا هاتیە : توی خودانێ شەفاعەتێ .
(٥) د ژێدەرێ مە دا هاتیە : سڤك سوار بوو ل موناجاتێ .
(٦) د هەردو دانەیێن بەلاڤکری دا هاتیە : یەڤین ئەم خۆش ...
(٧) د هەردو دانەیێن بەلاڤکری دا هاتیە : شڤانێ ئەسحەرێ .
(٨) د هەردو دانەیێن بەلاڤکری دا هاتیە : عەنبەرێن بێنە زولفەینێ .
(٩) د هەردو دانەیێن بەلاڤکری دا هاتیە : بتە ئەی داعیێ سەروەر .
(١٠) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : هلۆ سوارێ بوراقێ . و د هۆزانڤـانێت کـورد دا هاتیە : هلۆ توی سوارێ بوراقی .
(١١) د ژێدەرێ مە دا هاتیە : رەحیم ورەحمانێ مە .
(١٢) د دیوانا کرمانجیدا هاتیە : خودانـێ بەخشـی بـرەو بگـزر . و د هۆزانڤـانێت کورد دا هاتیە : خودان بەخشی برە وبگزر .

ژێدەر :

دەسنڤیسا مەلا (عبدالرحمن) ێ مەلا (عبدالحمید) ێ طـووری . وئـەڤ شعرە د دیوانا کرمانجی دا یا عبد الرقیب یوسف بپ ٥٣-٥٥ هاتیە بەلاڤکرن ، هەر وەسا د هۆزانڤانێت کورد ژی دا بپ ٢٧٨-٢٨٠ .

تێبینی : دبێـژن مـەلایێ باتـەیی ئـەڤ شـعرە ل مـەدینێ ڤەهاندیـە ل سـەر گـۆڕا پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لـێ بن ـ دەمێ بۆ کرنا حەجێ چوویە حیجازێ ..

یا ڕەببەنا قادر تویی

یـا ڕەبـبـەنـا قـادر تـــویـــی
ئەز دێ ژ کێ گـازنـدە کەم ؟
دەردێ دلان دەرمـــان تـویـــی
ئەز دێ ژ کێ گـازنـدە کەم ؟ (١)
تە حەی کرن ئەڤ ڕوح وجان (٢)
دەردو بـەلا هـەر ئـێش وژان (٣)
نالیـن ژ مـن چـوون ئاسـمـان
ئەز دێ ژ کێ گـازنـدە کەم ؟
نـالیـن ژ مـن چـوونـە فەلـەك (٤)
عـاجـز دبوون ئـنس و مەلـەك
ئەی ڕاحـمـێ ڕەحـمـا گەلـەك
ئەز دێ ژ کێ گـازنـدە کەم ؟
ئـەی ڕاحـمـێ ڕەحـمـا قەدیم (٥)
هـەم دائـیـم و حـەق و عەلیم (٦)
جوملـەئێ دەردان تـوی حەکیم
ئەز دێ ژ کێ گـازنـدە کەم ؟

دەما کو بوونە وی دوچار
سولطان ژ تەختان بێتە خوار
کەسێ نەما بەخت وئیقرار
ئەز دێ ژ کێ گازندە کەم ؟ (٧)

دەردەك دلێ من هەر هەیە
ئحسان ژ لوطفێ زێدەیە
یا رەب کەرەم کارێ تەیە
ئەز دێ ژ کێ گازندە کەم ؟ (٨)

دەردەك دلێ من دا غەدار
ئەگەر لوقمان بێتە دیار (٩)
ملحەم ل من ناکن چو کار
ئەز دێ ژ کێ گازندە کەم ؟

دنیا ئەیامەك بێ وەفا
هەم میحنەت و جەور و جەفا
لەو ئەو نەما بو موصطەفا
ئەز دێ ژ کێ گازندە کەم ؟ (١٠)

خالق تویی ئەز بەندەمە
(واللّه) ل سەر عەهدا خوە مە
(باللّه) ژ تە شەرمەندەمە
ئەز دێ ژ کێ گازندە کەم ؟ (١١)

(١) ب ڤی ڕەنگی د ژێدەرێ ئێکێ دا هاتی‌یە ، و د ژێدەرین دی دا هاتیە :

ئـاه یا رەبــبی قادر تویی　　　دەردێ دلان دەرمان تویی

صەررافێن قولـوبان تویی　　　یارەب ژ کـێ گـازندەکم

(٢) د ژێدەرێ دووێ و سیێ دا هاتیە : تە چێکرن ئەڤ روح و جان .

(٣) د ژێدەرێ سیێ دا هاتیە : سەد ئێش و ژان .

(٤) د ژێدەرێ سیێ دا هاتیە : نالین ل من دچنە فەلـەك .

(٥) د ژێدەرێ دووێ دا هاتیە : ئەی رەحیمێ رەحمان ..

(٦) د ژێدەرێ دووێ دا هاتیە : تو هەر حەقی دائیم عەلیم .

(٧) ئەڤ چارینە ب تنێ د ژێدەرێ یەکێ دا هاتیە .

(٨) ل ڤێرێ دانەیا مەلا قاسمی ب دوماهی دئێت .

(٩) د ژێدەرێ یەکێ دا هاتیە : ئەگەر لوقمان بیت ئاشکار .

(١٠) ئەڤ چارینە د ژێدەرێ سیێ ب تنێ دا هاتیە .

(١١) ب نیشانان ڤە ئەڤ هەلبەستە یا کێمە ، چونکی لـەقــەبا شـاعری ل دویمـاهیێ نەهاتیە .

ژێدەر :

١ ـ پەڕەکێ دەسنڤیس یێ بێ سەر وشوین ، فۆتۆکۆپیێ وی ل دویماهیــا کتێبــێ هەیە .

٢ ـ دانەیا مەلا قاسمێ ئەرتووشی .

٣ ـ دەسنڤیسا رەحمەتی شێخ بەشیرێ بریفکی .

لا حەولە لا قووەتە

(لا حـــول ، لا قـــــوة   إلا بـالـلـه الـعـظـيـم
لا سـيـــر لا سـكـنـــة   إلا بـــك يـــا عـلـيـم)

عـــەلـــيـــمـــیٚ ئەسرارو بال   موحـەوولـیٚ (كـل حـال)
سـررا تــەيــە مـن خـەيال   شـــەوقـــا تـەيـە مـن نـەديم

شـەوقـا سـرریٚ رەشـانـدی   مــرن ببـیٚـت ل جـــادیٚ
ت خــوازم ئـــەز مــرادیٚ   (مــن فـضـلـك يـا كريم)

فـەضـل وغـەنـیـمـیٚ هاطل   غـــەيـرى تـە جـوملە باطل
حـفـظـا تـەيـە حــەمـائـيل   ت بـــەر مـــە دا يا حـەكيم

حـــەكـيـمـیٚ بیٚ نـــيـازى   كـەريـمـیٚ گـول رە سـازى
ســررا تـــە دل ت خـــوازى   يا رەببـى ذاتـــیٚ قـــەديم

يا رەبـــبـــى ذاتـــیٚ ئـەحـەد   ب پـاكـيـا مـوحـەمـمـەد
ب فـەضل وحوسنیٚ بیٚ حەد   ب ســـرریٚ حـەفـت حـاميم

ب سررا (حیٚ) و (ميمان)   ب پـاكـيـا كـــەريـمـــان
بـــەرهـنـدەكـیٚـت يـەتـيمان   ب ئـاهـــیٚ قـەلـبـیٚ سـەليم

ب ئاهێ ئاتەش گوداز   ب سێزده روکنێ نماز
ب خاکێ پاکێ حجاز   ب خاکێ پاکێ حەطیم

ب خاکێ پاکێ یەثرب   ب بانگێ صوبح و مەغرب
ب سوجدەیا (واقترب)   ب لەوح وعەرشێ عەظیم

(باتەی) تو بکی بێ غەم   ت گەل سررا خۆ موحرەم
(واغفر لي ذنبي و ارحم   أنت الغفور الرحیم)

ژێدەر :

دەستنڤیسا مەلا مصطەفایێ یووسفی بپ ۱۱-۱۲ .

يا رەب هەوار

یارەب هەوار سەد جار هەوار پـەروانە قەد ناکرت قەرار [1]
خـوەش مـوحبەتـیٚ هاڤێتی نار یا رەب تویـی [2] دەرمانیٚ من

سەد جـار هەواران ت کەمیٚ یـا ئـاگـــەداریٚ عـــالــەمـــیٚ
دەرمـان بـــکـــە ڤـیٚ ئەلـەمیٚ یا رەب تـویـی دەرمـانـیٚ من

ڤـــیٚ ئـەلـەمـیٚ دەرمـان بـکە ســـرڕا ئـــەزەل ظـاهــر بـکە
داغـــا دلان حـاصـل [3] بـکە یا رەب تویـی دەرمـانیٚ من [4]

ئـــەلـــەم چـیـە موحـبـبـەتـە دەرمـان صـەبـــر و سەکینەتە
یا رەب بـکـەی ب قـسـمەتە یا رەب تـویـی دەرمـانـیٚ من

یا رەب بـکەی تو ب نەصیب تـــەجـەلـلـیـا حوسنا حەبیب
دەرمان بکەی [5] دلیٚ حەبیب یا رەب تـویـی دەرمـانـیٚ من

دلـیٚ غـەریـبـان ساخ بکەی سرر و حالان ظـاهــر بکەی
داغـا دلـیٚ مـن سـاخ بکەی یا رەب تویی دەرمـانیٚ من [6]

دلـم کـولـە بـخـوشـیـنـــە ژ بـەر بــریـنـا تژی خویـنـە
ب دەرمـانـا حـــەکـیـم نینە یا رەب تـویـی دەرمـانـیٚ من

ئــەگــەر حەكيم عيسا بــتــن　　لوقمان ژ قـــەبـــرا ڕابــتــن
داغــا دلا ســـاخ نــابـــتــن　　يا رەب تــويــى دەرمــانــێ من

ئــەگــەر حــەكيمە لوقمانە (٧)　　داود د گــەل سـولـەيـمـانـــە
نـــزانـــن مـــن چ كـۆڤـــانــە　　يا رەب تــويــى دەرمــانــێ من

كــۆڤـــانــا من موحەمـمـەدە　　ژ بـــۆ ڕۆژا قـــيـــامـــەتـە
بـــۆ مـــە بـكەت شەفاعەتە　　يا رەب تــويــى دەرمــانــێ من

شـــەفـاعـەتـا وى هــيـڤـيـە　　ل بـــەر دەرگەهێ ئـيـلاهـيـە
بـــۆ مـــەلايـــێ بـاتەيـى يە　　يا رەب تــويــى دەرمــانــێ من

---

(١) د ژێدەرێ دووێ دا هاتيە : پەروان وقەد ناكت قەرار .

(٢) ئەڤ ڕێزە ژ هەمى چارينەيان د ژێدەرێ دووێ دا ب ڤى ڕەنگى هاتيــە : رەببـى تووى دەرمانێ من .

(٣) ب ڤى ڕەنگى د دەسنڤيسێدا هاتيە .

(٤) ئەڤ چارينە د ژێدەرێ دووێ دا نەهاتيە .

(٥) د ژێدەرێ دووێ دا ب ڤى ڕەنگى هاتيە : تو ساخ بكى.

(٦) ئەڤ چارينە د دەسنڤيسێ دا نەيا تەمامە .

(٧) ب ڤى ڕەنگى د دەسنڤيسێ دا هاتيە ، و د ژێــدەرێ دووێ دا ب ڤــى رەنگيــە : ئەگەر رابن دو لـوقمان .

ژێدەر :

١ ـ دەسنڤیسەکا کەڤن ، کو دبت ژیێ وێ نێزیکی ٧٠-٨٠ سالان بت ، یا بێ سەر و شوینە ، چەند هەلبەستێن کرمانجی تێدا هەنە ، وێنەیێ وی ل دوماهییا کتێبێ هەیە .

٢ ـ دەقەکێ بەلاڤکری ژ هەلبەستێ د رۆژناما هاوکاری دا ژمارە (١٠٨١) ل ١٩٨٩/٦/٥ ز ، ژ لایێ سەعید دێرەشی ڤە .

تێبینی : د هندەك ژێدەران دا هاتیە کو ئەڤ شعرە یا شێخ نورەددینێ بریفکیە ، وهندەك ژ ڤێ شعرە د دیوانا شێخ نورەددینی دا (زبانێ کوردی) بپ ١٤٤ دا هاتیە و د دویماهیێ دا ل شوین بۆ مەلایێ باتەیی یە هاتیە : بۆ سەیدێ بریفکی یە !

موحەممەد سەییدێ عالەم

موحەمـمـەد سەییدێ عالـەم　　شـــەفـیـعـێ ڕۆژا مـیـزانـــێ
چـــراغـــێ دیـــدەئـێ ئادەم　　خـــودانـــێ وەحـی وفورقانێ

خـــودانـێ وەحی و تـەنزیلێ　　ب ئـەقلامێ ب تەعجیلێ [۱]
قـــەلـەم دا نـەسـخێ ئنجیلێ　　نـەمـا تـــەورات و خجلانـێ

چ ئـنـجـیـل و چ تـــەوراتن　　د مـەنسوخ و دمـولغاتـن [۲]
ب وی نـاڤی موسـەمـمـاتـن　　حـوکم چـوو کەنزێ ڕەحمانی

ب حوکمێ سەییدێ مورسەل　　نـەبـیـیـێ ئـاخـر و ئـەووەل
بـەطال کر دینها مـوجـمـەل　　ب ئـایـات و ب قـــورئانـێ

ب ئـایـات و ب تـەوحـیدێ　　ژ تـەشـریـفـێ و تەمـجیدێ
شـەڤـا خـوررەم د تـەولیدێ　　صەنەم هووربوون د بوتخانێ [۳]

نگوون سەربوون صەنەم عاجز　　ژ تـەولـیـدا گـــولا قـورمـــز
ب کەسـرایـی گـەها موعجـز　　تـەزەلـزول کـەفـتـە ئـەیوانێ

بـــوویــــە مزگـیـن د دنیایێ　　شـکوفـتـە وەرد و ڕەعـنایـێ
ژ بـاغـێ (اصـطـفـیـنا) یـێ　　قورەیشی ئەصلێ ئینسانی [٤]

قـورەیـشـی بوو پـەناهیٚ دین
خـــودانــیٚ ســوورەتی یاسین
شـڤـانیٚ مە تویـی نوورین [٥]
مـەلـەك هـاتـن د فـەرمـانــیٚ

مـەلـەك هـاتـن ب تـەعجیلیٚ
دو شـەق کر سینە جـبـریلی
(ألـم نـشـرح) و تەنـزیلیٚ
دکـت تـەوضـیـح و تبـیـانیٚ

خـودانـیٚ تـەخـتیٚ لـەولاکـی
سـواریٚ هـــەفـت ئـەفـلاکی
ل عـەرشـی نێرگزا پـاکی [٦]
ژ بـۆ وی هاتـە کـیٚـشـانــیٚ

ژ بۆ وی چیٚ بوو ئەڤ عالـەم
نـــەبی بـوو هیٚژ هەڕی ئادەم
د ئـــەخـــبـــارا وەکـو خاتەم
چـــراغـــیٚ ئـــەهـلـــیٚ ئیمانیٚ

چـراغـیٚ روهـنـیـا ئـومـمـەت
ژ بۆ وی ژیٚ بوو ئەڤ خەلقەت
فـەتـاحـیٚ دەرگـەهـیٚ جەننەت
ئـــەمـیـریٚ صـەدریٚ دیـــوانـیٚ

ئەمـیـریٚ تـەخـتـیٚ عوقـبـاییٚ
ســهـــا وی دارا طـــووبـایـیٚ
خـــوزی جـارەك د دونـیـاییٚ
بـــدیـتـا مـــن کـو وی ئانـی

تـویـــی ئـانـی وە حـیـنـیٚ بوو
دلــــم مـوشـتـاقـی دیـنـیٚ بوو
ل دەرگـاهــیٚ مـــەدیـــنـیٚ بوو
رەسوولــیٚ هـاشـمـی کـانیٚ ؟

رەسوولـیٚ هـاشـــمـی صـابـر
ئەوە (طه) ئەوە (حاشر) [٧]
دل و جـانـیٚ مـــە بـــوو ئاگـر
ژ نـار و پـیٚـت وهـجـــرانـــیٚ

چ نار و پێتیێ دا سەر مە — ئەڤینا تە قەوی گەرمە
دو چاڤان تێ بکم سورمە — ژ تۆزا رەوضا ئاستانێ

ژ تۆزا وێ دەرازینێ — دکم فریاد و نالینێ
خودێ چێ کت د وێ حینێ — وصالا لوطف و ئحسانێ

وصالا سەیدێ ئەحباب — خودانێ منبەر و محراب
مویەسسەر بن ل من ئەسباب — مە جان هاڤێتە مەیدانێ

مە جان بادا فیدایێ تە — تەنەم خاکا سەرایێ تە
زەبان وەقفا ثەنایێ تە — دلێ من عەبدی فەرمانێ

دلم قەندیلا رەوضێ بت — لەبم نێزیکی حەوضێ بت
ژ ئەهلێ صدق و فەوزێ بت — ئەزم موحتاجێ غوفرانێ

دو عالەم پێکڤە موحتاجێ — ژ بۆ وان هاتی ئخراجێ
شەڤا ئەو چوویە میعراجێ — چ غولغول کەفتە ئەیوانێ

چ غولول هاتە ئەز غەبرا — صەدایێ گونبەدا خەضرا
کە (سبحان الذي أسرى) — ژ قودسێ چوویە دیوانێ

ئەلا ئەی سەییدێ صەفوەت — تو رۆژا حەشر و پر فتنەت
بەتی ژیت ئوممیێ ئوممەت — فەکەندە سەرو چووگانی

فـەکەندە سەر بـیـادەر بەی　　　دکم هـیڤی ژ مـیـریٚ حـەی
شـەفاعەت کی ژ بـۆ بـاتەی　　　بدە بەر ظـلـلـێ سـەیـوانیٚ

---

(١) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : بە تەبجیلیٚ .
(٢) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : دمەنسوخن د مولغاتن .
(٣) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : د تیجانیٚ .
(٤) د ژێدەریٚ مە دا هاتیە : ئەهلیٚ ئینسانی .
(٥) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : شڤانی کودەکیٚ نوورین .
(٦) د دیوانا کرمانجی دا ب ڤی ڕەنگیە : لـە عەرش مەرکەزا خاکە .
(٧) د دیوانا کرمانجی دا هاتیە : هەمیش (طە) هەمیش (حاشر) .

ژێدەر :

دەستنڤیسا مەلا مصطەفاییٚ یووسفی بپ ٢٤-٢٥ .

تێبینی : ئـەڤ شعـرە د دیوانا کـرمـانـجـی دا بپ ٥٦-٥٩ ، هـەر وەسـا د (هۆزانڤانێت کورد) دا بپ ٢٨٢-٢٨٤ یا هاتیە بەلاڤکرن .

حەقتا تو پادشاهی

حـەقـقـا تــو پـادشـاهـــی		رەززاقـــیٚ جـنـن و ئـنـسی
خـــودایـیٚ مـــۆر و مـاهـــی		مـونـشئیٚ عەرش و کورسی
بـــەخـشـنـدەئـیٚ گـونـاهی		بیٚ ئەصل و فەصل و جنسی

بـیٚ جـنس و بـیٚ نـەظـیـری		بیٚ کـوفـئـو بـــیٚ مـثـالــی
سـەمـیـعـــی و بـــەصـیـری		قـــەهـهـاریٚ (لا یزال) ی
عـەلــلامـەئـیٚ قـەدیـــــری		تـەعـالا شـەئـــنـیٚ عـالــی

تـەعـالا شـەئـنـیٚ قـەیـیووم		خـەلـلاقـیٚ چـەرخـا بـەرین
تـە چـیٚـکـرن بـەرر و بووم		سـڤـلاق چـیــن و مـاچـیـن
هـنـد و عـەجەم ، شام رۆم		دنـیـا و کـــۆه و زەمــیـــن

دنـیـا چ خـوەش دنـیـایــە		تـــەمـاشـــاتـیٚ ببـیــنـــن
عـرووسـا دلـــرەقـــایــــە		ســـەرا سـەر تـیٚـك شرینن
حـــەیــفــە کـو بیٚ بەقایـە		ئـــەصـلا بـۆ کـەس نامینن

بـۆ کـەس پـیٚـوەندە ناکەت		ژ دەســت عـەهــدا نەیاری
حـەیـفـە کـۆزی فـەناکەت		لاویٚ بـەر ژ خـۆ نـەخـاری
خـووبـان ت ئاخیٚ ڕا کەت		ســیــاه زولـفـــیٚ ت تـاری

زولـفـا گــرتــن تـورابــه دەمـا وەعــدا گــەهـشـتى
بــۆ كــەس نـابـيـتـه بـابه يــارىٚ ت گەل سرٍا كوشتى
ئـاخــر دىٚ بـيـت خـرابـه مـجـد نـەئـاڤـىٚ پـشــتـى

مـجـد نـەئـاڤـىٚ دەسـتــه لـەومـا كـو بــىٚ ئــەساسـه
تــو شــۆلا خوه ڤـەوەستـه تــه نــەبـن كـێـم و كاسه
تـەكبـيـرىٚ خـود پـەرەسته بوخـتـان كر ئەلـخـەنـناسه

بوخـتـانـكەر و بـەدگومـان هــەردو چـێـكـر ژ كـافـى
حـەيفه كو مـيـر و سولـتـان پـرٍ بـكـەن بـىٚ ئـنـصـافـى
لـەزيـزه بـێـت و شـەيـطـان وەك صووفـيـێـت نـەصافى

صووفى ب چەنگ وپەرٍ بيت دووره ژ راهــىٚ ئـوصــوول
مـێـرىٚ بىٚ لاق و كەف بيت كـێـم كـێم ژ بەر دچن شۆل
سـرٍا تـه كـر نـه خەف بيت دىٚ بـيـه پـێخاسىٚ سەركۆل

ســرٍا مــەكـەن ئـاشـكـار قـەنـجـه ئــەو د خەفى بن
نـەتـراشـيـئـىٚ ت هـۆمـار ت صـوحـبـەتـا كەرى بـن
عـەرزەكـار و خـەبـەر سار هــەردو ئـەزمان بـرٍى بـن

هــەردو ب رێـز و عادەت تــيـنـن دو سەر قـەلوونان
هـنـدى تـه هـەيـه طاقەت نــەچــه نـێـزيكى مـوونان
وەقـتىٚ تـه بـێـتـن فرصەت رووزىٚ نـەكـه ل زەبوونان

مـــوونـــێ ت خوە پـەسندی   حـەیـفـە ل وان جـــەمـابـــن
قـــلـــنـچـی و گـــول کـنـدی   قـەنـجـە ل نـاڤ جـــودابن
بـۆ قـەلسیێ دەولـەتـمـەندی   مـخـابـن ســــەد مـخـابـن

قـەلسـی بـــدی پـەیـمایـی   چـیــــە وی ژن خــیـــالـــە
هـەر چ مـێـریێ ژ خوەڕایی   ڕۆژا شـــــەڕی نـە ل مـالـە
پـــرکـا دتـــنـا ل بـایـــــی   ئـــەو ژیـکـا تەحل و صارە

ئـەو ژیـکـا تـەحل و صارە   لالـی خــودان کـــەمـــــالا
کـیـژێـت ت شـۆڕگوهارە   عـەطـا کـەن پـیـر و کـالا
هـــەر مـــەیـــیـــتـیێ ل دارە   مـــێـــریێ ت قـەولـیێ مالا

مێریێ ت قەولــیێ ژنـیێ بیت   ڕووسپی نابن ل چو عەردان
قـــەلـــسـی بدی ل پـیێ بیت   نـابـیـت ژ وی خـەبـەردان
بـیێ تـامـە ڕۆتکەك پیێ بیت   بارانـــییـــەك ب ســــەردان

بـارانـی چـــۆنـی تـەمـــەد   ل بـــەر تـــە دا بـیـت دایم
ســــارە ژ ڕەنـگـیێ جـەمەد   کوخـســارەهــیێ مـولایـم
حــــەیـفە ببیت کەچ و بەد   نـێـزیـکـی مـیـر و حـاکم

ژ بـــۆ حـاکـمـان مـخابـن   نـێـزیـك ببـن بەد گەوهەر
حــــەیـفـە کـو زوو فەنابن   شـۆخـێـت (ز تـکـداکر)
مـخـابـن ت بـیێ صەفا بن   خـودان سـیم و خودان زەر

مخابن ژ بۆ خەبیسێ   وەفاداری نەبیتن
خودان عەقلێ پڕ هونەر   حەیفە کو بەرزەبیتن
مەزن بدەن یەك خەبەر   درەوە لێڤەبیتن

مخابن لێ نخاڤی   ژ بەر تەرتیف و یۆلا
کو وا شکەستی تەڤاڤی   ناهێتە بەر چو هۆلا
ژ پڕ بێژێت لێڤ زراڤی   باوەر نەکەن چو شۆلا

باوەر نەکەن محالە   نیشانا صادقانە
بێ رێزی و بەد گومان   تەرزێ منافقانە
پرسینیا بێ مەجال   نیشانا ئەحمەقانە

ئەحمەق ت پڕ نیشانن   نیشانن ژێ پڕبێژی
چو ژ دنیایێ نزانن   ژ بەر صەودا و گێژی
زەنبینی ت بێ یەمانن   ژ بۆ نەکەر نڤێژی

نەکەر نڤێژێ ڕوورەش   حورە هەرێ کو سارە
بێ جورئەتێ هونەرکەش   ل سەر سفرێ ڕووبارە
خەبەر بەزینێ ڕوورەش   ئەو قەلسێ نامدارە

هەر دائما پەیاپەی   بەد قەلبی نابیت ئێمن
صەد قەنجیان ت گەل کەی   نا بیتە دۆست نە دوشمن
د گەل نووشمەندیێ مەی   هەم صوحبەتی مخابن

هەم صوحبەتا رەقی بیت   بۆ عاشقا بێ تامە
چکینا عندەلی بیت   ت گەل قەبری حەرامە
بێ صەبرێ ناشوکری بیت   ژ عەقلی نا تەمامە

عەقل و صەبر حصارن   تەحەممول بەحرا نیلە
کەسێ نەگۆت غەدارن   مێرێ ب فەتل و حیلە
دلێ بێ عشق و یارن   چراغێ بێ فەتیلە

چراغێ عشقا ضەمیر   دل ژ کەلامی گەنجە
رەمزا کو دێ کەی تەقدیر   میزان و لەعل و سەنجە
شۆلا بێ رەئی و تەکبیر   کەس نابێژیت یا قەنجە

قەنج نینە ببیە هەڤال   ت گەل غەمماز و قەلسی
سەرێ بێ مننەت و پال   میرە ل سەر تەخت و کورسی
کلۆرا هشکی سەد سال   چێترە ژ خەبیثا قەلسی

چێتر بخۆی ئاخ و گەر   نەچیە پێش قلتەبانی
بەد ئەصل بوونە میرسەر   ت چەرخا ڤی زەمانی
نزانیت بیتە رەهبەر   بێداد ژ بەر نەزانی

نەزانی قەنجە بەردەن   باژۆن بچیتە گاڕان
شۆلا دەه ژێ خەبەردەن   سەر ناگرت چو جاران
جانگێ پاکێ سپی بیت   ناچیتە نک قەصاران

ناچیت سووکێت قەصاران　　قـــومـاشـێ پاکی ئەطـلەس
یــەك خـەبـــەر و قـــراران　　هـــیـڤـی نەکەن ژ نـاکەس
نـەصـــیـحـەت پـدەرواران　　گـەڕ نـاگـەهـیـتە نـاکەس

کـارێ نـەمـروودی دوونـە　　گـەنـجـا قـاروونی داکەت
فـەلەك هـەر وا هـــاژۆنـــە　　هـیـڤـی نـەکە ببی راحەت
یـارێ بــێ فـعـلـی مـوونە　　ب (طاها) و (بەرائەت)

یـارێ بــێ فـعـل و بـاوەر　　قـەنـج نـیـنـە تـێ بفوکری
یـارێ ژ دل یــەك خـــەبـەر　　چـــرایـەکـــە هـــەلکـری
یـــارێ زەمـانـێ خـوەسـەر　　سـالـووسـە و چ نـاکـــری

قەنـج نینە پڕ خوەسەر بیت　　غـولامـێ خـدمەت ئەمیـن
بـاران ئـەگەر شەکەر بیت　　حـەنـظـەل نابـیـتـە شـرین
رەقـیـبـێ دل کـەسەر بیت　　بـاتـەیـی گـــۆتـی ئامـیـن

ژێدەر :

کتێبا (کەلـهـێـن ئاڤا) یا سەعید دێرەشـی ، چاپـا ئێکـێ ۲۰۰۵ ، دەزگـەها سپیرێز ، بپ ۳۰۱-۳۰٦ .

سبحان ژ میرێ قادری

سـوبـحـان ژ میـرێ قـادری — ئادەم ژ طـیـنــێ چـێـکـری
قالب ب روحێ حەی کـری — وەصفـان چ بـێـژم یـا رەبـی

وەصـفـێ د مـیـرێ ئەکبەرە — کێ طـاقـەتـە کەت دەفتەرە
هــەر واحــدێ وتـرە فـەرە — حاشا کو وی عضوەك هەبی

حـاشا هەبن عضو و جەسەد — تـەحـویـلـێ ئـمکانێ خـرەد
و (لـم یـکـن کـفواً أحد) — ذاتـێ قـەدیم هەر دێ هەبی

ذاتـێ قــەدیـم و پــاکـی یـە — حـەیـی و عـەلیم و هـادی یە
نـاڤـەك عـەظـیـم و عالــی یە — ئێ سەرمەدی دێ ژ خۆ وەبی

عـالـی ژ ئـەعـراضـان وەنـە — لوطف وکەرەم هەر وی هەنە
حـاکـم ئــەوە بـێ مەسکەنە — عەردەك هەیە ئەو لــێ نەبی ؟

بــێ مـەسـکـەنـە ئـەو قادرە — چــاڤـان ڤەکە هەر حـاضـرە
ئـوسـتـادێ چــەرخـا دائـرە — قسمەت دهێ شەیخ و صەبی

شـەيـخ و صەبی هـەر مدەتیٚ ئـــەو رازقـــە رزقـــی دەتـــیٚ
بـاغـبـانیٚ چـاغـیٚ وەحـدەتیٚ یا رەب تویی هەر دیٚ هـەبـی

یـا رەب تـــویـی ژ نـووری تـو سـولـطـانـیٚ ژیٚــر و ژۆری تـو
هـەر حـاضـری نەی دووری تو دووریەك هەبی ئەو دیٚ ژ مە بی

ئـیٚ دوور ژ تە خـسـرانـە لـیٚ هەم ظولـمـەت و هجرانە لـیٚ
نـیٚـزیـکـی تـە غـوفـرانـە لـیٚ غـەفـفـاریٚ مـەردیٚ موذنـبی

غەفـفـاری خوەش سولطانی تو خـەلـلاقـیٚ رووح و جـانـی تو
دارنـــدەئـــیٚ کـــەیـــوانـی تو ســازەنـــدەئـیٚ نـــەه لـەولـەبـی

سازەنـدەئـــیٚ نـەه پـەنـجەری مـوطـلـەق تو شاهیٚ ئەکبەری
مولکیـیـەتـا ئـەنـگوشـتـەری تـە دا سولـەیـمـانـــیٚ نـــەبـی

مولکیـیـەتـا لـەوح و قـەلـەم (تحت الثری) و عەرش وهەم
بالڤە خودانی ت کەی حەکەم بـەخـشـنـدەئیٚ هەر مەنصەبی

بەخشندە هەر ئـەجرام وعەرش ئانی ظوهووریٚ مولـکـیٚ فەرش
(ثم استوی) بـالایـیٚ عـەرش مـیـریٚ ئـەزەل تـوی یـا رەبـی

مـن مـیـرەکـیٚ غـەفـفار هەیە سولـطـانـەکـیٚ سەتـتـار هەیە
هـیٚـژ مـن حـوبا پـیٚـرار هـەیە یا رەب دەریٚ فەیضـــیٚ ڤـەبی

من دی ڤەبوون دەرگاە و دەر		ئـیٚ تـیٚـکـەلـی بانگیٚ سەحەر
(در کوش هوشم شد خبـر)		باتـەی بـخـوازە مـەطـلـەبـی

ژێدەر :

کتێبا (کەلـهـێـن ئاڤا) یا سەعید دێرەشـی ، چاپـا ئێکـیٚ ۲۰۰۵ ، دەزگـەها سپیریێز ، بپ ۳۰۷-۳۰۸ .

ژ بەختێ من رەشی رابوو

ژ بــەخــتــێ ڕەشـی ڕابــوو   خـیـالا مــن نـە بـاطـل هات
ل مــن ڕۆژا غــەم ئـاڤـا بوو   سیەه زولفێ (١) مو قابل هات

سـیـەه زولفـێ کو پەیدا بوو   ژ ڕۆژێ نــووره هـنــدا بوو
عەجیب نـوورەك ل من دابوو   حـەتـا شـەهمارێ قـاتل هات

چ شهمارن خەنا (٢) پەنـجـێ   طلسـمــێ وی ل سەر گەنجێ
دلۆ ڕابــە بـبـین قـەنـجـێ   چ بـیشەنـگە شل و مل هات

گەلۆ بـیـشەنگە یان عەرعەر   گـەلۆ یان مسکە یان عەنبەر
شـــەپـالا نـازکـا ئـەسـمـەر   ب خـلـخال و سـەلاسل هات

سەلاسل طـووقـێ گـەلولزن   گـوهـار و بـەربەن (٣) وبازن
هـەزار ڕەنـگن (٤) ب ئاوازن   چرنگـێـنـە ژ بەر و مل هات

بــەر و مـل ڕاستی بژکوژن   جــەواهـر تـێ وەکـی ڕۆژن
ت بەردا غونچە دل سۆژن (٥)   عـەجائـب بـاغـێ کامل هات

عەجائب باغێ گول گەش بوو   هەجی دیت ئەو (مُشوّش) بوو
دەمـاغـا دل مە پێ خوەش بوو   بــەلــێ دارا قــەرەنفل هات

بـەلـێ دارا دو گـول پـێـڤـە		هــەنــار و زەر بــە وسێـڤـە
ســیــا زولفێ کـەتی نـێـڤە		ژ بـەلـگـارا جـەلاجـل هـات

جـەلاجـل بـەلگ وشـوترینە		دەمـا ئــەو هـاتــە تـەمکینە
ژ ئــەنــیــێ گـول دبـارینـە		ل سەر چاڤا ئـەنـی گول هات

ئەنی گول بوو بەلـێ سـپـی بوو		ب گـەردەن شـوبهەتی سی بوو
سە و سـەیـوان مەیاسی بوو [٦]		ژ دێمی خوە ب زەنگل هات [٧]

ژ دێـمـی زولـفـێ و سەرکێشن		جـەگـەر بـێ حەد ژ بەر تێشن
قول و خادم بـەر و پـێـشـن [٨]		شــەمــالا تــازە مـەنـزل هات

شـەمـالا مـن شـەفەق سەعدێ		ت نالـم شـوبـهـەتـی رەعـدێ
شریـن لـێـڤـێ شەکەر وەعدێ		سـەرا مـەستا ژمن سل هات [٩]

ڤـێ مەحبووبێ ب سەر مەستان		جــەلاد ئـیـنـا ژ کـوردسـتـان
روحـا مـن وی دەمـی بـسـتان		جـەلادێ ڕەش موعەججل هات

مـوعـەججل هات پـەری حالە		ب شـمـشـیـر و شەڕ و قـالـە
نــە پـرسـی ئەڤ چ عەبدالە		ل دەرگـاهــێ مــە سائل هات

ئــەزم سـائـل ل دەرگــاهــی		نـەگـۆ: عـەبـدال چ میخواهی
ژ مــن قـەط نـیـنـە ئـاگـاهی		فــغـان و ئـاهــێ بـلبل هات

چ گول بوو ئەو [10] چ بلبل بوو مـراد و مــەطــلــەبــا دل بوو
ئـەگـەر چـی ئەو ژ من سـل بوو ژ بـۆ بـاتەی حەمائیل [11] هات

---

(١) د هۆزانڤانیێت کورد دا ب ڤی ڕەنگی هاتیە :

شەڤا زولفیێ کو پەیدا بوو شەڤا زولفیێ موقابل هات

و د دانەیا مەلا (زین العابدین الآمدی) هاتیە : سها زولفیێ موقابل هات .

(٢) د ژێدەریێ ئێکیێ دا هاتیە : حەنا پەنجیێ .

(٣) د ژێدەریێ ئێکیێ دا هاتیە : بەل بەن .

(٤) د ژێدەریێ ئێکیێ دا هاتیە : ڕەنگین .

(٥) د دانەیا مەلا (زین العابدین) دا هاتیە : د دل داغیێ چ دلسۆژن .

(٦) د دانەیا سەیدا ئەمینیێ ئوسمان دا هاتیە : مەیا سپی بوو . ئو د هۆزانڤانیێت کـورد دا هاتیە : حەیاسی بوو .

(٧) حەتا ڤێریێ د گەل چارینەیا دوماهییێ ب تنیێ د (هۆزانڤانیێت کورد) دا هاتیە .

(٨) د ژێدەریێ ئێکیێ دا هاتیە : گەلۆ خادم پەسەن بێشن .

(٩) د ژێدەریێ دوویێ دا هاتیە : ڤ مەحبووبیێ ژ من سل هات .

(١٠) د (هۆزانڤانیێت کورد) دا هاتیە : چ گول ڕوی بوو ، چ بلبل بوو .

(١١) حەمائل ناڤیێ کتێبەکا مەلاییێ باتەیی بوو ، و هندەك دبێژن : ناڤیێ کابانیت مەلا ژی هەر حەمائل بوو .

ژێدەر :

١ ـ پەرەکێ دەسنڤیس ل سالا ١٣٣١ك ١٩١٤ ز ب دەستێ (عبد الرحمــن) هاتیە نڤیسین ، و وێنەیێ ڤی بەرپەڕی ل دویماهیا کتێبێ هەیە .

٢ ـ دەسنڤیسا مەلا مصطەفایێ یووسفی بپ ١٢–١٣ .

٣ ـ دانەیا مەلا (زین العابدین الآمدي) .

تێبینی : ئەڤ شعرە د ڕۆژناما (هاوکاری) دا ل خزیرانا سالا ١٩٨٠ز ژ لایـێ سەیدا مەلا حمدی عبدالمجید ڤە یا هاتیە بەلاڤکرن ، هەر وەسا د پەرتۆکا (هۆزانڤانێت کورد) ژی دا بپ ٢٨٧–٢٨٩ یا هاتیە بەلاڤکرن .

ئەلوەفا بێ وەصل وجانان

ئــەلوەفــا بــێ وەصل وجانان غەمز و نارا من نەهات [1]
یــا تــو قــەلــبــێ عــاشــقــانــی گــولنیگارا من نەهات
مام د قــەیــدا داغ و دردان غەم کەسارا من نە هات [2]
صوبــحێ نابیت وێ شەڤــێ دەنگێ منارا من نە هات
هیڤیدارێ صوبــحــەئــێ بــانــگــێ مــنــارا من نە هات [3]

دەرد و داغــم بــێ قــەرارم بــێ بــهــارم بــێ چــەمەن
بێ حەبــیــبــم بێ طەبــیــبــم هــەم غەریبم بێ وەطـەن
شــوبــهــی یــەعقووبی ژ عشقا یووسفێ گول پیرەهەن
مــوئــنــسێ دەرد و غەمانــم ســاکــنێ (بیت الحزن)
تار و مارم ، ئنتظارم ، شـــەهــشــوارا مــن نــە هــات

پـــەرتەوا شەمعا جەمالــێ مــن دســۆژت دەم ب دەم
ئــشــتــیــاقا زولف و خالــێ تــێك کرم دەریایــێ غەم
مامە بەر پەنــجا [4] فیراقێ وەصلێ قەد ناکت کەرەم
ما مەدەدکارێ مە بــیــت (إنا فــتحنا) صوبح و دەم
وەر نــە ســۆتــم ئــاتــەشــێ دل شــەهریارا من نەهات

شــوبــهــی مەســتــانــم وەكو دیــوانــە ئەز دیــوانە سەر
بــادە نــۆشــم پــر خرووشم ئەز [٥] بیٚ هۆشم دەر بە دەر
حەسەرەت وهەجریٚن كەسەر مەحبووبیٚ غەیری (بالنظر)
(بالفراق ، لـلتلاق) بـــیٚ ســكـــوونـــم تـــا ســەحــەر
خـوابـــیٚ نـــۆشـیـنـیٚ عـەزیـزم ، دل نـگــارا من نەهات

مـەجـلـسـا بـیٚ ساز و هەی هەی ، مـن نەڤیٚت وناچمیٚ
بـــیٚ دەف و بیٚ چەنگ و بـیٚ نەی ، من نەڤیٚت و ناچمیٚ
بـــەزمـــەیـا بـــیٚ یـاریٚ بـاتـــەی ، مـن نـەڤیٚت وناچمیٚ
دیٚ كـرشــمــان كـی ل مـن كـت ، مـن نەڤیٚت وناچمیٚ [٦]
بـیٚ فـیـراغـەت یـاریٚ باتـەی عـشـوەكـارا مـن نەهات

(١) ل نك عبدالرقیب یوسف و صادق بهاء الدین ب ڤی ڕەنگیە: ئەلوەفاییٚ وەصـــل وجانان غەمزو نازا من نەهات .
(٢) د هەردو ژیٚدەریٚن بۆری دا هاتیە : غەم كوسارا من .
(٣) ئەڤ ریٚزە ب تنیٚ د دەسنڤیسا یووسڤی دا هاتیە .
(٤) ل نك عبدالرقیب یوسف وصادق بهاء الدین ب ڤی ڕەنگیە : دا مــە بــەر پــەنجا فراقیٚ .
(٥) د هەردو ژیٚدریٚن بۆری دا هاتیە : ییٚ بیٚ هۆشم .
(٦) ئەڤ ریٚزە د دیوانا كرمانجی دا نە هاتیە .

ژێدەر :

١ ـ دەسنڤیسا مەلا مصطەفایێ یووسفی ، پەرێ ٩–١١ .

٢ ـ ئەڤ شعرە یا هاتیە بەلاڤکرن د (دیوانا کرمانجی) دا ، بپ ٥١–٥٢ ، و د (هۆزانڤانێت کورد) دا ، بپ ٢٩٤–٢٩٥ .

قسمەت ژ دیوانا ئەزەل

قـسـمـەت ژ دیـوانـا ئـــــەزەل مـــەی دا مـە ساقی یەك عەدەد
تـاســـەك ژ خـەمـرا بـیٚ خەلـەل ئـەز کـرمـە مەخـمـووریٚ ئەبەد

تـــاســـەك ژ خـــەمـــرا موحبەتیٚ دا مـــە د کـــوشـا صـوحـبـەتیٚ
ئـــیـــنـــامـــە چـەرخـا داوەتـیٚ عـــشـــقـــیٚ ل مـــن سۆتی کەبەد

عـشـقـیٚ ل مـن ســۆتی جەگەر قـــەط کـــەس نـزانـیـتـن ژ بەر
مـــن تـیٚـنـە سـیـنەی سەد تەڤەر خوون ویٚ ل جورحان بوو جەمەد

ســـوونـــدیٚ دخـوم ئەز ڤیٚ دەمیٚ ب ئایات وحەرفیٚت قەد سەمیٚ (۱)
تـــیٚـــلـــەك ژ طـائـیٚ پـەرچـەمـیٚ نـــادەم ب بـــابـــیٚ (أز) وەلـەد

زولفا کـو تـیٚـتـە ســـەر مـــلان چـــەنـــگـالـە تـاڤـــیٚـــژی دلان
قـــر کـــر تـە ئەهلیٚ بەرچـەلان داد و مـــەدەد داد و مـــــەدەد !

دادە ژ دەردیٚ عـــشـــقـــهـــیٚ چ بـــکـــم ب ویٚ سیٚـڤ وبهیٚ
نـاداتـە کـەس طـــاڤـا ســـهـــیٚ مـــن بـانگە بـــەر شاهیٚ ئەحەد

هـوون بـێـژنـه مونزەيـيـران [٢] ئـــەی مـــەجـلـسـا يار و بـران
بـاتـەی كوسا چـيـت لـەشكران (فـي جـيـدي حـبـل من مسد)

(١) قەد سەمیٚ كورتيا (قد سـمع) يه كو ناڤیٚ جزيا بيست وهەشتیٚ يه ژ قورئانیٚ ، و د هندەك دانەيان دا هاتيه (قەسەمیٚ) ئانەكۆ : سويندیٚ .

(٢) ئەڤ پەيڤە د دەسنڤيسیٚ دا خـــۆش نائێـتـه خـــواندن ، و يـا ب ڤـان ڕەنگانـه : منزايران ، يان : منزلـيران ، يان فنرايران .

ژێدەر :

پەڕەكیٚ دەسنڤيس ژ لایێ سەيدا حەجی جەعفەر گەهشتيه مه ، وێـنـەيـــیٚ وی ل دویماهيا كتێبیٚ هەيه .

تێبينی : ئەڤ شعره ســەيدا حجـی جعفـر د كـۆڤارا (ڕۆژی كوردسـتان) دا ژمـاره (٦٧) بەلاڤكريـه ، هـەر وەسا ئـەو د پـەرتووكا (مولـد النبــی) ژی دا بەلاڤبوويه ئەوا سالا ٢٠٠٣ ل ستەنبۆلـیٚ ژ لایێ (عبد الباسط بن مـلا محمـد طـاهر الآمدی) ڤه هاتيه چاپكرن .

عاشقێ زولفا ڕەشم

عـاشــقــێ زولــفـا ڕەشــم عــاشـقــێ شـەیـدایە زولـف
بــێ بــادە لـەو سەر خـوەشم سەرخوەش و سەودایە زولـف

سـەرخـوەشـم ئـەز ڤـێ دەمێ کــەفـتــیـمــە تــۆرا غەمێ
ســوهــتــیمە وێ پەرچـەمێ چـیـمـەکــێ رەعـنایە زولـف

زنـجـیـر و طــایــێ قــنــار ســـەردایـــە گووش و گـوهار
پــێـدا خـۆشـی هاتـە خـوار شــەهـمارێ شەهلایە زولـف

راحــەت وصـەبـر و سـەلام تــوی چـابـکی خۆش خەرام
کـۆلــێ تــەمـە ئـەز غولام بـاتــەیــی قــل شـایە زولـف

ژێدەر :

صادق بهاء الدین : هۆزانڤانێت کورد ، بپ ٢٨٩–٢٩٠ ، وتێـدا هاتیـە کـو وی ئەڤ هەلبەستە ژ کەشکوولا دکتور مەسعوود کتانی وەرگرتیە .

مەستێ شەپالێ ..

مـەسـتێ شەپالــێ تەفتێش
کـــر ژ مە گـۆ : دێ بزان

سـەد مـثـلی ئایـینـە پـێش
سـوهـتمە گـۆ : ئەلئەمان

گـۆتـە مە یا خو ب ڕوو :
تـشـتـەکـێ مـن مثلی موو

چاپوك و چوست هەمچوو
ئـەو چـیـە چی دێ بزان ؟

مـن گـۆ تە یا دێم مەلـەك :
ڤـێـکـەتـم ئـەز بێ فەلـەك

قـامـــەت و بـەژنـا چەلـەك
سـوهـتمە ئــەز ئـەلئەمان

گـــۆتـە من شاهێ چکل :
تـشـتـەکێ من ل سەر مل

پـــێـــڤـەکرن دو سەد دل
ئـەو چیە چی دێ بـزان ؟

مـــن گـۆتـێ : باوەر بکە
فـکـــرێ ژ داوەر بـــکـە

زولـفـان تـــو سـاتر بکە
سـوهـتمە ئـــەز ئەلئەمان

گۆتە من یا دێم نوجووم :
لـەوحەکێ من بێ روقووم

لــێ هـەیە دازدە عولووم
ئـەو چـیە چی دێ بزان ؟

صـــەدەق ژ وێ کـاغەتێ
تـێـدا عـلـمێ وەحدەتێ

داغ و کەوان وجەبهەتێ
سـوهـتـمە ئەز ئەلئەمان

بشکفت هەمچوو فــردەوس گـۆ : تشتەکم هەیە سـەوس
پـێـکـڤە چـوگـان و قـەوس ئـەو چـیـە چـی دێ بزان ؟

مــن گـۆتــە یـا پر ئذعان : ئـەبـروو و ئـەنفیێ چـوگـان
ئــەنـفـیێ پـاڤـیێ ما کـڤــان سـوهـتـمە ئــەز ئــەلئەمان

گـۆتـە مـن یـا سەرخوەشە : تــشـتـەکـیێ مــن مەهوەشە
لـەش ســپــی و دل ڕەشـــە ئەو چـیـە چی دێ بـــزان ؟

مـن گـۆتە یا هەمچوو مەه : ڤـێـکەتـم ئــەز بــیێ گـونەه
نـــێــرگـز و چـاڤـێـن سیەه سـوهـتـمــە ئـــەز ئەلئەمان

گـــۆتـە من یا تەجەمـمـول : باغــەکــیێ مــن ئـاڤــە مل
هـەر چار فەصلان تژی گول ئەو چـــیــە چـی دێ بـزان ؟

من گـۆ : بەلـیێ گول گەشـن هەرچار فەصلان بهن خوەشن
هـــەردو ڕوویـت ئـاتــەشـن سـوهـتـمە ئـەز ئـەلـئـەمان

گـۆ : تـشـتـەکم هـەیە هەر غونـچـەیـە نـاڤـیـان شەکەر
طــەیـــرەکـیێ زەررین ل سەر ئەو چـــیــە چـی دێ بزان ؟

مـن گۆتە یا زەنـەخ سێڤ : مــهــر و وەفـــا هاتە نێڤ
شـــێــریـنە ئەو دەڤ ولێڤ ســوهــتــمــە ئەز ئەلئەمان

کەنی و گۆت : بـاتـەیــۆ !　　جـامـکـــیٚ مـــن تژی مەیـۆ
مەی نەخوەشان دکت حەیۆ　　ئــەو چــیــە چی دیٚ بـزان ؟

من گـۆ : طووطی ل ئەردان　　دەرمانیٚ جـــومـــلە دەردان
لـەعـل و وەجـە زەنـەخـدان　　ســـوهـــتــمە ئەز ئەلئەمان

ژێدەر :

پەڕەکیٚ دەسنڤیس ژ لایێ سەیدا حەجی جەعفەر گەهشتیە مە ، ویٚـنـەیـــیٚ وی ل دویماهیا کتێبیٚ هەیە .

تێبینی : ئەڤ شعرە ســـەیدا حجـی جعفـر د کــۆڤارا (ڕۆژی کوردســتان) دا ژمارە (٦٧) بەلاڤکریە .

ب دل ئیرۆ خەدەنگم ئەز

ب دل ئـیـرۆ خـەدەنـگـم ئەز ژ مـەكـرا وان دو سـولـطانان
ب طەبعی خوەش بچووكم ئەز ب گـریـانـم شـەبـسـتانان

ب گـریـانـم شـەب و رۆژێ ت سـۆژم ئـاگـرێ دۆژێ
ژ عەشقا غونـجـە بـشـكوژێ مە نالـی چـوو بوو ئـەسـمانان

حـەتـا كـەنگی ب نالـی بـم ل سەر طـەبعـێ دو سالـی بـم
بـچـووكێ (لا أبـالـی) بـم ل دۆر مالـێ ت جـیـرانـان

بـچـووكـە عشقێ بـەدخـۆمە ل سـەر طەبعێ خوە ئەز چوومە
ل مـن عـامـی نـەكن لـوومە ژ دل گـەزتـم دو ئـەیـلانان

دو ئـەیـلانـان ژ دل مـێـتـم ژ هـەدو چـاڤـان خوون رێـتـم
تـە ئەز سۆتـم تە ئـەز پـێـتـم كـرم دیـنـێ بـیـابـانـان

بـیـابـانـان ت ئـەزمـێـرم نـەڤـێ مـن خوە ژ خوە تێرم
هـەرۆ دەر چـەنـگـلێ شێرم مـە دادە ژ بـەر دو ئەصلانان

دو ئـەصـلانان وە رەنگ هاتن ب طـابـوور و تـڤـەنـگ هاتن
ب شـمـشـیر و خەدەنگ هاتن قـرێـن ئـینـا مـوسـلمـانـان

مــوسـلـمـانـی هـەمـوو رەفـتە ب دەست شاهیێ حەبەش کەفتە
دوهـــی ئـاهـا مـە لـەو رەفـــتە ڤـــەبـــۆری هـەفـت ئاسـمانان

ڤـــەبـــۆری چــوویە جەوزاییێ حـــەکـیـمان دەست لـیێ نایـیێ
بـــریـــنـــا مـــن ئـــەڤـــیێ زاییێ قە خوەش نابی ب چو دەرمانان

چـــو دەرمان فایدە لـیێ نـاکـن ئـــەگـــەر لوقـمان ژ نوو راکن
دو زولـفـەیـن دی مە بەرباکن دزانـــم ئـــەز ب نـــیـشـانـان

دو زولـفـەیـن هـەر دئـالۆزن قـتـال و قـــەتـــل وئـامـــۆزن
د گـــەل بـاتـەی خودان دۆزن خـــلاص نـابـــم ژ کـــۆڤـانان

ژێدەر :

دەسنڤیسا مەلا مصطەفاییێ یووسفی .

گەر تو نازك سۆرگولی

گـەر تـو نـازك سـۆرگولـی ئەز بلبلیٚ مـەسـتـانـەمە [1]
حـــووریـــا ڕەش کـاکـولـی ئـــەز عـاشـقـیٚ دیـوانـە مە

حـووریـا فـردەوسـا عـالـی قـومـریـا باغـیٚ جەمالـی [2]
گـەر تـو شەمعی وەر شەمالی ئـــەز عـەجـەب پەروانە مە

خۆش شەمالـی مهر و ماهی نـازکـا ئـــەبـروو سـیـاهـی
گـــەر تـو شـاهـی پادشاهی ئـــەز غـــەریـبـیٚ خانەمە [3]

پـادشـاهی حـولـــلـە پۆشی ئافتاب سەر تاسیٚ نـۆشی [4]
گەر تو مەستی مەی فرۆشی قـولـەئـیٚ [5] مـەیـخـانـە مە

مـەست و شەهنازی تو ئیرۆ تـیـز و پـــەروازی تـو ئیرۆ
گەر ژ من جانـخـوازی ئیرۆ حـــاضـــریٚ ئـاسـتـانـەمـە

حـــاضـــریٚ دەرگـاهیٚ یارم بـــەنـدەئیٚ خدمەت گوزارم
چ بـخـوازی ئـخـتـیارم [6] ســـاکـــنـــیٚ مـــەردانـــەمـە

(ئەی حەبیبیٚ قەلب ورۆحیٚ وەی قـــەراریٚ جـانـــیٚ مـــە
دیٚ چ بـت جـارەك خویابی هـــەر تـو بـی مـــهـمانە مـە

ئـەز ئەسیرێ قەید و بەند و زولف و زنـجـیـرێ تـە مە
قـەط نەما جارەك خویا بـی یــووسـفـێ کـەنـعـانـەمـە

وەر ل بەر چەهڤێ مە روونی مـەنـظـەرێ قـەلبـێ مـەنن
قـەط نـەمـا جـارەك خویابی هــەر تــو بـی سولطانـەمـە

هودهوده گـەر کو خویا بت بـێـت ژ بـەلقـیـسـێ سـەبا
پێ موفەررەح بت سولـەیمان (مـطـمـئـن) بـت جـانەمە

سـەد وەکـی عـیسا و ئەفلا طـوون وجـالـیـنوس حەکیم
چـارەیـێ ژ دەردێ مە ناکن بــێ تە ئەی لـوقمانەمە) [7]

سەککـیـنـەمـە ئەز د فەرمان گەه عەطایی و گاهێ ئیحسان
باتـەیـی یـە هـاتــە سـولطان جانـفـدایــێ جــانــەمـە [8]

---

(١) د ژێدەرێ دووێ دا : ئەز بلبلم ئەز تانەمە .
(٢) د ژێدەرێ یەکێ دا :قەمەرا باغێ جەمالی .
(٣) ئەڤ چارینە د ژێدەرێ ئێکێ دا نینە .
(٤) د ژێدەرێ دووێ دا : ئافیتابی سەد جار م نوێشی .
(٥) د ژێدەرێ دووێ دا : ئەز قولــێ مەیخانەمە .
(٦) د ژێدەرێ دووێ دا : هاتە چ دڤێت ئختیارم .

(٧) ئەوا د ناڤبەرا كڤانان دا د ژێـــدەرێ دووێ دا نینــە ، وئــەم دویــر نــابینین ئەڤــە پارچەیەك بت ژ شعرەكا دی .

(٨) د ژێدەرێ دووێ دا : جانفدا جانێ تەمە .

ژێدەر :

١ ـ دووماهیا دەسنڤیسەكا دیـــوانا جـزیـــری ، ئەوا ل شەشێ مەها رەمـــەزانێ ژ سالا ١٣٥٧ك ١٩٣٨ز هاتی یە نڤیسین .

٢ ـ دەسنڤیسا سەیدا ئەمـیـنـێ ئوسمان و وی تێدا دیاركریە كو وی ئەڤ شعرە ژ زار دەڤێ سەلمان رەشۆ شۆشی وەرگرتیە .

ژ ئەلطافا شەهنشاهیٚ

ژ ئـەلـطـافـا شـەهـنـشـاهـیٚ　　د رۆژا پـیٚـنـج شـــەنـبـیـنـــە
بـــوویـــە زمـــزم ل دەرگاهـیٚ　　کـو سـولـطـان هال و شیٚرینە

بـنـیٚ سولطان و شـیٚـیـنـــیٚ　　خـــودانـا یـوول و تەمکـیـنـیٚ
قـــومـاشـیٚ چیـن وماچـیـنـیٚ　　ژ صـنـدووقـان دەرانـــیـــنـــە

قـومـاش و ئـەطـلـەس و خارا　　عـەبـیـر و عـەنـبـەر و سـارا
مـوزەیـیـەن بـــوو جـەمال ئارا　　ب تـۆق و تـاج و زەرریـــنـە

ب زەررین تـۆق و خـلـخالان　　مـەشـا سـەلـوا مە عـەبـدالان
خـوهـــیٚ ئـاڤـیٚـتـــە ئالالان　　شـــەپـــالا تـازە ئـاســـمـیـنـە

ژ ئـاســــمـــیـن و تـەرازن بوو　　ب نـاز و عـیـشـوە مازن بوو
خـــڕیٚــنـــا تـــۆق و بازن بوو　　گـوهار شۆڕبوون ل سەر سینە

گـوهـار و شۆرە هەم دەستـن　　سـیـمـاداران قـــەبـــا بەسـتـن
روحانـان شوورە لـیٚ بەستـن　　ل گـــۆڤـــەنـدیٚ جـنـسـرینە

جـنـسـریـن و قەرەنـفل بـوو　　روحان و نـیـڤ نیڤە گول بوو
ل گـۆڤـەنـدیٚ شل و مـل بوو　　لـــف و ڕیـشـی و شـەتـرینە

لف و ريشى و شــەتـرى تێن ب چين چين تازە خەمرى تێن
ژ بــاغــى تــازە قــومـــرى تێن ب رەف رەف وەردەك وسينە

ب رەف رەف وەردەك وقازن شــەراب و شــەربت و ســازن
دەلال وعـــيـــشـــوەء و نــازن كەمــاچــە و عوود و مــوغنينە

كەمــانــجــە و عود موئنس بوو عەجەب سولطانىٚ مەجلس بوو
ژ عەقلىٚ باتــەى مــوفــلــس بوو ژ فـــەهـــم و عــەقــل و زانــينە

ژێدەر:

كۆڤارا (بەيان) ژمارە (٦٤) ژ بەلاڤكرنا عبد الرحمن مزوورى . و ئەڤ شعرە يا هاتيە بەلاڤكرن د پەرتوكا (هۆزانڤانێت كورد) دا يا صــادق بـهاء الديـن ، بـپ ٢٨٥-٢٨٦ .

صوبح و ئێڤاری

ل بەر شعرەکا ماجن یا هاتیە دانان

صوبــح و ئــێــڤــاری شەڤا تاری شەمالا کیٚ یی تو ؟
(لیلة القدر) و بەراتن نــووریٚ مــالا کیٚ یی تو ؟
چیچەکا باغیٚ ئرەم شەخ و بەژن و بالا کیٚ یی تو؟
بۆ خودیٚ کەی بێژە من : کانیٚ شەپالا کیٚ یی تو ؟
دێم کتێبە زولفــە حاشی شەرحیٚ خــالا کیٚیی تو ؟
دلــبــەرا گەردەن شەفــیــفــی دانــوا دوڕا عــەدەن
نازك و مەوزوون لـەطــیــفــی نــەخلیا سەلوا چیمەن
گول لباسی گول قیاسی گــول ئــەنی گول پــیــرەهەن
ئــاهــویا دەشــتــا تــەتــاری رەهــزەنــا ئــاســکا خەتەن
حــــووریــا باغیٚ بەحەشتی چاڤ غەزالا کیٚ یی تو ؟
قــبــلــەگــاهــان عــاشــقــانــی شەنگەلا ئەبروو زراف
هــاتــە بورجا شانەشــینیٚ سەد مەلائك چوون سلاڤ
داغ و کــۆڤــانــا ئــەڤــیــنــیٚ سۆتی جانیٚ من تەڤاڤ
ئەختەرا صوبــحــا ســەعــیدی ڕەش رحانا طا بەلاڤ
فلفــلا هــنــدوســتــانــیٚ زولــف و خالا کیٚ یی تو ؟

ئـەو چ دێـــمـە شاهە باغە گولـشەنا (دار القرار)
ســـەد هـــزاران نـال و ئـاوازێ د بـلبل چار کەنار
حەلقە پێ دا بەست و هاتن عەقرەب و ئیلان و مار
نـــێـــرگـــزا شـەهـلا شەپالـی ئاسەمینا مـێر غوزار
لەب خەمووشی مەی فرۆشی دێم پەیالا کێ یی تو ؟
پـێـنجی سالـی شەهـ لەوەندی کەفتمە چاها ڕەصەد
مـــن نـــزانـم چــەرخێ دێمە تێ هەیە بورجا ئەسەد
چـەنـگـلـەك ئاڤێتە دل کونکر ل مـن داد و مـەدەد
قەلبەکێ هشك و سوفالین من دڤێت جان تـێ ئەبەد
شـاهـ ل تــەخـتـێ دلبەرێ فکر وخەیالا کێ یی تو ؟
صـەفـحـە کـێـشا کاتبێ غەیـبێ ژ نوورا (لا یزال)
خـالـەکە وا ل گەردەنێ مثلی بـەرێ ڕەش ماهـ وسال
سەد هەزاران ڕەکبە حاجی تێن طەوافا زولـف وخال
نەترك و شوتری و ئیلان دانـــە بـــەر بـایـــێ شەمال
(لا أبالـی) چاردە خالـی چاردە سالا کێ یی تو ؟
شەهـ کتێبەك من دڤێت بەحثـــێ مەحەببەت (بالتمام)
ســـەد طـلـســم و ســحـرە تێدا پێکڤە سوریانی مەقام
ئەبــجــەدا عشقێ مە خوەند و عەقل و ونداکر وە مام
حـــووریـا باغێ بەحەشتێ طـوطـیـا طـاووس خەرام
غەیری (باتەی) پادشاها مـن دەلالا کـــێ یی تو ؟

ژێدەر : دیوانا کرمانجی ، عبد الرقیب یوسف ، بپ ٨٢-٨٤ .

ئەی دلۆ مزگینیا من

ئـەی دلـۆ مـزگـیـنـیـا مـن هـات پـاشاهێ حەلـەب
ڤـان ل ولـدا گـرتـی ئـەغـمایێ ژ بـەر توخا قەصەب
بەس بکە ڤێ گوهتنێ ئەی بێ ئیجاب ئەی بێ ئەدەب
دل ژ مـن بر غـەمز و نازا گـرتـم ئەز میـرێ عەرەب
دل مە دا و قـەط چ ناکـت لـێ هـەیـە فکرا سەری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

هـاتـە ئەیوانێ ژ قەصرێ شوعلە دا مـەغـرب زەمین
ئـاڤـرەك دا عـالـەمـێ وێ تـیـر ل کـۆهێ قاف پرین
زولف ب دێمی دا هـژانـدن طا ب طا ناسین ب ڤین
لـەو نـەسـیـمی بهن رەڤا بوو ، بر حەتا ما چین وچین
مـەرحـەبـا ئـاتـەش ئـەنی سوهتـن بەر و دار و دری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

بەخچەیەك وێ چـێـکری خالق ژ من (رِا) قورمزی
هەم رحان و هەم بنەفش و چـیـچـەك و گـول تویزی
دەست وگەردەن بوونە یەك ئالوزیان زولف وکـەزی
من د خەونێ دا کـو دی خـوونا دلـێ من ژێ طەزی
گـەر چ غـائـب صوورەتـی دائـم ژ من لـێ حاضری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

ئـەز نـزانـم حـكـمـەتـا ڤـان غەمز و ناز و ئاوران
كـەس چو نابينت چكات و شوبهەتی سەد كەيبران
كـون دكـن مـێـلاك و جـەرگا ئەز گران وتا گران
مـن ڤـەحـەی كـن ئەی گەلی یار و بران و حاضران

ئـــەز بـریـنـداریٚ دو تـیـرانـم هـلـیـنـانـم سـەری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

تـــوولـەئـــی دەرگـاهـــیٚ یـارم هەر ڤەمامە ل ئـنتظار
بەلكی جارەك بـیـتە قسمەت مـۆچەئیٚ دەرگاهیٚ یار
ســوهـتـمـە ئەز ویٚ خیالـیٚ ئەز ژ بیر ناكم چو چار
دەستی نادەت بۆ مە ئەی دل صوحبەتیٚ بـۆسە گوزار

بەس بـســۆژن بـەردە مـن ڤـێـكرا ژ ڕەنگیٚ ئاگری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

(شكر لله !) مـن ژ حـوبـا دلـبـەریٚ ئـاڤـایـە دل
سـال و مـاهـان دائـمـا مـن هـەم مەهی عـەنقایە دل
جـار خودووكـە جـار مەلوولـە جار كەیفی شایە دل
گـاهـیٚ گـرتـی گـاهـیٚ سۆتی گاهیٚ من پەروایە دل

مـــن ژ مـێـژە طـەیـرە دل بـاتـەیـی قـالـب دیٚ فری
شـــەه نـقـاب ئاڤـێـت ومـەشـیا هاتە دەرسیما پەری

ژێدەر :

دەسنڤیسا سەیفی (عبد اللطیف كوریٚ یونسیٚ شۆشی) ئەوا ل سالا ١٢٠٥ ك ١٧٩٠ ز هاتیە نڤیسین .

ژ چريا پاشيێ پيێدا

ژ چـريـا پـاشـيـێ پـيـێـدا (مـەلايـێ بـاتـەيى) كـانێ
سەفەر كێشا ب موكسێ دا (1) ل سـەر وەقـتـێ زڤـسـاتـانێ

زڤـسـتـانـێ ل ڤـێ يـۆلـێ (2) ل ڤـێ بـەرِيـێ ل ڤێ چـۆلـێ
گـەرۆڤـێ گرتى داهـۆلـێ (3) مـژێ هـاڤـێـتـە زۆزانـێ

گـەرۆڤـێ گـرتـى نـەسرينا جـەمـەد شـين بـوو ل سۆلينا
گـريـا مە تێ ژ بـۆ ئاسـمـينا پـەريـشـانـم ژ تـالانـێ

پـەريـشـانـم ژ هـنـگـۆرى مـەجـۆ پـەرچـەم بـرم ژۆرى
مـەجـالـێ بـەرچـەلا بـۆرى زەرى نـائـێـنـە سـەيـرانێ

زەرى تـێـن و ديـار نـابـن چ خوەش تێن و ستار نابن (4)
عەگـيـد تێن و سـوار نابـن (5) بـوويـە تـارى ل كـولانـێ

بـوويـە تـارى و ظولـمـاتـە يـەقـين كـانـوونـە داهـاتـە
سـرِ و سـەرمـا ژ نـوو هاتە بـنـێـر داغـێ و كـوڤـانێ

بـنـێـر داغـا مە ئێخسـيـرا غـەزام زەر بوون رەزێ ميـرا
بـەطـال بـوون راڤ و نێچيـرا روحـان بـارين ل ئـەيـوانێ

روحـــان بـاريـن د ئـاڤــێ دا سـەمـوومـێ بايـەكـێ لـێــدا
گولا گەش چوو دحەودێدا [٦] وەرانـــدن كـاتـە رەيـحـانـێ

وەرانـــدن كـاتـە مەحـزوونـە ژ بـاغـا بـاركـر و چـــوونـــە
سپيندار سەرنـخـوون بـــوونە ڤـــەوەستا بـــوون ژ هـژيـانـێ

ڤـــەوەستا بـوون د تـــرسێ دا ڤەمابوون ئـەو د موكـســێ دا
ب دەھ رۆژان د بـــــرســـێ دا مـــە دەســــت بۆرى ژ گريانێ

ب ئەو مـوكسە كو ئەو صافە پـــەرۆ تــێــدا قـــەوى زاڤـە
... ... [٧] ب كـێـشان و ب ئـيـنانێ [٨]

مـەجـالــێ بـەرچـــەلا بـۆرى پـــەريـشـانـــن ل هـنـگـۆرى
ژ چـــو مـــەرزا گـولا جۆرى كـــو تـێـك هـەژيـا ژ بـارانێ

بـۆ خـوە دا بچـيـنە ئەرواسێ ئـەيـا باتـــەى ڤـەخوە تـاسـێ
تو سەردار بووى مە نە نياسى دخوازين داد و ئـــەمـــانــێ

---

(١) سەيدا مەلا قاسم دبێژت : يا دروست (سەفەر كێشە) يە ، ئانەكۆ : ســـەفەرێ بكێشە ، سەفەرێ بكە ، نە كو (سەفەر كێشا) بۆ دەمێ بۆرى .

(٢) د ژێدەرێ ئێكێ دا ب ڤى رەنگيە :

زڤساتانێ ئەڤــێ يۆلى ئەڤێ بەرێێ ئەڤێ چۆلى
مژێ ئاڤێتە دار هۆلێ گەرۆڤێ گرتى زۆزانێ

(٣) داهۆلــێ ، وەكـی مـەلا قاسمــێ ئەرتووشـی دبێـژت : چیایەكـــە ل پشـــت جولـەمێرگێ ، ئاڤەكا بۆش ژ سەرێ وی دزێت .

(٤) ب ڤی ڕەنگی د ژێدەرێ دووێ دا هاتیە ، و ل جهێن دی هاتیە : خوشیل تێن .

(٥) د ژێدەرێ دووێ دا ب ڤی ڕەنگیە : چو عەگید لـێ سوار نابن .

(٦) ل هندەك جهان هاتیە : د حەوشێ دا .

(٧) ئەڤ ڕێزكە د بنیـاتێ دا نەهاتیـە ، و د دانـەیا (عبـد الصمـد الآمـدي) دا یـا چاپكری هاتیە : پێ مەشغوول و موبتەلانە .

(٨) ئەڤ چارینە ب تنێ د دانەیا مەلا قاسم دا هاتیە .

ژێدەر :

١ ـ دەسنڤیسا (عبد الله زهیری) ئـــەوا ل سـالا ١٣٣٥ ك ١٩١٦ ز ، هاتیـە نڤێسین .

٢ ـ دانەیا مەلا قاسمێ ئەرووشی .

٣ ـ ئەڤ هەلبەستە یا هاتیە بەلاڤ كرن د دیوانا كرمانجی و هۆزانڤانێت كـورد و كۆڤارا بەیان دا ژمارا (١٣١) ژ لایێ عبدالكریم فندی ڤە ، و د ژمارا (١٤٩) دا ژ لایێ هزرڤان عبدالله ڤە .

بازيێ هەجرێ

پێنج خشتەكرنا شعرەكا ماجنە

بـازيــێ هــەجــرى ژ نـوو دل ڕاڤـە ڕوويــێ مەخلەبێ
كون دكت فورقـەت دلان هـەم ڕەنـگە شيش و مەتقتبێ
ظـالــمـێ چـەرخێ بەهـێـتـم گــەر رەشـادێ لـەولـەبـێ
يا رەبى ديـسـان مـويەسـسـەر كـە ژ بـۆ من مەطـلەبـێ
بـێ حـجـابـانـە ببـيـنـم چـارەدێ دێـم كــەوكـەبـێ
ئـارەزو مـــن مـا د دل دا جـارەكـێ روويـەت رەقيب
روژ و شەڤ هەر وێ دوعايێ كرمە هەڤرێ عەندەليب
ب دوعايـێ من ببـيـت حـاصل ئيلاهى (عن قريب)
روونـم ئـەز زان و بـزان و دوشى با دوشى حـەبـيب
كــامــرا بــم ئــەز ژ نـار و هــەم ژ ذەوقا مـەشربێ
لەذذەتـا كـامــل ئــەوە بـا شەمعێ يارێ هـەمچـوو مەه
چـەنـگ و نـايـێ بەربەط وساقى مـوشـەووەش تا سوبەه
مەست ونازێ عيشوە سازێ كەچ دو زولفێ كەچ گولـەه
خـۆشـە چـيـنـێ خـەرمەنا وەصلێ بـم ئەز با گـاه وگەه
جــەرعــە نــووشـێ ئابێ حـەيــوانـم ژ چـاهـا غەبغەبێ

هـــەر وەکی یـــووسف نوو شوستی وە زولـەیـخا پاسوبان
لــیێ عەرف بت دان ب دان و جیێ بەجیێ جیێ دورفـەشان
گەه بـە نـاگـۆشی وە غەیب هەم گەه ز نەخدان و زەبان
ئـنـتـخـابـا بـۆسـەیـان کـم ئـەز ژ ئـەطـراف و لـەبـان
هـەر د دەســـتـــم بـن حەمائـل ل گـەردەنا کیسوو شەبیێ
مـــەســـتـــە یا من یا د دل دا مـن ڤـەخـواری ئـەو مەیە
هەر ژ ویێ مەسـت بـوومە و هەر دیێ وەبیت وهەر وەیە
کـەس نەبـێـژن : بـیێ وصـالـــیێ عـاشـقـا دەرمان هەیە
هـــنـــدی کـــو دل مـوبـتـەلایـــیێ دەردیێ هجرا نا تەیە
شـامـیێ تـا صـوبـحـی نـە یـیێ فـارغ ژ یا رەب یا رەبیێ
وادیـا ئـەیـمـەن کـــو تـاری بـت کی یە فـریادرەس ؟
مـا ژ طـووری دیێ تنیێ هەلبـت ل من نوورین قەبەس ؟
ئـارەزو دیـداریێ مـن ما دیێ کو چیێ بـت مولتەمەس ؟
گەر مویەسسەر بت ژ بۆ من وەصلیێ جانان یەك نەفەس
پـا دشـاهـم مـا ب دونـــیـــا ڕا ددم ویێ مـەنـصەبیێ ؟
من نەدی هەمرەنگیێ روویەت گول د نیڤ باغ و رەزان
لـەب ژ لـەب سەر گەر هەلینی دیێ ببـێـژی موعجزان
بیێ هشم باتـەی دنـاسـم نـەغـــمـــە ســـازیێ نەغمەیان
ماجـنـیێ طووطـی زەبان و بـولـبـولـیێ بـاغـیێ کـــوران
ئـــەو دنـاسـیـتـن نـــەوایا عەندەلـیـبـیێ خـــوشـەبـیێ

ژێدەر: دسنڤیسا مەلا مصطەفاییێ یووسفی ، بپ ٢٢-٢٤ .

هەڤپەیڤینا باتەیی
د گەل مەلا مەنصووریٚ گیٚرگاشی

گیٚرگاشی :

سـەلاما مــن سـەحـەرخـیٚـزی	ل تـە ئـەی بـاتـیٚ حـەکـکـاری
ژ شـــەهـبـازان شـەکــەرریٚـزی	ژ عـــقـــدا دورِ ومــــرواری
ژ مـــەوجــا فـتـنـە ئـەنگـیٚـزی	ژ لـوطـفـا خـــالـقـــیٚ بـــاری

باتەیی :

ژ لـوطـفـــیٚ و عـــنـــایـــاتـــیٚ	تـــویـی مـەنـصووریٚ رەحـمانی
هـــەرە گـــۆشـــیٚ خـەراباتـیٚ	بـــبـــیــن فـــنـجـانـیٚ خـاقـانی
ژ ســـیـــمـــایـا بــت ولاتـــیٚ	خـویــا بـــوو سرریٚ سولطانی

گیٚرگاشی:

ژ ســـررا خـالـقـیٚ ئـــەکـبـــەر	مـــە دی بـوو نووریٚ رەحـمـانی
بـــرشـتـم تـیٚـك ئـەز یـەکـسەر	ژ حـــوبـــا رەبـبـیٚ یـــەزدانـــی
دلـــیٚ مـــن بـوویـە یەك جەوهەر	ب ئـــەجـــســـامـــیٚ د رووحانی

باتەیی :

چ ئــەجـسـامـێت حـەبـابن ئەو | ت ئـاڤـێ دا خـویـا [1] مـایـیـن
ت مـەعـنـێ دا وسـا بـن ئـەو | ل بـەر تـاڤـێ ڤـەوەسـتـایـیـن
هـلـیـن پـەردێ کو ڕابـن ئەو | ژ مـەتـنـێ قـەصد و مەعنایـیـن

گێرگاشی :

ژ مـەتـنـێ جـەزمـە کەششا ڤە | ل لـەوحـێ صاد و عەین و نوون
قـەدەح دائـم تـژی ئـاڤـە | مـوقـابـل دوڕڕەکـە مـەکنوون
ئـەسـەد مـەشـیـا ب دۆرا ڤـە | وە سونبول گەشتی هەم مەقروون

باتەیی :

مـوقـارن بـوو ژ وێ بـورجـێ | ئـەسـەد بـا سـونـبـولا سەعدە
مـەقـاصـد وا تـویـی دورجـێ | کـو تـێـدا جـەوهـەرەك فەردە
ت بـیـنـم هەردەم ئەز مەوجـێ | ژ ئەلطافێ شـەکـەر وەعـدە

گێرگاشی:

شـەکـەر باری ژ لـەعلـیـنا [2] | ڤ سەر چـاهـا ذەقەن [3] دیسا
بـەشـارەت دا بـوو نـەسـرینا | چـرایـێ دل مـە ژێ ئـیـسا
کـو خـەمـرا بـادە ڕەنـگـیـنا | مـە مـەی نـۆشـی ب نامویسا

باتەیی :

م مـــەی نـۆشـی ب نـامـووسا　　نـــگـــارێـــن هات و پەیـمـانـە
سـڤــك ئـەز چـوومە پا بووسا　　ژ عــەقـلـیٚ کــرمــە دیـوانە
ئـــەوە شـــەمـعـا ت فـانـووسا　　ئـــەزم نــاچــار پـــەروانـــە

گێرگاشی :

ئـــەزم نـــاچـــاریٚ بـیٚ پـــەروا　　م لـەز کر چـوومە مـەیـخـانـیٚ
رەقـــیــبــی ژ بـۆ م کـر شەکوا　　کـو ئـەو (ضِدَّ) ل ئـمـکـانیٚ
مـوغـەنـنـی ژ بـۆ م دا فـەتـوا　　شـــەراب دا مـــە ب فـنـجانیٚ

باتەیی :

شـــەرابـــا نـــاب یـــاقـــووتـی　　ت عـــالـەم دا جـــهـــانگـیـرە
بـــەراتـــا عـشـقـیٚ لاهـووتـی　　عـــەزارا چـەشـمـیٚ دلـگـیـرە
یـــەقـیــن لاهووت ژ نـاسـووتی　　نهان بوون خەنـجـەر و شیـرە

گێرگاشی :

نـهـانـیٚ عـشـقـیٚ مـەعـدوومە　　وە فـــەرضـە لازم ئـظـهـار کین
مـە بـوویـی مـسکیٚ مەختوومە　　موعەطـطەر عەنبەر ئەفشان کین
کو صورەت جوزئیٚ مەعلوومە　　و نابـیـت مـەخـفـی ئسرار کین

باتەیی :

ژ سـرڕا نـەقشیٚ سوبـبووحیٚ   موعـەیـیـەن تـیٚـتـە تەعلیمیٚ
ژ شـەکـلـیٚ ئادەم و نووحی   چ بـیٚژم حـوسنیٚ تـەقـویـمـیٚ
(نـفـخـت فـیە مـن روحي)   بـــەعـیـدە بـیٚـتـە تـەفهـیمیٚ

گیٚرگاشی :

بـــەعـیـدە بـیٚـتـە ئـمـکـانیٚ   ژ عیسا بـیٚ حەتا ئەحـمـەد !
موعەررەف خەطـــیٚ سەیوانیٚ   بـخـوونـیـن نوقطەیا ئەسوەد
رەقـەم کەش بـوو ت دیوانیٚ   حـسـابـا جـزمـەیا ئەبـجـەد

باتەیی :

حســاب و ئەبـجـەدا ڤـیـنیٚ   شوبـە زولف وخەط وخالن
کو من دی بـوو ل ئاییـنـیٚ   ب رەمـــز و جەذبە و حالن
نـەظـەر دا خانـەیا چـیـنـیٚ   ژ (مانی) نەقش و تـمثالن

گیٚرگاشی :

مونەقـقـەش کر ب پەرگاری   موسەلسەل زولفیٚ سەرکیٚشە
ژ ڕەنـگــا بـادەیـا تـــاری   دو لـەعلـەین تازە دەرپـیٚـشـە
مـوکەمـمەل بەردیٚ ئەنواری   سـیـمـاتـا عشقیٚ پر ئیٚشە [٤]

باتەیی :

سیماتا عشقێ رەنجوورە ت بم سەودا د صەحرایێ
گەهێ نارە گەهێ نوورە ژ بەرقا دێم و سیمایێ
ئەڤە یا قەنجە مەنصوورە بکەی کۆتاهێ ئنشایێ

گێرگاشی :

بەلێ باتەی دێ کوتاه کم ژ ڤێ ئنشاء و مەعنایێ
ب حەققێ سووەرئێ قاف کم ب وێ سەجدا د طاهایێ
مەجازێ عشقێ دێ صاف کم مە دورٍ ئانین ژ دەریایێ

باتەیی :

چ دورٍ بوو لەفظەکە خوەش بوو د مەعنێ دا قەوی کوورە
قەلەم تە ژ عەنبەرا رٍەش بوو رەشاندی رٍوویێ کافوورە
شوکر خەططێ مە گول گەش بوو منم مەدداحێ مەنصوورە

---

(١) د بنیات دا : (خایا) یە .
(٢) د ژێدەرێ دووێ دا ب ڤی رٍەنگیە : لەعلەینا .
(٣) د ژێدەرێ دووێ دا هاتیە : ڤ سرٍ جارەك دەڤن .
(٤) ئەڤ هەر هەشت سێمالکیێن دویماهیێ د ژێدەرێ ئێکێ دا نەهاتینە .

ژێدەر :

١ ـ دەسنڤیسا مەلا ئەبوو زەیدێ كێستەیی سالا نڤیسینێ ل سەر دیار نەكریە .

٢ ـ صادق بهاء الدین : دیوانا پەرتوییێ هەكاری ، بپ ٢٢٠–٢٢٧ .

فەرهەنگۆك

ئاتەش گوداز : ئاگر حەلین .

ئارەزو : هیڤی ، شەوق .

ئاسك : غەزال

ئاشنا : نێزیك ، هەڤال ، شارەزا .

ئاشنا : هەڤال ، دۆست .

ئافتاب : رۆژ .

ئافەرید : ئافراندن .

ئال : سۆر .

ئان : وێ ، وی .

ئاهۆ : خەزال .

ئەختەر : ستێر

ئەرغەنوون : ئامیرەتەکێ مۆسیقێ یێ کەڤنە .

ئەصلان : شێر

ئەییسی : تەییسی ، گەشاتی ژێ چوو .

ئیلان : مار

با : ب (ئامرازێ پەیوەندیێ) .

باد : با

بادە : مەی

بادیگەر : پێن دی .

بەدید : ئاشکەرا .

بەر تو بادا : ب سەر تە دا بێنە خوار .

بەربەط : عود .

بەرین : بەرفرەھ .

بووم : دەڤەر ، عەردێ نە کێلای .

بێ دەست وپا : بێ دەست وپێ .

بیش وکەم : زێدە وکێم .

بیم : ترس .

پا : پێ .

پا نەھد : پێی بدانت .

پارە : پرت ، پارچە .

پاسبان : زێرەڤان ، نۆبەدار .

پەرتەو : رۆناھی ، تیشك .

پەروا : بەرەڤانی ، طاقەت .

پەروانە : بەلاتینك .

پەناھ : پشتەڤان ، پارێزکار .

پەیاپەی : ل دویڤ ئێك .

پدەر : باب ، باڤ .

پوستان : پاخل ، مەمك .

پوسەر : کوڕ .

پیرەھەن (پیراھەن) : کراس ، قەمیس .

تاب : تاڤ .

تابان : گەش ، روھن .

تەسنیم : کانیەکا ئاڤێ یە ل بەحەشتێ .

تەن : لەش .

تیز : تیژ ، ب لەز ، تێگەھشتی .

تیز : خۆش ، ب لەز وبەرز .

جامە : جلك .

جانان : دلبەر ، جوان ، خۆشتڤی .

جەرگەبەز : تێکەلیا ژن ومێران .

جەنگی : شەڕکەر ، شارەزایێ جەنگێ .

جوهوود : یەهوود ، جوهوو ، جوهی .

چاها ذەقەنێ : چالا ئەرزنکێ .

چەترە : سهوانە .

چەسپان و چاپوك : ب لەز و بەز .

چەشم : چاڤ .

چەنگ : ئامویرەتەکێ موسیقیە (الربابە) .

چەنگول : مست .

چەهرە : ڕوی .

چو نار : وەکی ئاگری .

چونان : وەکی ، ب ڕەنگەکی .

چیز : تشت .

چیچەك : گول .

حەمائل : نڤشتی .

حوللە : کراس ، جلك .

خارا : ڕەنگەکێ ئاڤرمیشیە .

خال و خەط : مەخسەد پێ نیشان ومویێ زراڤە .

خەر : کەر .

خەندە : کەنی و گرنژین .

خواب : خەو .

خوەندن : گازیکرنا بۆ خوارنێ .

خودووك : مەلیل ، غەمگین .

خوررەم : کەیفخۆش ، دلشاد .

خوشك : هشك ، زوها .

خیف و منا : دو جهن ل مەکەهێ .

دارو : دەرمان .

دانا : زانا .

دەولەت فوزوون : گەلەك ب ئێغبال ، پیرۆز و ب بەرەکەت .

دلاوەر : قەهرەمان .

دهەن : دەڤ .

دوچار : موبتەلا .

دوهت ، دۆت : کچ .

دیدە : دیتن ، چاڤ .

دیگەر : یێ دی .

رام : بن دەست ، موطیع .

رەگەم : گەها لەشێ من ، رەها من .

رەعنا : جوانا هەستی سڤك .

رەفت : چوو .

رەهزەن : کورتیا (راهـ زەنە) ئانەکۆ : ڕێگر .

رەهنوما : دەلیل ، رێنیشاندەر .

رووسیا : ڕوی ڕەش .

زاف : زەحف ، زێدە .

زەنەخ : ئەرزنك .

زەنەخدان : چالا ئەرزنکێ .

زمزم : قەرەبالـغ .

زوود : زوی .

زیب : زیق .

زیبا : خشکۆك ، جوان .

ستەم : زۆرداری .

سەرەندیب : نهالـەکە ل هندستانیٚ دبیٚژن : دەمیٚ ئادەم بۆ جارا ئیٚکیٚ ل سەر عــەردی هاتیە دانان ل وی جهی هاتبوو دانان .

سەرنگوون : کەفتی ، دەرنشیفکری .

سورمەیی : کلـدای ، چاڤیٚن ڕەش .

سوفالـین : تشتیٚ ژ ئاخا سۆتی هاتیە چێکرن .

سولطا نیٚ جان : خودانیٚ رحانە ، رحیٚن هەمی خودان رحان د دەستیٚن وی دانە .

سی : قاز .

شۆر : عەردیٚ دویر .

شەف بەرات : شەڤا نیڤا شەعبانیٚ .

شەفیع : مەهدەرچی .

شەهدوار : وەکی هنگڤینی .

شکەرف : مەزن ، هێزدار .

شوتور : حیٚشتــر .

عیشوە : نازك .

غەبغەب : بن ئەرزنك .

فەروار : فەرمان ، ئەمر .

فریادرەس : پشتەڤان .

فکندە : هاڤیٚتی ، دریٚژکری .

قەسوەرە : شیٚر .

قەند : شەکر .

قەیغان : شیر .

کۆه : چیا .

کارسازێ بەندە : چێکەر وئافراندەرێ کارێ بەنیان .

کەرروبیین : جوینەکێ ملیاکەتانە دبێژن : دۆرێ ل عەرشی دگرن ، وکەرب ونەخۆشیێ ژ سەر خەلکی ڕادکەن .

کرشم : دەلالی ، نازداری .

کوودەك : زارۆك .

گول چەهرە : دێم گول ، دێم جوان وەکی گولێ .

گووشدار : گوهدار .

لاغەر : لەغەر ، لاواز .

لەعل : لێڤێن سۆر .

لەغەر : لاواز .

مار وموور : مار ومێری .

ماهتاب : هەیڤا گەش .

مایی مات : حێبەتی وبێ دەنگ ما .

مەرد : زەلام .

مەرگ : مرن .

مژی : مێژا ، مێهت .

مهرەبان : دلۆڤان ، ب رەحم .

مهرەبان : مەدحەکار ، دلۆڤان .

مودام : هەردەم ، هەمی گاڤان .

موژدە : مزگینی .

مولی : مەلی ، مەلیء ، تەژی .

ناگەهان : ژ نشکەکێ ڤە ، ب خافلەتی ڤە .

ناموەر : ناڤدار ، ب ناڤ ودەنگ .

نەعرە : دەنگێ بلند ، قێری و هەوار .

نماز : نڤێژ .

نهال : چەق .

نهال : چەق ، طا .

نیز : ئەو ژی .

نیم : نیڤ .

هەڕی : تەقن ، گل .

هەمجوو : وەکی .

هەمنشین : ئەوێن پێکڤە دڕوینشتی .

هیشەت : باژێڕ .

هیشەتێ : باژێری .

واژگوون : ڤاژی ، دەرنشیفکری .